

VÄGEN TILL SAMVERKANSSÄKRAD UTBILDNING

1

METODER & STRATEGIER

Vägen till samverkanssäkrad utbildning: metoder och strategier

En publikation från projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram
Denna publikation består av två delar. Den andra hittar du på samsak.mah.se.

© 2016 Linköpings universitet, Malmö högskola, Umeå universitet och författarna.
Vissa rättigheter förbehållna. Där inget annat anges är detta verk licensierat under en
Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell 4.0 internationell licens.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Projektet finansieras av Vinnova inom programmet
Universitets och högskolors strategiska utveckling av samverkan

ISBN 978-91-7104-672-7 (tryckt)
ISBN 978-91-7104-673-4 (pdf)

Grafisk form: Lucas Frisk Bergqvist & Jakob Ståleker Spenner

Tryckeri: Holmbergs

Antal exemplar: 500

VÄGEN TILL SAMVERKANSSÄKRAD UTBILDNING

metoder och strategier

Innehållsförteckning

Sammanfattning	7
Förord	11
1. Samverkan och kvalitet i högre utbildning	13
2. Att samverkanssäkra utbildningsprogram	23
3. Organisera och leda samverkan	31
4. Samverkansformer i utbildningsprogram	39
5. Utvärdera samverkan för utveckling av kvalitet	53
6. Meriter och erkännande av samverkansskicklighet	63
7. Projektets avtryck	73
Referenser	76

Sammanfattning

Universitet och högskolor bidrar till samhällsutvecklingen genom att forskningsbaserad kunskap tillämpas av olika aktörer i samhället. För att möta dagens och morgondagens samhällsutmaningar utgör således kunskapsutbyte och samverkan mellan lärosäten och samhället en värdefull möjlighet. Att ha starka relationer med samhällets aktörer identifieras också som viktigt i utvecklingen av ett internationellt starkt lärosäte.

Samverkan i högre utbildning främjar samhällets förändringsförmåga och stärker utbildningens kvalitet, men samverkan förbereder också studenterna för ett livslångt lärande och underlättar övergången mellan utbildning och arbetsliv. Ett lärosäte i nära samverkan med aktörer i samhället är ett relevant lärosäte, det vill säga ett lärosäte som är till nytta för sin omvärld och för sina medarbetare och studenter.

Ett grundläggande problem vad gäller möjligheterna att integrera samverkan i akademisk utbildning står att finna i statens fördelning av medel till lärosätena. De statliga medlen utgår nämligen i två separata anslag, ett vardera för de båda huvuduppgifterna utbildning och forskning. Samverkan kan sägas ingå i bägge uppgifterna. Till skillnad från forskningssamverkan finns det för utbildningssamverkan ingen särskild uppföljning och inte heller några ekonomiska incitament. Utvärdering av forskning och utbildning bör således breddas så att kvalitetsstärkande samverkansinslag också inkluderas i resursfördelningsprinciperna. Statens bristande strukturer för fördelning och uppföljning återspeglas i hur lärosätena fördelar resurser till och följer upp samverkan: lärare ges sällan resurser (i form av särskild tid) för att på ett pedagogiskt genomtänkt sätt kunna inkludera samverkansinslag i undervisningen; samverkan är sällan meriterande eller lönegrundande; och den utbildningssamverkan som bedrivs följs sällan upp – varken på institutions-, fakultets- eller lärosätetsnivå. Samma sak kan sägas gälla på nationell nivå – det samverkande lärosätet erhåller inga extra anslag och det bestraffas ej heller för försummelse av detsamma.

Att göra samverkan till en integrerad del av utbildningen innebär att samverkan bör ingå i de pedagogiska modeller som lärare använder för att leda studenternas kunskapsutveckling mot de mål som finns angivna i kurs- och utbildningsplaner. Det betyder också att arbetet med samverkan bör inkluderas

i processer för styrning, planering och uppföljning av utbildning och undervisning på såväl kurs- och programnivå som på institutions-, fakultets- och lärosätetsnivå. Att göra samverkan till en integrerad del av utbildningen är att sträva mot att externa aktörer ska bli en självklar del i den dagliga verksamheten – för studenter såväl som för medarbetare och för de organisationer man samverkar med.

För att svenska lärosäten ska ges en realistisk möjlighet att göra samverkan till en integrerad del av utbildningsverksamheten krävs det framför allt följande:

- att politiker och departement utformar ett fördelningssystem där framgångsrika samverkansinsatser inom utbildningen leder till en förstärkning av resursbasen på lärosätena;
- att lärosätesledningarna tar tydlig ställning *för* samverkansfrågan i sina strategiska styrdokument och att samverkan införs i lärosätenas kvalitetssäkringssystem för utbildning, samt att lärosätena inför system för att styra och följa upp samverkan i utbildningen på lärosätesövergripande nivå;
- att ledningen för fakulteter, institutioner eller motsvarande omsätter lärosätets strategiska åtaganden i handlingsplaner och lokala styrdokument samt utformar system för dokumentation, styrning och uppföljning av samverkan i utbildningsprogram;
- att lärare samt kurs- och programansvariga inför samverkan i utbildningens styrande dokument (t.ex. kurs- och utbildningsplaner) samt i den ordinarie undervisningsverksamheten.

Dessutom bör lärosätena – både gemensamt men också vart och ett för sig – införa system och karriärvägar där medarbetares insatser i det vardagliga samverkansarbetet uppmärksammas och belönas.

* * *

Mot bakgrund av detta kan man konstatera att det är angeläget att lärosätenas strategiska arbete avseende utveckling och uppföljning av samverkan i utbildningen vidareutvecklas. Men, med vilka verktyg, var i verksamheten och på vilka sätt?

I följande skrift samlas erfarenheter och goda exempel gjorda inom ramen för ett flerårigt lärosätesövergripande samarbetsprojekt, Samverkanssäkrade utbildningsprogram, där utgångspunkten har varit att identifiera strategier och metoder för att integrera samverkan i utbildningsprogram. Målet har varit att undersöka och beskriva hur samverkan kan vara ett medel som bidrar till att stärka utbildningens kvalitet och relevans, samt ge förslag på hur vägen till samverkanssäkrad utbildning kan se ut.

Den centrala slutsatsen är att samverkan, när den är en integrerad del av utbildningen, bidrar till kvalitet och säkerställer att utbildningen blir till nytta för

samhället. Det finns också andra vinster med att bedriva ett systematiskt samverkansarbete, till exempel att det leder till pedagogisk utveckling för undervisande personal, att det ökar förutsättningarna för ett utmaningsbaserat lärande med studenten i centrum, att det underlättar övergången från studier till arbetsliv, och att det möjliggör fördjupade relationer med den värld lärosätet finns i. Resan mot samverkanssäkrad utbildning är, med andra ord, mödan väl värd.

Läsanvisningar

Denna skrift inleds med att beskriva samverkansbegreppet och hur det relaterar till utbildningsprogram, lärande, kvalitet och relevans (kapitel 1). Ett avsnitt om projektets arbetssätt är också inkluderat i detta kapitel.

Därefter beskrivs strategier för hur samverkansaktiviteter kan integreras i dagens och morgondagens utbildningsprogram, och hur sådana aktiviteter kan påverka utbildningars kvalitetsutveckling (kapitel 2).

Att det behövs tydliga verksamhetsmål och en genomgripande förståelse för vikten av ett integrerat samverkansperspektiv på alla nivåer och i alla funktioner vid ett lärosäte är utgångspunkten för en diskussion om hur samverkansintegrerad utbildning kan organiseras för att bidra till kvalitet och relevans i utbildningsverksamheten (kapitel 3).

Baserat på en undersökning av ett antal utbildningsprogram inom ett brett fält av akademiska ämnesområden vid de i projektet ingående lärosätena har vi identifierat vilka typer av samverkan som stärker utbildningens kvalitet och relevans, samt hur dessa kan kategoriseras och förstärkas (kapitel 4).

Eftersom integrerad samverkan kan ses som en del i det pedagogiska arbetet har det även studerats hur samverkan i utbildningen kan dokumenteras, följas upp och utvärderas så att det utvecklar kvalitet i det ömsesidiga lärandet mellan lärare, student och berörd samhällsaktör (kapitel 5).

Hur samverkansaktiviteter kan uppmärksammas, styras och belönas inom ramen för en pedagogisk meritportfölj för lärare diskuteras i kapitel 6.

I det avslutande kapitel 7 återges ett antal reflektioner om de avtryck projektets praktiska arbete har gett i verksamheten vid de involverade lärosätena. En del av arbetet har även handlat om att undersöka vad som tidigare har skrivits och gjorts på temat samverkan i utbildning – både ur ett nationellt och ett internationellt perspektiv. Insikterna från detta arbete löper som en röd tråd igenom hela skriften, men kan också läsas i sin helhet i Sköld (2016).

Slutligen finns det till denna skrift en ackompanjerande del som lyfter fram och problematiserar några av de initiativ inom utbildningssamverkan som

bedrivs vid de i projektet ingående lärosätena, se "Vägen till samverkanssäkrad utbildning: möjligheter och utmaningar".

Om projektet och författarna

Projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram har finansierats av Vinnova inom programmet "Universitets och högskolors strategiska utveckling av samverkan" och är ett samarbete mellan Linköpings universitet, Malmö högskola och Umeå universitet. Projektet har letts av representanter för lärosätesledningarna och har genomförts av de funktioner inom lärosätena som arbetar med strategier och stödprocesser för utbildning och samverkan, i nära samarbete med lärare, kurs- och programansvariga. De som författat denna skrift, eller som har haft ansvar för koordinering av aktiviteter inom projektets arbetspaket, är följande:

Charlotte Ahlgren-Moritz, vicerektor för samverkan, Malmö högskola

Anna-Karin Alm, chef Innovation och utveckling, Malmö högskola

Cecilia Christersson, prorektor, Malmö högskola

Anette Eikelboom Sällström, projektsamordnare vid Enheten för externa relationer, Umeå universitet

Mattias Esbjörnsson, samverkanskoordinator, Malmö högskola

Andreas Jacobsson, prodekan vid Fakulteten för teknik och samhälle, Malmö högskola

Agneta Marell, vicerektor för samverkan och innovation, Umeå universitet

Jeanette Persson, projektkoordinator vid Innovation och utveckling, Malmö högskola

Anna-Carin Ramsten, forskningskoordinator vid Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier och Institutet för forskning om migration, etnicitet och samhälle, Linköpings universitet

Jakob Rehme, biträdande professor vid Institutionen för ekonomisk och industriell utveckling, Linköpings universitet

Mats Reinhold, projektsamordnare vid Enheten för externa relationer, Umeå universitet

Karin Sjögren, kvalitetskoordinator, Malmö högskola

Victoria Sörensson, projektsamordnare vid Enheten för externa relationer, Umeå universitet

Peter Värbrand, vicerektor för samverkan, Linköpings universitet

Skrivarbetet har koordinerats av Richard Topgaard, projektledare vid Innovation och utveckling, Malmö högskola.

Förord

I forsknings- och innovationspropositionen 2012 fick Vinnova i uppdrag att stödja lärosätenas strategiska arbete med samverkan, samt att ta fram ett förslag till nytt resursfördelningssystem med metoder och kriterier för bedömning av kvalitet och relevans i samverkan. Året därpå gjorde Vinnova därför en riktad utlysning till samtliga ledningsfunktioner vid lärosätena som syftade till att stödja de initiativ man såg som mest angelägna för att förbättra och utveckla samverkan med samhället.

Det finns en förväntan om att högre utbildning och forskning ska bidra till positiv samhällsutveckling och ekonomisk tillväxt. Samverkan mellan forskning och näringsliv pekas ofta ut som en viktig nyckel för detta, och samhället satsar därför på att främja forskningssamarbeten och innovation.

Vi, det vill säga Linköpings universitet, Malmö högskola och Umeå universitet, vill i detta sammanhang lyfta fram att våra studenter utgör en mycket viktig – kanske den viktigaste – resursen för en fortsatt positiv samhällsutveckling. Genom utbildning med hög kvalitet kan vi förbereda studenterna för att självständigt kunna agera och bidra i ett föränderligt arbetsliv och utveckla vårt samhälle. I många av våra utbildningar samverkar vi med representanter för arbetslivet och samhällets olika aktörer och därför är det strategiskt viktigt för oss som lärosäten att kontinuerligt utveckla och stärka samverkansarbetet inom våra utbildningar.

Inom projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram har vi arbetat för att belysa, utveckla och formulera strategier för hur samverkansaktiviteter kan integreras i våra utbildningsprogram på ett systematiskt och hållbart vis. Projektet har genomförts av de funktioner inom våra lärosäten som arbetar med stödprocesser för utbildning och samverkan i nära samarbete med företrädare för

utbildningsprogram och undervisning. Erfarenhetsutbyte och gemensamt lärande, på tvärs över funktioner inom lärosätena och mellan våra lärosäten, har varit bärande och givande för samarbetet.

I denna publikation vill vi dela med oss av våra erfarenheter från arbetet och lyfta fram områden vi ser som angelägna att utveckla för att kunna stärka kvalitet i samverkan och därmed också kvalitet i högre utbildning. Det är vår förhoppning att innehållet ska vara av intresse för dig som på något sätt arbetar med samverkan inom högre utbildning. Publikationen innehåller också ett antal goda exempel som vi inspirerats av och som vi hoppas kan inspirera dig.

Vi vill också passa på att tacka alla er som med engagemang och intresse bidragit till arbetet.

Malmö i april 2016.

Styrgruppen för Samverkanssäkrade utbildningsprogram,

Cecilia Christersson (ordförande), prorektor, Malmö högskola
Agneta Marell, vicerektor för samverkan och innovation, Umeå universitet
Peter Värbrand, vicerektor för samverkan, Linköpings universitet
Charlotte Ahlgren Moritz, vicerektor för samverkan, Malmö högskola

1. Samverkan och kvalitet i högre utbildning

Vi har som lärosäten uppdraget att utbilda våra studenter så att de kan tillämpa sina kunskaper i arbetslivet och bidra till en positiv samhällsutveckling. Våra utbildningar ska hålla hög kvalitet och de måste kontinuerligt utvecklas i takt med nya forskningsrön och kunskapsutvecklingen i samhället. Nya utbildningar behöver också skapas för att möta de utmaningar samhället står inför. Därför är det viktigt för oss att på olika sätt samverka med företrädare för arbetslivet och andra aktörer i samhället. För professionsinriktade utbildningar, som till exempel lärar- och sjuksköterskeutbildningar, är samverkan en nödvändig förutsättning eftersom kunskapsmålen kräver verksamhetsförlagd utbildning. Men även för mer generella utbildningar, såsom inom ekonomi och statsvetenskap, är samverkan med externa intressenter viktig eftersom den ökar möjligheterna att erbjuda en attraktiv, aktuell och relevant utbildning.

Som lärosäten betraktade är Linköpings universitet, Malmö högskola och Umeå universitet exempel på breda, men sinsemellan olika, lärosäten avseende innehållsmässiga profiler och geografiska förutsättningar för samverkan. Dock delas uppfattningen att samverkan utgör en värdefull del av utbildnings- och forskningsverksamheten och att samverkan är av strategisk betydelse för lärosätenas kvalitet och utveckling. Det innebär i sin tur att det finns ett behov av att synliggöra samverkan men också att kunna värdera samverkan inom det ordinarie kvalitetsarbetet inom lärosätena.

Vårt gemensamma projekt, Samverkanssäkrade utbildningsprogram, tar utgångspunkt i följande frågeställningar: På vilka sätt bidrar samverkansaktiviteter till utbildningens kvalitet? Hur bedöms och värderas det mervärde som samverkan i utbildningen ger? Hur kan lärosätet bidra till ökad kvalitet i utbildningen genom strategiska insatser för att värdera, stärka och utveckla förutsättningarna för samverkan? Genom projektet vill vi belysa och förstå

förutsättningarna för det samverkansarbete som sker vid våra lärosäten idag. Detta är nödvändigt för att vi som lärosäten ska kunna utveckla och formulera modeller och strategier för att integrera samverkan i våra utbildningsprogram på ett systematiskt och långsiktigt sätt. Vi vill också dela med oss av våra erfarenheter och resultat för att bidra till den pågående diskussionen om hur vi i Sverige kan förbättra och stärka lärosätenas samverkan med det samhälle lärosätena är en så viktig del av.

Projektets fokus på utbildningsprogram

Majoriteten av studenterna vid våra lärosäten väljer att läsa en programutbildning snarare än fristående kurser. Programutbildningarna är ofta, men inte alltid, yrkesinriktade och innebär för studenterna i de flesta fall tre års utbildning eller längre. Utbildningsprogrammen utgör alltså basen för lärosätenas utbildningsverksamhet och de ska planeras och genomföras så att studenterna utvecklar de kunskaper, färdigheter och förhållningssätt som är nödvändiga för att bli en del av arbetslivet.

Arbetet med att utveckla och säkerställa kvaliteten i utbildningen är en angelägenhet för hela lärosätet och det kräver ett systematiskt arbetssätt på institutions-, fakultets- och lärosätetsnivå. Uppföljning och analys är, bland många andra, exempel på användbara redskap för det arbetet. Utbildningsprogrammen med tillhörande examina, och därmed examensbeskrivningarnas målformuleringar, utgör grunden för granskning och bedömning av kvalitet i högre utbildning, och det är högskolornas ansvar att garantera utbildningarnas kvalitet.

Samtidigt är kvalitet ett komplext begrepp som bland annat relaterar till de ingående parternas förutsättningar, förväntningar, individuella insatser och inte minst upplevelser av det som sker. Lärosätets ledning, medarbetare, studenter och externa samarbetspartners utgör därför nyckelaktörer i kvalitetsarbetet. Kvaliteten i ett enskilt utbildningsmoment kan sägas vara summan av alla ingående parter bidrag vid varje givet tillfälle. Därför är det angeläget att fånga och definiera de olika dimensioner som sammantaget beskriver kvaliteten i momentet och hur momentet relaterar till kursens lärande- och examensmål. På så sätt är det möjligt att bedöma om utbildningsmomentet uppnår fullgod kvalitet för alla parter.

I projektet har vi ur ett programperspektiv undersökt hur de olika samverkansbaserade momenten bidrar till studenternas lärande och utveckling, och därmed till utbildningsprogrammets kvalitet i sin helhet.

Begreppet samverkan i utbildning

Riksdag och regering, men även studenter (Sveriges förenade studentkårer 2014) och arbetsgivare (Krassén 2013), lyfter ofta fram samverkan med samhälle och arbetsliv som en viktig och värdefull parameter för kvalitet och relevans i forskning och högre utbildning. Regeringen gav i den senaste forskningspropositionen (prop. 2012/13:30) Vinnova och Vetenskapsrådet i uppdrag att utveckla modeller för hur kvalitet och prestation i samverkan kan värderas och ingå som grund i ett framtida resurstilldelningssystem för forskning och forskarutbildning. Vinnova fick också uppdraget att stödja lärosätenas strategiska arbete med samverkan.

Uppdragen har bidragit till att sätta samverkansarbetet vid lärosätena i fokus och har även bidragit till att samverkan inom utbildning lyfts fram i samhällsdebatten som strategiskt viktig för lärosätena och för Sverige (Sveriges Ingenjörer 2013; Bengtsson 2013). Samverkan med samhällets olika aktörer framhålls ha stor betydelse för lärosätenas möjlighet att erbjuda studenterna en utbildning med aktuellt och relevant kunskapsinnehåll i god lärandemiljö. Mötet med omvärlden bidrar också på olika sätt till examensbeskrivningarnas mål rörande Kunskap och förståelse, Färdighet och förmåga, och Värderingsförmåga och förhållningssätt. Men hur mötet sker och i vilken grad samhällets aktörer engageras varierar mycket från utbildning till utbildning.

Universitetens samverkan med omvärlden är dock ingen ny företeelse. Tvärtom utgör samverkan ofta en helt naturlig del av det dagliga arbetet för lärare inom akademien – så pass naturlig att en del lärare och programansvariga inte reflekterar över att det skulle kunna klassificeras som samverkan. Därför efterfrågas ett förtydligande av vad som avses med begreppet samverkan i utbildning. Det behövs både som utgångspunkt för dialogen om samverkan, men också som stöd för beskrivningen av hur samverkan bidrar till utbildningarnas kvalitet.

Utbildningsprogram är olika till karaktär och innehåll, och den breda definitionen av samverkan – det vill säga samarbete med aktör utanför högskole-systemet – är giltig för all utbildning. Med utgångspunkt i denna breda definition måste sedan samverkansbegreppet preciseras för varje enskilt program utifrån dess förutsättningar och dess lärande- och examensmål. Genom att programansvariga tillsammans med kursansvariga, lärare och studenter reflekterar över den samverkan som sker och på vilket sätt samverkan bidrar till den individuella kursen, och till programmet i sin helhet, kan man närma sig både definitionen och värdet av samverkan för det enskilda programmet, och därmed också ett

svar på hur samverkan bidrar till kvaliteten i utbildningen. En sådan dialog behöver föras inför inrättandet av ett nytt program, men också som en del av det ordinarie kvalitetsarbetet. Genom att utbildningens intressenter regelbundet reflekterar kring samverkan och dess processer kan utbildningen utvecklas så att studenterna får en relevant utbildning ur såväl ett kunskapsperspektiv som ur ett samhällsperspektiv.

Kvalitet i högre utbildning

Ansatsen för vårt arbete inom Samverkanssäkrade utbildningsprogram har varit att samverkan ska vara en integrerad del av utbildningsprogrammen. Följaktligen ska samverkan utvecklas och följas upp som en integrerad del av lärosätets interna kvalitetssäkringssystem för utbildning. Detta arbete styrs ytterst av högskolelagen (SFS 1992:1434) som föreskriver att staten som huvudman ska anordna högskolor för (1) utbildning som vilar på vetenskaplig eller konstnärlig grund samt på beprövad erfarenhet, och (2) forskning och konstnärlig forskning samt utvecklingsarbete. Det slås också fast att det i högskolornas uppgift ska ingå att samverka med det omgivande samhället och informera om sin verksamhet samt verka för att forskningsresultat tillkomna vid högskolan kommer till nytta.

Högskolelagen stipulerar alltså att verksamheten ska bedrivas så att det finns ett nära samband mellan utbildning och forskning. Verksamheten ska också anpassas så att en hög kvalitet nås i utbildning och forskning, och tillgängliga resurser ska utnyttjas effektivt för att hålla en hög kvalitet i verksamheten. Dessutom föreskriver högskolelagen, enligt lagändring från 2013, att kvalitetsarbetet är en gemensam angelägenhet för högskolornas personal och studenter (SFS 2013:119).

Lagen anger de generella kunskaper och förmågor som studenter ska utveckla under högskoleutbildning. Lagens intentioner utvecklas i högskoleförordningens (SFS 1993:100) bilaga 2, Examensordning, som anger vilka examina som får avläggas på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå samt vilka krav som ska uppfyllas för respektive examen. Målen i examensbeskrivningarna är grupperade under tre rubriker som speglar lagens intentioner och dessa är gemensamma för alla utbildningar: Kunskap och förståelse, Färdighet och förmåga samt Värderingsförmåga och förhållningssätt.

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) har regeringens uppdrag att ansvara för kvalitetssäkring av högskoleutbildning genom att utvärdera att utbildningen uppfyller kraven i högskolelagen och examensbeskrivningarna. Dock ger varken lag eller förordning en entydig och exakt definition av vad som är kvalitet i

högre utbildning, mer än att kvalitet är en gemensam angelägenhet för personal och studenter.

Kvalitetsbegreppet är i likhet med samverkan ett sammansatt och öppet begrepp, och definieras i hög grad av den som tillfrågas. Utbildningskvalitet påverkas av många faktorer såsom förekomsten av goda och välutbildade lärare, tillgången på ekonomiska resurser, användandet av pedagogiska modeller kopplade till studenternas förutsättningar, och hur den administrativa stödverksamheten är utformad. Kvaliteten påverkas också av hur väl samarbetet, det vill säga samverkan, med aktörer utanför lärosätet fungerar. Varje lärosäte har ett ansvar att ställa dessa frågor i sitt systematiska arbete för att säkra och utveckla kvalitet. Inom projektet har vi arbetat fram förslag på hur detta kan genomföras.

Utbildningskvalitet ur ett europeiskt perspektiv

Som en följd av det europeiska samarbetet för högre utbildning, den så kallade Bolognaprocessen, bildades år 2000 organisationen The European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA). ENQA är en medlemsorganisation för kvalitetssäkringsorgan såsom UKÄ och syftar till att främja samarbete och dela erfarenheter om kvalitetssäkring av högre utbildning. Medlemmarna i ENQA har gemensamt bidragit till att formulera standarder och riktlinjer för intern och extern kvalitetssäkring av högre utbildning, nämligen ramverket Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, eller kort ESG (ESG 2015). Dessa standarder med tillhörande riktlinjer utgör inte regler för hur lärosäten ska arbeta med kvalitetssäkring utan ger snarare vägledning för grunderna till lärosätenas interna kvalitetssäkrings-system för utbildning.

UKÄ har översatt ESG till svenska (UKÄ 2015) och översättningen är tänkt att utgöra ett stöd i kvalitetssäkring av högre utbildning i Sverige, såväl för lärosätenas interna kvalitetssäkringsarbete som för UKÄ:s tillsynsutövning. Det är därmed i relation till standarderna för intern kvalitetssäkring, vilka återges i tabell 1.1, som lärosätenas system för kvalitetssäkring måste utformas och som de sedermera kommer att granskas utifrån.

I relation till samverkan lyfter ESG (UKÄ 2015) under rubriken Policy för kvalitetssäkring särskilt fram vikten av att externa intressenter involveras i kvalitetssäkringen. Kvalitetssäkringspolicyn ska också omfatta de delar av lärosätets aktiviteter som utförs av annan part, vilket ju ofta är fallet vid samverkan i till exempel verksamhetsförlagda moment i professionsutbildningar. Hur detta genomförs, följs upp och revideras är upp till varje enskilt lärosäte att besluta om.

Samverkan i utbildning har på olika sätt relevans även för de övriga standarderna för intern kvalitetssäkring i ESG (se tabell 1.1) och det är därför angeläget att lärosätets kvalitetssäkringspolicy också omfattar den samverkan som sker inom ramen för utbildningen, som en integrerad del av verksamheten.

Standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring

1.1 Policy för kvalitetssäkring

Lärosätena har en kvalitetssäkringspolicy som är offentlig och utgör en del av den strategiska styrningen. Interna aktörer utvecklar och tillämpar denna policy genom ändamålsenliga strukturer och processer, och externa intressenter involveras.

1.2 Utformning och inrättande av utbildning

Lärosätena har processer för utformningen och inrättandet av utbildningar. Utbildningarna utformas så att de utbildningsmål som fastställts för dem, inklusive lärandemål, kan uppfyllas av lärare och studenter. Den examen som en utbildning leder till är tydligt specificerad och kommunicerad samt refererar till den rätta nivån inom den nationella referensramen för examina och, följaktligen, till den europeiska referensramen för kvalifikationer.

1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning

Lärosätena säkerställer att utbildning ges på ett sätt som inbjuder studenterna till att ta en aktiv roll i lärandeprocesserna och att detta återspeglas i bedömningen av studenterna.

1.4 Antagning av studenter, progression, erkännande och utfärdande av examensbevis

Lärosätena tillämpar på ett konsekvent sätt fördefinierade och publicerade regler som omfattar hela studentens studietid, det vill säga antagning, progression, erkännande och utfärdande av examensbevis.

1.5 Undervisande personal

Lärosätena säkerställer kompetensen hos lärarna. Rättvisa och transparenta processer för rekrytering och kompetensutveckling av personal tillämpas.

1.6 Läranderesurser och studentstöd

Lärosätena avsätter tillräcklig finansiering för lärande och undervisningsaktiviteter samt säkerställer att det finns ändamålsenliga och lättillgängliga läranderesurser samt studentstöd.

1.7 Informationshantering

Lärosätena säkerställer att de samlar in, analyserar och använder relevant information för en effektiv styrning av sina utbildningar och övriga aktiviteter.

1.8 Information till allmänheten

Lärosätena publicerar information om den egna verksamheten, inklusive utbildningarna, som är tydlig, korrekt, objektiv, uppdaterad och lättillgänglig.

1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

Lärosätena följer kontinuerligt upp och granskar regelbundet utbildningarna för att säkerställa att studenterna uppnår uppsatta mål och att utbildningarna motsvarar studenternas och samhällets behov. Granskningarna leder till kontinuerlig förbättring av utbildningarna. Åtgärder som planeras eller genomförs till följd av en granskning kommuniceras till samtliga berörda.

1.10 Regelbunden extern kvalitetssäkring

Lärosätena genomgår regelbundet en extern kvalitetssäkring, som är i linje med ESG.

Tabell 1.1 Standarder för intern kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (UKÄ 2015).

Tillvägagångssätt

Målsättningen med projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram var att utveckla metoder och riktlinjer för en systematisk uppföljning och utveckling av samverkan inom de i projektet ingående lärosätenas utbildningar. Specifikt har arbetet inriktats på att ta fram underlag som kan användas för att identifiera samverkansinslag i utbildningsprogram och tydliggöra hur dessa inslag bidrar till studenternas lärande och utbildningarnas kvalitet. En förhoppning är att fördjupad kunskap om samverkan, och förutsättningarna för samverkan, ska utgöra grunden för lärosätenas strategiska arbete inom området.

Projektet har letts av representanter för lärosätesledningarna och genomförts av de funktioner inom lärosätena som arbetar med strategier och stödprocesser för utbildning och samverkan, i nära samarbete med programansvariga. Parallellt med projektet pågick universitetskansler Harriet Wallbergs utredning av ett nytt kvalitetssäkringssystem för högre utbildning. Efter remissrunda lämnade regeringen i december 2015 en skrivelse (2015/16:76) till riksdagen där regeringen redogör för sin bedömning och avsikt att ge Universitetskanslersämbetet, UKÄ, i uppdrag att vidareutveckla och genomföra ett nytt system för kvalitets-säkring. Även lärosätena har parallellt arbetat med att utveckla interna system för utveckling och uppföljning av kvalitet i utbildningen. Projektets resultat har löpande kommunicerats och länkats till detta arbete.

Projektets arbete inleddes med kartläggningar av de samverkansinslag som ingår i utvalda program vid lärosätena. Målsättningen var att förstå vilka samverkansinslag som genomförs och hur dessa bidrar till att uppfylla inte bara utbildningens lärande- och examensmål utan också lärosätets, studenternas och de olika intressenternas förväntningar. Kartläggningarna genomfördes utifrån det enskilda lärosätets strategiska behov genom intervjuer med programansvariga och nämndordföranden. Samtidigt undersöktes också hur de formella dokument som styr inrättandet av nya program tar hänsyn till och omfattar samverkan.

Vid Linköpings universitet valdes initialt fyra program från olika fakulteter ut för intervjuer. För att få en mer komplett bild av samverkan intervjuades därefter programansvariga från ytterligare 20 utbildningsprogram med fokus på tre frågeområden: (1) deras syn på samverkan, (2) vilken samverkan som ingår i programmet i dagsläget, samt (3) på vilket sätt de ser att de kan utveckla och utvärdera samverkan över tid.

Vid Malmö högskola valdes sex olika program ut för deltagande i projektet. Programmen valdes ut så att högskolans samtliga fakulteter skulle vara representerade och engagerade, samt att programmen skulle representera utbildningar på grund- och avancerad nivå, yrkesutbildning, generell examen och internationell

utbildning. Dessutom valdes utbildningarna för att reflektera samverkan med olika sektorer i samhället: näringsliv, offentlig och idéburen sektor. De programansvariga intervjuades och gavs också möjlighet att inom ramen för projektet utveckla samverkan inom sitt program.

Vid Umeå universitet gjordes kartläggningen genom att 100 programansvariga vid lärosätet tillfrågades om förekomsten av 16 olika exempel på samverkansinslag. Fem program, ett från vardera fakultet och lärarutbildningen, fick också i uppdrag att beskriva och arbeta med att förbättra, utveckla och systematisera samverkan inom respektive program.

Samtliga utbildningsprogram som ingått i projektet anges i tabell 1.2.

Erfarenheterna och lärdomarna från kartläggningsarbetet har delats mellan projektdeltagarna och diskuterats i workshops med programansvariga inom våra lärosäten och vid lärosätsgemensamma möten. Arbetet resulterade även i att ett antal strukturella utmaningar identifierades. Med utgångspunkt i dessa initierades utvecklingsprojekten inom programmen för att adressera och undersöka hur samverkan kan stärkas inom ramen för ett enskilt utbildningsprogram.

Kartläggningsarbetet har sammanfattats och illustrerats i form av matriser som kan användas som underlag för att identifiera och beskriva samverkansinslag. Exempelvis har Umeå universitet utvecklat en matris över samverkansinslag med beskrivningar och kopplingar till aktivitet, progression, examination, nationella mål, studentdelaktighet, beroenden och förutsättningar. Matrisen finner man på webbadressen korta.nu/ecd, alternativt genom att på aurora.umu.se göra en sökning på "Samverkansinslag i utbildning".

Samarbetet i projektet har kännetecknats av öppenhet, erfarenhetsutbyte och gemensamt lärande om samverkan och förutsättningarna för samverkan inom högskoleutbildning. Resultaten och slutsatserna av arbetet belyses i kapitel 2-6. Några av de utvecklingsprojekt som genomförts beskrivs som fallstudier i "Vägen till samverkanssäkrad utbildning: möjligheter och utmaningar".

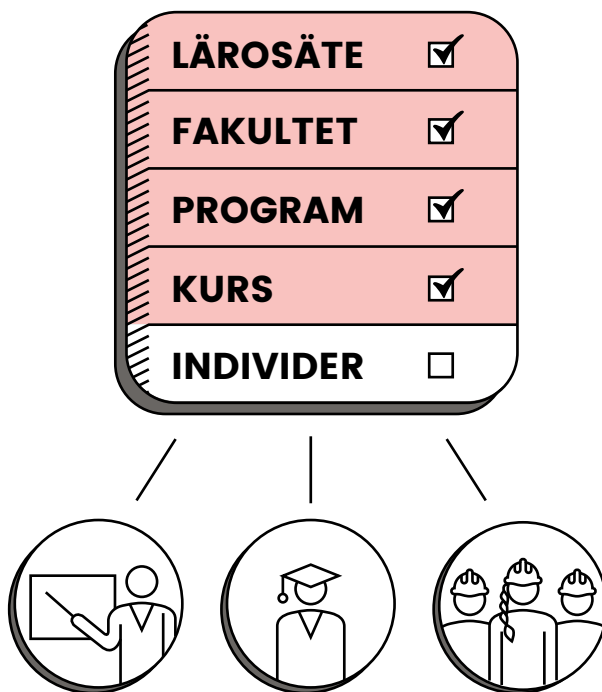
Samverkansinslagen är ofta beroende av enskilda lärares engagemang, förmågor och nätverk. Sådan skicklighet i utbildning och samverkan premieras oftast inte i de akademiska meriterings- och belöningssystemen som av tradition är inriktade på att värdera och premiera prestationer inom forskningsområdet. Därför är det angeläget att undersöka hur svenska lärosäten gemensamt kan verka för att samverkansskicklighet ska vara meriterande vid anställning och befordran. Vi har inom ramen för projektet påbörjat ett utvecklingsarbete vid våra lärosäten och detta arbete beskrivs i kapitel 6.

Tabell 1.2 Förteckning över utbildningsprogram som intervjuats och deltagit i projektet. Vårt att notera är att Umeå universitet har, utöver de fem program som ingått i projektet, genom en enkät intervjuat 100 programansvariga om förekomsten av samverkansinslag.

Linköpings universitet	Program	hp
Beteende- och samhällsvetenskap	Socionom	210
	Politics kandidat	180
	Samhälls- och kulturanalys	180
Data, IT och logistik	Kognitionsvetenskap	180
	Statistik och dataanalys	180
Ekonomi och juridik	Affärsjuridik, kandidat	180
	Civilekonom	240
Ingenjörsutbildningar	Högskoleingenjör i byggnadsteknik	180
	Civilingenjör kemisk biologi	300
	Civilingenjör teknisk fysik och elektroteknik	300
	Civilingenjör industriell ekonomi	300
Kultur, media och design	Grafisk design och kommunikation	180
	Kulturvetenskap	180
Lärarutbildning	Förskollärare	210
	Folkhögskollärare	60
	Yrkeslärare	90
Matematik, naturvetenskap och miljö	Kemisk biologi	180
	Biologi	180
	Matematik	180
Medicin och vård	Arbeterapeut	180
	Biomedicinska analytikerprogrammet	180
	Läkarprogrammet	330
	Medicinsk biologi	180
Malmö högskola	Program	hp
Teknik och teknisk industri	Produktionsledare Media	180
Konst, design och media	Grafisk design	180
	Communication for development (master)	60
Hälsa och sjukvård	Tandhygienistutbildning	120
	Biomedicinska analytikerprogrammet	180
	Idrottsvetenskapligt program	180
Umeå universitet	Program	hp
Samhälle, politik, lag och rätt	Politics kandidat	180
Matematik, teknik, IT	Högskoleingenjör i maskinteknik	180
Språk, kommunikation, media	Medie- och kommunikationsvetenskap	180
Människors beteende, etik, undervisning	Ämneslärarprogrammet gymnasieskolan	330
Vård, hälsa, idrott	Biomedicinprogrammet	180

Inom ramen för projektet har ett särskilt uppdrag lämnats till Helix, ett flervetenskapligt centrum vid Linköpings universitet, att genomföra en litteraturstudie för att identifiera och sammanställa tidigare forskning om samverkan inom högskoleutbildning och dess relation till utbildningskvalitet. Översikten omfattar vetenskaplig litteratur baserad på skandinavisk empiri. Rapporten, "Samverkan och utbildningskvalitet", är författad av Birgitta Sköld och publiceras under 2016 i Helix rapportserie (Helix Rapport 16:001).

2. Att samverkanssäkra utbildningsprogram

Detta kapitel har bäring på följande av ESG:s standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring (se kapitel 1):

- 1.1 Policy för kvalitetssäkring
- 1.2 Utformning och inrättande av utbildning
- 1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning
- 1.5 Undervisande personal
- 1.6 Läranderesurser och studentstöd
- 1.7 Informationshantering
- 1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

Detta kapitel behandlar hur man kan se på samverkan på programnivå och hur programansvariga kan förhålla sig till samverkan, inte minst i termer av utveckling av utbildningsprogram. Att ha en stor andel samverkan är inte lika relevant för alla utbildningsprogram och därför bör begreppet ”samverkanssäkrad” ses som ett relativt begrepp som är kopplat till programmets lärandemål, snarare än att vara en absolut nivå av antalet samverkansaktiviteter. Följaktligen hör samverkan samman med programmets kvalitet och blir därför en del av kvalitets-säkringen av de olika programmen. De samverkansinslag som sker inom ramen för kurser är den kursansvariges ansvar. Ansvaret för *synen* på samverkan inom programmet bör däremot ligga på programansvariga, och därmed på respektive programnämnd, programråd eller motsvarande där dialogen om samverkan bör föras och följas upp. Projektets förslag är att samverkan på programnivå kan hanteras genom en kortfattad beskrivning och reflektion över (1) hur man arbetar med externa ledamöter i programnämnder, programråd eller branschråd för att utveckla programmet över tid, samt (2) de samverkansinslag som finns inom ramen för programmet. I tillägg föreslår vi även (3) att studenters engagemang i samverkan, vilket ofta är kopplat till övergången från studier till arbetsliv, är viktigt att belysa.

Samverkan i utbildningsprogram

Många lärosäten har i dag en stor del samverkan i sina utbildningsprogram. Projektet har påvisat att det mellan olika program finns en variation vad gäller utbildningars samverkansinslag. För många program, till exempel professionsutbildningar, är samverkan en relevant del av verksamheten i och med att det finns ett tydligt syfte med vad programmet ska leda till. Samtidigt finns det också utbildningsprogram som valt att inte profilera sig mot en specifik bransch eller arbetsområde och i dessa program kan samverkansinslagen vara betydligt färre och svårare att införa. Att samverkanssäkra utbildningsprogram blir därmed ett relativt begrepp där det för vissa program är relevant med en stor andel samverkan, för andra mindre, beroende av de mål programmen har.

Mycket av den samverkan som bedrivs är snarlik mellan program men man använder olika begrepp. Det finns ett starkt intresse att lära mellan program vad gäller goda exempel och nya idéer vad gäller specifika samverkansinslag, men även hur man praktiskt kan lösa saker som avtal för verksamhetsförlagd utbildning (VFU) eller förhållningssätt till samverkanspart i kurser eller examensarbeten. Med andra ord har det framkommit ett behov av utbyte av idéer och erfarenheter, både i termer av vad som görs men även hur samverkan utförs.

Programansvarigas inställning till samverkan

En stor andel av de programansvariga som intervjuats inom projektet menar att de har möjlighet att kontrollera och styra kurser inom programmen mot specifika samverkansinslag. De är i stort även positivt inställda till samverkan eftersom den tydliggör relevansen av utbildningsprogrammet och därmed ökar motivationen för studenterna. Att initialt tillsammans med representanter från arbetsmarknaden stämma av tänkbara innehåll i program, samt att inkludera samverkansinslag som skapar orientering, möjlighet att applicera teori i praktik, och att träna färdigheter, blir därför logiskt.

Bland programansvariga finns det en stor samstämmighet att det är bra med samverkan i utbildning, inte minst för att kunna marknadsföra utbildningsprogram, men också för att kunna belysa programmets relevans för studenter och för att kunna öka studenternas motivation. Samtidigt menar man att samverkan ofta blir en resursfråga eftersom denna tar mer resurser och arbete i anspråk än traditionell undervisning. Att arbeta med samverkan innebär i dagsläget inte att man får högre kurstilldelning, och därför måste man som programansvarig prioritera mellan vad man ska satsa på och vad man i så fall behöver minska på. Avvägningen mellan samverkan och andra viktiga delar i undervisningen, som forskningsanknytning eller internationalisering, tenderar följaktligen att bli svår.

Synliggörande av samverkan i utbildningsprogram

I detta projekt har vi konstaterat att det finns en stor andel samverkan i lärosätens utbildningsprogram och att det förekommer betydligt fler samverkansinslag än vad som faktiskt synliggörs. För att kunna samverkanssäkra utbildningsprogram bör lärosäten belysa samverkan genom att beskriva och dokumentera vad som redan sker snarare än att försöka förändra arbetssätten hos de programansvariga. Vad som dock bör framhållas är att det finns en fara i att lägga på ytterligare krav på utvärdering och dokumentation av vad som görs eftersom detta skapar merarbete utan att i egentlig mening skapa mervärde för program, kursansvariga eller studenter. Det är därför viktigt att utvärderingar och dokumentation utförs på ett sätt som inte stjäl tid från huvudverksamheten, det vill säga undervisningen.

Samverkansinslag i utbildningsprogram sker i kurser

Även om det finns en samstämmighet vad gäller synen på samverkan från programansvariga så är det i enskilda kurser som den egentliga samverkan sker. Man upplever att en positiv inställning till att samverka mer handlar om enskilda lärares initiativ och intresse än vilka förutsättningar det faktiskt finns till att kunna samverka.

Samverkan initieras och hanteras av kursansvariga vilket innebär att samverkan riskerar att bli mycket individberoende, vilket kan resultera i att samverkan snarare följer individuella kursansvariga än programmen. Bland kursansvariga finns det även en stor skillnad i inställning till samverkan: vissa ser det som en mycket viktig del för att uppnå lärandemål i kurser medan andra ser mer negativt på samverkan. Inställningen till samverkan har med individuella prioriteringar att göra, men även med hur praktiskt orienterad kursen är och dess lärandemål. Som en konsekvens innebär detta att samverkansinslag i enskilda kurser i mångt och mycket följer kursansvarigs engagemang och nätverk.

Inom vissa utbildningar är det möjligt för programansvariga att styra så att man har mer samverkansinslag i enskilda kurser, detta eftersom programansvarig har stort inflytande över kursinnehåll på olika terminer. Inom andra utbildningar utgörs program av en mycket stor samling kurser, vilket gör det svårare för programansvariga och programnämnder att styra kursernas samverkansinslag.

Programansvarigas syn på effekter av samverkan

Sett ur ett längre perspektiv skapar samverkan en mängd olika effekter i termer av utveckling av utbildningars relevans, men samverkan ger även direkta bidrag till undervisningen, till exempel genom att det möjliggör praktik. Andra effekter är till exempel bidrag till samhällets utveckling genom studenters projektkurser, praktik och examensarbeten. Dock är det alltid kursernas lärandemål som är överordnade; resultat på externa verksamheter bör alltså inte ses som ett huvudmål utan som en bieffekt.

Programansvariga framhåller att samverkan starkt kopplar till studenters anställningsbarhet och deras övergång till arbetslivet, vilket ökar programmets attraktivitet och söktryck.

Beskrivning och strategi vad gäller utbildningsprogramms samverkansinslag

Samverkan är inte en verksamhet som sker för sin egen skull, utan för att göra utbildningar bättre. Detta betyder att samverkan kopplar starkt till frågan om utbildningskvalitet – och därmed utvärderingar – och bör därför vara en del av kvalitetsarbetet med utbildningar. Av projektet har det framgått att frågan om att samverkanssäkra utbildningsprogram framförallt är en uppgift för programansvariga och det kvalitetsarbete som sker inom fakulteter. Det är här viktigt att återigen framhålla att detaljer om vad som sker i kurser framförallt är en fråga för kursansvariga, och att det operativa ansvaret för samverkan ligger

på kursnivå i verksamheten. Ansvaret för kvalitet, utveckling, utvärdering och sammanställning ligger däremot på programnivå där det är viktigt att man i programråd och programnämnder, samt gentemot fakulteten, för diskussionen om satsningar, ambitioner och mål med samverkan, och att man även diskuterar på vilket sätt man behöver prioritera mellan forskningsanknytning, internationalisering och samverkan.

Vi ser frågan om att samverkanssäkra utbildningsprogram som programrådets eller programnämndens kortfattade beskrivning i en kvalitetsdialog med fakultetsledningen där man diskuterar (1) *Långsiktig utveckling av utbildningsprogram*, (2) *Samverkansinslag i utbildningsprogram* samt (3) *Samverkansinslag för att underlätta övergång till arbetsliv som drivs av studenter*.

Relevanta frågor att diskutera är bland annat följande:

- Hur arbetar vi med samverkan för att stödja en strategisk och långsiktig utveckling av utbildningsprogrammet? (En genomgång över hur programrådet tänker vad gäller externa ledamöter i programnämnder, programråd, branschråd, etc.)
- Hur arbetar vi med samverkan inom utbildningsprogrammet? (En översiktlig genomgång över de samverkansinslag som finns inom programmet och vilka syften de har.)
- Hur underlättar vi övergången till arbetslivet? (En genomgång av de samverkansinslag som studenter [sektioner eller föreningar] med eller utan programrådets stöd bedriver på lärosätet, t.ex. arbetsmarknadsdagar, studiebesök och gästföreläsningar.)

Långsiktig utveckling av utbildningsprogram

I samverkansbeskrivningen bör det alltså framgå hur man arbetar med samverkan för att stödja en strategisk och långsiktig utveckling av utbildningsprogram. Denna del ska innehålla en genomgång över hur man inom programmet tänker vad gäller externa ledamöter och deras aktiva medverkan i programnämnder, programråd, branschråd, etc. – det vill säga samverkan som ett medel för att öka programmets relevans och studentens anställningsbarhet på längre sikt samt att utveckla utbildningsmålen för programmet. För att detta ska få en bra effekt på utvecklingen av program är det av vikt att utnyttja externa programrådsledamöters eller nämndrepresentanters erfarenheter och syn på arbetsmarknaden.

Ett antal programföreträdare har framhållit att det blivit svårare att avgränsa vilka verksamhetsområden som är relevanta för programmen, samt att detta är något som förändras över tid. Därför blir viktigt att besvara frågan om vilka externa representanter man vill ha och vilken roll de bör ta; detta eftersom det vid valet av externa ledamöter finns risk att låsa fast utbildningsprogram gentemot specifika branscher. Det handlar alltså både om från vilka verksamhetsområden

representanter ska komma och vilka individer som efterfrågas, men också om hur man tillvaratar relationen till utbildningens alumner.

Denna del i en samverkansbeskrivning kan innehålla följande rubriker:

- Organisationen (av programnämnder, programråd, branschråd, antalet möten, antalet externa representanter, etc.)
- Frågeställningar som externa representanter bidrar med idag
- Ambitioner och mål för hur man vill att samverkan för långsiktig utveckling bör fungera
- Plan för att nå mål inklusive eventuellt behov av hjälp eller stöd

Samverkansinslag i utbildningsprogram

Denna del av samverkansbeskrivningen tar upp frågor som rör hur man översiktligt arbetar med samverkan inom utbildningsprogram, det vill säga en genomgång över de samverkansinslag som finns inom programmet och vilka olika syften de har. Listan på samverkansinslag inkluderar VFU, praktik eller internship, examensarbete hos uppdragsgivare, projektarbete utfört i organisation eller företag, adjungerade kursansvariga, kombinationstjänster, gästföreläsare, etc.

Denna del i en samverkansbeskrivning kan innehålla följande rubriker:

- Översiktligt om samverkansinslag inom program
- Progression vad gäller samverkan samt koppling till lärandemål
- Hur man arbetar med uppföljning och hur detta kopplar till kvalitetsarbetet
- Ambitioner, behov och mål
- Plan för att nå mål, samt eventuellt behov av hjälp eller stöd

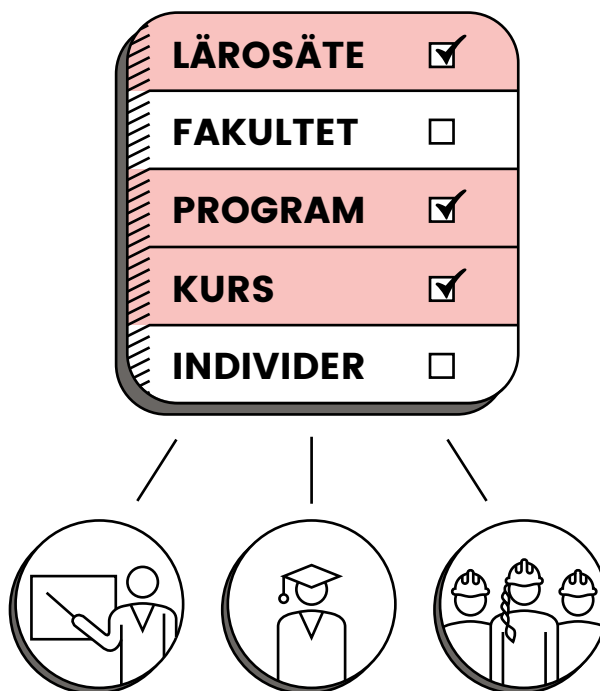
Samverkansinslag för att underlätta övergång till arbetsliv som drivs av studenter

Samverkansinslag som syftar till att underlätta övergången mellan studier och arbetsliv genomförs vid många utbildningsprogram. En stor del program har valt att uppdraga till studenterna att själva hantera inslagen. Olika sektioner, kårer och studentföreningar arrangerar en rad samverkansinslag som till exempel gästföreläsningar, studiebesök, case-tävlingar och arbetsmarknadsdagar. Vissa sektioner har näringslivsrepresentanter, eller liknande, med en utvecklad samverkanstanke för att underlätta övergången till arbetslivet. Det finns dock en stor skillnad mellan

program och den mängd aktiviteter som bedrivs, och en hel del programansvariga stödjer sektionerna med pengar för att se till att aktiviteter kan genomföras. Vad som framhålls är att även studentaktiviteterna är personberoende och kan variera kraftigt mellan olika år, baserat på individuella studenters intresse.

Det är viktigt att belysa att vissa samverkansinslag med fördel kan drivas av studenter. Det är då lämpligt att dessa beskrivs av sektioner och kårer, för att säkerställa att ansvaret för samverkan fortsatt ligger hos sektioner och föreningar.

3. Organisera och leda samverkan

Detta kapitel har bäring på följande av ESG:s standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring (se kapitel 1):

- 1.2 Utformning och inrättande av utbildning
- 1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning
- 1.5 Undervisande personal
- 1.7 Informationshantering
- 1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

En av utmaningarna för lärosäten vad gäller att integrera samverkan i utbildningar är att skapa organisatoriska förutsättningar och incitament som stödjer att samverkan ska kunna ske och samtidigt hitta former som säkerställer och följer upp kvalitet.

- Lärosätesövergripande strategier och stödprocesser bör ge en tydlig riktning och skapa realistiska förutsättningar gällande resurser för att samverkan i utbildningar ska kunna genomföras.
- För att möjliggöra en mångfald av olika typer av samverkan i utbildning krävs det utrymme för både systematisk och mer ad hoc-baserad organisation.

* * *

Projektets utgångspunkt, att samverkan leder till ökad utbildningskvalitet, för med sig en rad organisatoriska ställningstaganden. Man behöver ta hänsyn till olika förutsättningar i utbildningar och man behöver ta hänsyn till de olika behov, mål och förväntningar på effekter som kan finnas med samverkan hos de parter som är involverade. Lärare som intervjuats i projektet menar att det i kurser med samverkansinslag är en utmaning att kunna balansera och väga in dessa parter behov, förväntningar och perspektiv på samverkan utan att tappa fokus på det huvudsakliga uppdraget, det vill säga att som utbildningsanordnare skapa förutsättningar i undervisningen så att studenterna når sina examensmål. Det som studenter, externa parter och lärare anser vara relevant i en utbildning, eller vad de anser vara hög kvalitet, behöver inte nödvändigtvis vara samstämmigt. Dock är det primärt lärosätet som äger ansvaret och håller i ledarskapet för att studenter ska nå sina lärande- och examensmål. I organisationen av samverkan i utbildningar behöver lärosäten förstå och utgå från de mål som ska uppnås och se till att samverkan i utbildningar inte hanteras som ett separat spår utan blir en del i det pedagogiska arbetet och därmed en del i lärosätets kvalitetsarbete. Samverkan blir då en kvalitetsdrivande faktor och en grund till lärande vilken breddar studenters möjligheter att möta olika lärandemiljöer och situationer, och samtidigt ger värdefull återkoppling till gagn för utbildningars innehåll.

Perspektiv på och behov av samverkan i utbildningar

Vid intervjuer med kurs- och programansvariga om samverkan i utbildningar beskriver många att samverkan är en självklarhet i arbetet som lärare. Kurs- och programansvarigas val att integrera samverkansinslag handlar, vid sidan om att skapa trovärdighet och relevans inför studenter, främst om att vidga studenters

möjlighet att lära i olika miljöer och på så sätt underlätta övergången mellan studier och arbetsliv. Ett problem är att det ofta saknas uppföljningsrutiner och kvalitetskriterier som inkluderar samverkansinslag, vilket resulterar i att den samverkan som pågår inte synliggörs och att man därför inte kan följa på vilket sätt den bidrar till studenters lärande eller huruvida den bidrar till kvalitetsutveckling i utbildningar eller ej. Erfarenheter från projektet visar att det bland lärare finns ett behov av att synliggöra och sprida kunskaper om samverkan och på vilka olika sätt den kan vara del i det pedagogiska arbetet, men att inte tillräckligt av detta görs inom lärosäten.

Projektet visar att samverkan bör vara en del i det pedagogiska arbetet och att samverkansinslag kan bidra till att studenter förbereds för ett föränderligt arbets- och samhällsliv. Lärosäten förväntas att alltmer involvera externa parter i lärprocesser eller som delaktiga i referensgrupper, programråd eller motsvarande. I "Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning" (UKÄ 2015) lyfter man exempelvis fram betydelsen av externa parters involvering i såväl inrättade av utbildningar som i uppföljning av utbildningars kvalitet, men också att studenter i möjligaste mån ska ges möjlighet till praktik. Det sistnämnda är också något som studenterna i hög grad efterfrågar, dock med reservationen att utbildningens kvalitet måste vara högre prioriterad än att öka graden av arbetslivsanknytning i utbildningar (Sveriges förenade studentkårer 2013a, b; ESU 2015). Analys av trender inom högre utbildning i Europa visar att just ökad arbetslivsanknytning i utbildningar är en riktning som alltför lärosäten går mot och att det framförallt är genom en nära samverkan med samhället som detta möjliggörs. Ökad arbetslivsanknytning och ett mer arbetsintegrerat lärande har också visat sig vara en viktig aspekt i förhållande till breddad rekrytering och att bryta en social snedrekrytering, men också för att ge studenter förutsättningar att kunna integrera sina teoretiska kunskaper med praktisk erfarenhet (EUA 2015). Ska lärosätena klara att nå målet om ökad arbetslivsanknytning krävs ett strategiskt och långsiktigt arbete som skapar förutsättningar för att samverkan ska kunna fungera i det pedagogiska arbetet. En av utmaningarna är alltså att kunna omsätta lärosätesövergripande visioner och strategier i realistiska förutsättningar som faktiskt möjliggör för lärare att inte enbart kunna integrera *mer* samverkan i utbildningar utan även klara av att hålla hög kvalitet i den samverkan som redan sker. Om man väljer att se samverkansinslag som en separat del i förhållande till övrig undervisning, och inte tillräckligt följer upp vad som sker, riskerar samverkan att förbli osynlig och få prägeln av att bygga på enstaka lärares initiativ och intresse. Lärdomar från projektet visar att detta bygger in en sårbarhet som riskerar leda till bristande kontinuitet, vilket i

längden kan få konsekvenser för studenters möjlighet att lära i olika miljöer.

Huruvida lärare och kurs- och programansvariga – men även lärosätesledningar – upplever samverkan som en naturlig del i det pedagogiska arbetet eller som en separat pålaga kan ha betydelse för vilka prioriteringar de gör för att integrera samverkan i utbildningarna. Erfarenheter från projektet visar att lärare som aktivt arbetar med samverkan i utbildningar också ser samverkan som en viktig del i sin egen kompetensutveckling – för att hålla sig à jour med olika branscher och på så sätt stärka utbildningens relevans i förhållande till studenter och extern part.

En central fråga vad gäller organisationen kring samverkan är hur lärosäten arbetar med att bygga ömsesidiga och långsiktiga externa relationer, och hur de i dessa hanterar de olika – och ibland orealistiska – förväntningar och mål som kan finnas på samverkan. Utmaningen för lärosäten är att hitta en balans mellan dessa förväntningar och mål och samtidigt säkerställa att utbildningsinnehållet ger förutsättningar för studenter att nå sina lärande- och examensmål. För en extern part kan målsättningen med samverkan vara ett konkret och tillämpbart resultat, exempelvis från ett projekt- eller examensarbete. Målsättningen kan också vara att säkerställa framtida kompetensförsörjning och därför söka en rekryteringsbas vid lärosäten genom att knyta an till olika nätverk som exempelvis programråd. Olika parter förväntningar på effekter av samverkan kan därför sträcka sig bortom den målpuppfyllelse som studenten enligt kursplanens lärandemål ska uppnå.

Utbildningar som håller hög kvalitet och relevans är viktiga för kompetensförsörjningen i samhället och därmed också för studenternas möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Att samverka med utbildningar blir för olika aktörer i samhället därför en möjlighet att både kunna knyta kontakter med studenter och lärare *och* att kunna påverka utbildningsinnehållet och utbudet av utbildningar. Erfarenheter från projektet visar att strategiska satsningar på samverkan har kunnat bana väg för nya utbildningar och därmed också har bidragit till att bredda rekryteringsbasen för arbetsgivare.

Ledarskap i samverkan

Skiftande behov och förväntningar ställer alltså krav på hur samverkan inom utbildning ska organiseras (Wilson 2012; Bengtsson 2013), men dessa skiftande behov och förväntningar väcker också frågor kring var ledarskapet ska utövas. Hur samverkan ska integreras i utbildningar måste baseras på lärares kompetens och bedömning för när det är relevant och om det är möjligt att genomföra. För lärare innebär samverkan ofta en omfattande arbetsinsats vad gäller planering,

förberedelser, genomförande och efterarbete. En konsekvens av att sträva mot att samverkan ska vara en del i det pedagogiska arbetet blir att de kvalitetskriterier som gäller för övrig undervisning även bör omfatta samverkansinslag. Att planera kurser med samverkansinslag handlar därför inte enbart om att lägga in en aktivitet utan även om att se till att den länkar till övrigt utbildningsinnehåll och till lärandemål. Dessutom krävs det att lärare bygger och upprätthåller nätverk med externa parter och att de kan hantera de olika förväntningar och roller som samverkan innebär. Intervjuer med programansvariga vittnar om att motivation till att integrera samverkan i utbildningar och förutsättningarna för det sällan går hand i hand. Förutsättningar till samverkan har snarare kommit att handla om att lärare tar av sin fritid och jobbar med egna nätverk.

Programansvariga lärare har ofta inget direkt inflytande över beslut som rör resursfördelningen till en kurs. Därför riskerar det att uppstå ett glapp mellan målsättningen att integrera samverkan i utbildningar och vad som är möjligt och realistiskt att genomföra. Man behöver därför bättre följa upp hur samverkan fungerar i lärares dagliga arbete för att förstå vilka omständigheter i form av exempelvis tid och personella resurser som gynnar och underlättar samverkan och därifrån skapa bästa möjliga förutsättningar för lärare. Utan rimliga förutsättningar riskerar samverkansinslag att bli lågt prioriterade till förmån för andra mindre resurskrävande lärandeformer. Det krävs alltså att ledningen för fakulteter, institutioner eller motsvarande omsätter lärosätets strategiska åtaganden i handlingsplaner samt leder och resurssätter i enlighet med uppställda mål.

Vad gynnar samverkan i utbildning?

I litteraturen beskrivs flera faktorer som kan bidra till att skapa gynnsamma förutsättningar för samverkan (Wilson 2012; Thune 2011; Bengtsson 2013), till exempel att lärosäten behöver ha tydliga visioner, strategier och incitament som utvecklar samverkan och att dessa måste mötas upp av en stödjande lärosätesorganisation. Faktorerna inbegriper också behovet av kompetensutveckling och möjligheten till meritering. Om samverkan ska vara en del i det pedagogiska arbetet samt ingå i kvalitetsarbetet är det en förutsättning att administrativa processer och rutiner stödjer detta och att samverkan följs upp i lärosätenas kvalitetssäkringssystem.

Det regionala samverkansklimatet är också en viktig faktor som påverkar förutsättningarna för samverkan. Det handlar bland annat om vilka verksamheter som finns i regionen, vilken typ av näringar som finns och vilka de potentiella utvecklingsområdena är, samt i vilken mån verksamheterna har utrymme och

intresse för samverkan. För professionsutbildningar, exempelvis, har de externa förutsättningarna en direkt betydelse för möjligheten att få fram VFU-platser. Erfarenheter från projektet visar att det regionala samverkansklimatet är en viktig fråga i synnerhet för utbildningar som har behov av att samverka med specialistkompetens, men samverkansklimatet har betydelse också i förhållande till att kunna vidga sina nätverk och för studenter att kunna möta en större variation av externa miljöer och kontakter. Målsättningen bör därför vara att bredda möjligheten till samverkan till att även innefatta nationella och internationella aktörer. På så sätt kan lärosäten få in fler perspektiv på vad som anses vara relevant i utbildningars innehåll.

En annan faktor som påverkar förutsättningarna för samverkan är den interna kulturen inom ett lärosäte. Ser man på samverkan i utbildningar som ett pedagogiskt arbetssätt som bidrar till utbildningskvalitet, eller uppfattas det som en pålaga skild från annan undervisning och läroprocesser? Vilket synsätt som ska råda inom ett lärosäte är beroende av hur de lärosätesövergripande strategierna för samverkan ser ut, huruvida kvalitetssäkringssystemen innefattar samverkan eller ej, och hur resurser fördelas.

En viktig lärdom från projektet visar att utmaningen med att integrera samverkan i utbildningar många gånger snarare handlar om just en resursfråga än om bristande motivation eller intresse från lärare. Om lärosäten inte förmår att hantera denna utmaning utan enbart förlitar sig på att enskilda lärare av eget intresse och engagemang driver samverkan riskerar samverkan att snarare bli en individbaserad strategi än en lärosätesövergripande.

Vad behöver vi göra?

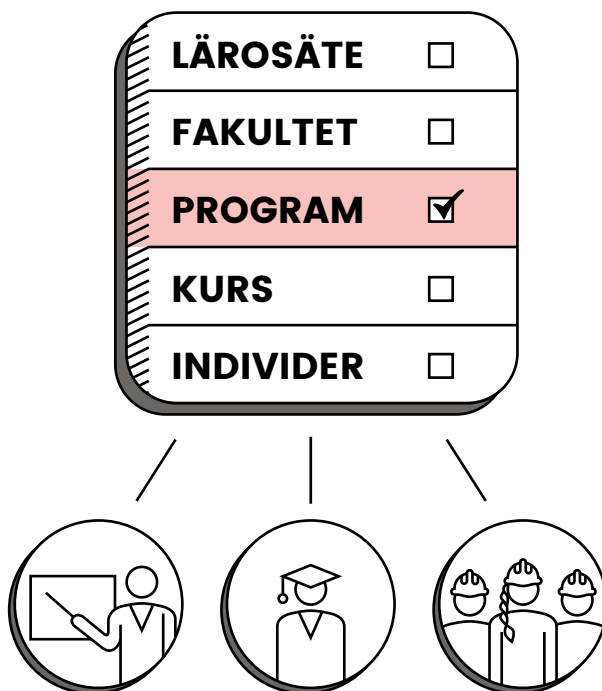
Det är lärosätets uppdrag att garantera utbildningarnas kvalitet (högskolelagen [SFS 1992:1434]); därför behöver lärosätets stödprocesser utformas så att de underlättar det pedagogiska arbetet och samtidigt säkerställer utbildningarnas kvalitet. Detta förutsätter en tydlig organisation, inte enbart i relation till att kvalitetssäkra utbildningar utan även i samband med strategiska satsningar och resurssättning på olika nivåer. Hur det organisatoriska stödet för samverkan utformas är avhängigt lärosätets övriga organisation och de strategiska satsningar och prioriteringar man valt att arbeta efter.

Många samverkansinslag är redan idag integrerade i utbildningar på så vis att de är kopplade till lärande- och examensmål, medan andra förekommer mer ad hoc-baserat och utan att nödvändigtvis vara kopplade till lärande- och examensmål. Beroende på behov och lärarens bedömning av samverkansaktivitetens relevans

för utbildningen behöver lärare kunna arbeta utifrån båda möjligheterna. Jämför man professionsutbildningar med generella utbildningar skiljer de sig inte bara i förhållande till examensmål utan även utifrån ibland skilda förutsättningar för samverkan – exempelvis i form av resurser, engagemang, tid och lokala kontexter. Skillnader mellan vad utbildningar *ska* innehålla, i enlighet med hur examensmål är fastställda i högskoleförordningen (SFS 1993:100), och vad utbildningar *bör* innehålla bidrar därför till olika ansatser till samverkan. Olika samverkansinslag kräver varierande grad av organisering och systematik och lärosäten bör därför eftersträva att skapa förutsättningar och utrymme för dessa olika behov. Professionsutbildningar, till exempel, har en lång tradition och därmed erfarenhet av att strategiskt arbeta med verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och vilka krav denna samverkansform ställer på behovet av organisering. Denna kunskap kan bidra till en förståelse även för hur andra typer av utbildningar kan arbeta för att strategiskt integrera samverkan.

Projektets slutsatser visar att en viktig utgångspunkt är att lärosätesövergripande strategier och processer tydligt måste stödja och underlätta arbetet för lärare. En andra utgångspunkt är att utbildningssamverkan bör vara en naturlig del i det pedagogiska arbetet och därmed i lärosätets kvalitetsarbete. Om lärosäten klarar att förena dessa båda utgångspunkter kan samverkan bli den naturliga del av utbildningar som studenter efterfrågar och som ger dem de kunskaper och förmågor som krävs för att kunna verka i ett föränderligt arbets- och samhällsliv.

4. Samverkansformer i utbildningsprogram

Detta kapitel har bäring på följande av ESG:s standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring (se kapitel 1):

- 1.2 Utformning och inrättande av utbildning
- 1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning
- 1.4 Antagning av studenter, progression, erkännande och utfärdande av examensbevis
- 1.8 Information till allmänheten
- 1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

I detta kapitel lyfter vi fram exempel på vad som kan ses som samverkansinslag och hur dessa kan kategoriseras. För att samverkansinslag ska bidra till studenters lärande och till kvalitet i utbildningen finns det en rad aspekter att ta hänsyn till, vilka problematiseras här. Samverkansinslag kan tjäna olika syften och det är därför viktigt att alla involverade parter har en tydlig bild av vilket syftet är och vilka mål som ska uppnås, både på kort och på lång sikt. Studenter kan i många fall vara medskapare till en samverkansaktivitet vilket kan öka både motivationen till fortsatt lärande och insikten om vad utbildningen kan leda till. För att summera:

- Syftet med införandet av ett samverkansinslag bör vara tydligt definierat både för programansvarig, lärare och studenter.
- En samverkansaktivitet som ska stödja lärande behöver en förankring mot målen och följa progressionen i utbildningen.
- Studenterna bör i hög grad involveras och göras delaktiga i de aktiviteter som berör övergången mellan studier och arbetsliv.
- För att öka ett programs relevans och användbarhet behövs en kontinuerlig dialog med avnämarna, det vill säga arbetsgivare inom tilltänkt arbetsområde.

* * *

Hur inför man på bästa sätt ett samverkansinslag i ett utbildningsprogram? På vilka grunder kan man bygga antaganden om att aktiviteten bidrar till kvalitet och till studenters lärande? Det finns en mängd faktorer och beroenden att ta hänsyn till varav programmets design, efterfrågan på arbetsmarknaden (lokalt, nationellt och globalt) och lärares och studenters motivation är några.

Universitets och högskolors samverkan tar sig idag många uttryck och förekomsten av olika aktiviteter och forum varierar beroende på exempelvis typ av utbildning, ämnesinriktning, lärosäte eller regionala kontexter (Bengtsson 2013; Wilson 2012). Men samverkansinslag speglar inte bara utbildningars särart utan bör även förhålla sig till studenters mål, drivkrafter och förutsättningar för högre studier. För att möta dessa olikheter krävs en variation av pedagogiska ansatser för att i möjligaste mån ta till vara på studenters olikheter och därmed ge studenterna optimala förutsättningar att uppnå utbildningars lärandemål. En uppfattning om vad som konkret avses som samverkan, och vilka grundläggande faktorer som spelar in för att möjliggöra och uppnå detta, har därför betydelse för att kunna avgöra vad som behöver göras.

Motiv för införande av ett samverkansinslag

Samverkan kan beskrivas med utgångspunkt från tre kategorier:

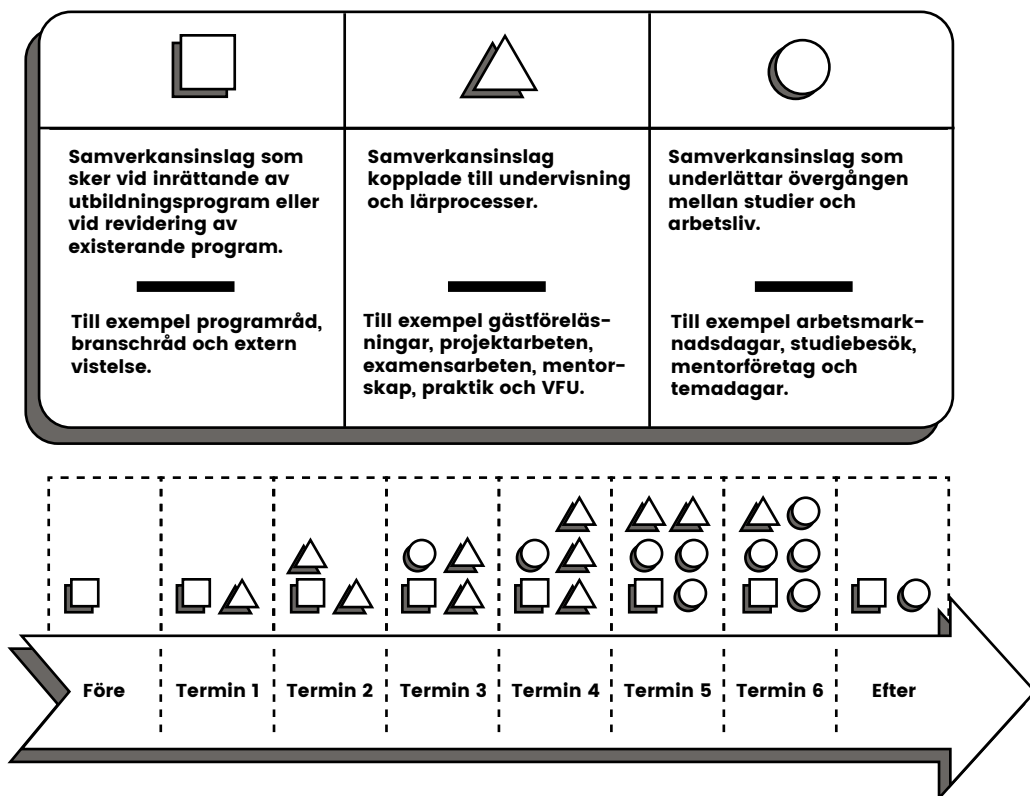
- Samverkan för långsiktig utveckling av utbildningsprogram, samt för inrättande av nya program (t.ex. programråd med extern representant, branschråd och personrörlighet)
- Samverkansinslag i undervisning och lärprocesser (t.ex. gästföreläsningar, projektarbeten, praktikperioder och verksamhetsförlagd utbildning)
- Samverkan som är en del i att underlätta övergången mellan studier och arbetsliv (t.ex. mentorskap, arbetsmarknadsdagar, rekryteringsmässor och karriärrådgivning) (Brandt et al. 2008).

Denna kategorisering kan fungera som ett underlag för att tydliggöra syftet med en integrering av ett samverkansinslag. Mellan kategorierna råder inte alltid vattentäta skott. Ett inslag kan givetvis gynna både övergången mellan studier och arbetsliv *och* fungera som stöd i undervisning och lärprocesser. Samverkansaktiviteter som utvecklar programmet har också bäring på de två andra kategorierna. Därför ska beskrivningarna av inslag tillhörande respektive kategori i detta kapitel ses som en inspiration att utgå ifrån vid val av primärt syfte vid införandet.

Progression och konstruktiv länkning

Integrering av samverkansinslag bör följa progression i utbildningen, det vill säga att aktiviteten anpassas till och bygger vidare på studentens befintliga kunskaper och färdigheter. Till exempel bör en avancerad projektkurs i samarbete med en extern part inte förläggas tidigt i utbildningen då studenten inte hunnit skaffa sig tillräcklig kunskap för att bidra till resultat. Däremot kan en arbetsmarknadsdag, i syfte att tydliggöra kommande yrkesroller, fungera utmärkt redan på termin 1. Progressionen används också för att visa hur olika inslag kan bygga på varandra. Ett examensarbete i samarbete med extern part kan med fördel föregås av en projektkurs eller praktikinslag, där också insamlandet av uppsatsempi kan utgöra en del.

Figur 4.1 visar exempel på hur tänkbara aktiviteter i utbildningsprogram kan kopplas till progression.

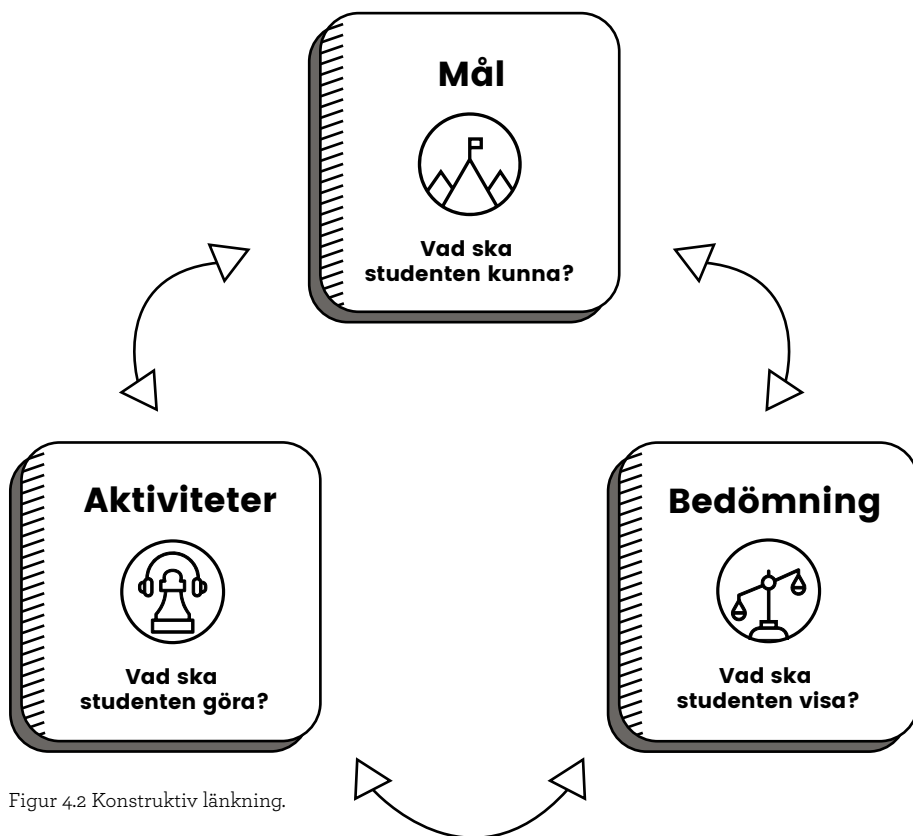

Figur 4.1 Hur aktiviteter i utbildningsprogram kan kopplas till progression.

Figuren ovan visar att samverkansinslag som syftar till att underlätta övergången medan studier och arbetsliv kan förekomma under hela utbildningstiden. Inslag som projektarbete, längre praktik och examensarbete bygger på att studenten har goda förkunskaper.

En annan viktig aspekt vid införandet av ett samverkansinslag är att definiera ett tydligt mål, oavsett om aktiviteten ska examineras eller inte. I de fall aktiviteten har en tydlig koppling till undervisning och lärande bör måluppfyllelsen också länkas till undervisningsform, läraaktivitet och examination enligt modellen *constructive alignment*, eller konstruktiv länkning, utvecklat av Biggs och Tang (2007). Modellen tydliggör sambandet mellan mål, läraaktivitet och examination, se figur 4.2.

Målen beskriver vad studenterna ska kunna, läraaktiviteterna vad de ska göra för att uppnå målen och examinationen beskriver vad de ska göra för att visa att de uppnått målen (Elmgren & Henriksson 2013). Om målet, exempelvis att utveckla en viss generisk kompetens, gynnas av studentcentrerat lärande kan alltså samverkansaktiviteten utgöra en metod för måluppfyllelsen.

Figur 4.2 Konstruktiv länkning.

Målen bör konstrueras så att de blir meningsfulla och leder till ett lärande som kommer till nytta även efter att studierna är slutförda. Det behöver också finnas en länkning mellan de nationella målen, de programspecifika målen och kursmålen, det vill säga de förväntade studieresultaten, för att säkerställa kvalitet. Samtidigt bör examensordningens (högskoleförordningen [SFS 1993:100]) nivåer finnas med, alltså Kunskap och förståelse, Färdighet och förmåga samt Värderingsförmåga och förhållningssätt.

En genomlysning av motivet för samverkan är högst nödvändig som utgångspunkt för inrättandet av ett samverkansinslag och en förutsättning för genomförande och resultat. Detta också för att det i vissa fall kan vara så att samverkan inte är den bästa metoden för att uppnå syftet eller målet och därför bör uteslutas.

Med utgångspunkt i ovan diskuterade parametrar har det i projektet arbetats fram en matris över samverkansinslag i program som leder till en kandidatexamen, se tabell 4.1. Ävsikten är att inspirera program- och kursansvariga till att införa nya samverkansinslag, men också att skapa insikter om hur olika

samverkansinslag kan driva kvalitet i utbildningen. Med utgångspunkt från samverkansinslagets syfte, exempelvis att fungera som stöd i utbildning och läroprocesser, ges förslag på hur det kan följa progressionen, vilka nationella mål det specifikt pekar mot och vilka generiska färdigheter som kan tränas. Matrisen finner man på webbadressen korta.nu/ecd, alternativt genom att på aurora.umu.se göra en sökning på "Samverkansinslag i utbildning".

Samverkan för långsiktig utveckling av utbildningsprogram

En förutsättning för att samverkansinslag i utbildningsprogram ska kunna införas i progression, och att de länkar till mål (nationella, program- och kursmål), är att det bedrivs ett strategiskt arbete som lägger grunden för programmets inramning och överbyggnad. Vissa gånger upplever lärare och programansvariga att de själva har en alltför vag uppfattning om arbetsmarknaden för att kunna införa relevanta samarbeten och samverkansinslag. Därtill kan också regionala förutsättningar på arbetsmarknaden spela en viss roll. Ett utbildningsprogram utbildar dock i de flesta fall för att möta arbetsmarknadens behov ur ett nationellt perspektiv. Alltjämt ger regionala skillnader konsekvenser för hur tillgängliga avnämarna inom regionen är, vilket kan medföra att lärare och programansvariga upplever samverkan som "besvärlig".

Att exempelvis i programråd samverka med externa representanter från olika verksamheter är ett sätt att få en extern blick på framtidens krav på de kunskaper och förmågor som bör utvecklas inom ramen för utbildningsprogram. Detta innebär att externa representanter bör vara insatta i de förutsättningar och ramar inom vilka akademisk utbildning bedrivs. Där kan alumner fungera som viktiga partners. De är insatta i utbildningen och har erfarenhet av dess användbarhet i arbetslivet. Många alumner tycker dessutom att det är både roligt och värdefullt att återknyta kontakten med programmet och lärosätet. En välutvecklad alumniverksamhet kan alltså understödja samverkansarbetet.

I de fall utbildningsprogram har för avsikt att utöka eller utveckla sin befintliga samverkan är det av vikt att såväl programansvarig som undervisande lärare har en samsyn gällande vilken arbetsmarknad som avses och vilka förutsättningar som råder. Det handlar kort sagt om att våga öppna upp för utomstående, det vill säga avnämarnas, syn på hur programmet kan göras mer relevant och därmed öka studenternas anställningsbarhet.

Vidare är det också viktigt att få förståelse för avnämarnas behov och syfte med samverkan. Många gånger ser arbetsgivare samverkansinslag som ett sätt att arbeta långsiktigt med sin kompetensförsörjning. Andra gånger handlar det om att påverka och att göra innehållet i utbildningarna mer relevant mot rådande

Tabell 4.1 Tabellen visar ett exempel på hur ett samverkansinslag kan beskrivas och hur det kan bidra till kvaliteten i utbildningen. Samverkansinslaget beskrivs, bland annat, i relation till progression i utbildningsprogrammet med koppling till de nationella målen för kandidatexamen. Ett samverkansinslag som förläggs tidigt i utbildningen bör ha tyngdpunkt på Kunskap och förståelse; ett inslag som förläggs i senare delen av utbildningen, som i exemplet i tabellen, bör bidra till målen Färdighet och förmåga och/eller Värderingsförmåga och förhållningssätt.

Samverkansinslag i utbildning och lärprocesser

Externa projekt

Ett externt projektarbete är ett pedagogiskt arbete där studenter i samarbete med företag, organisationer eller andra aktörer i samhället utforskar och behandlar ett eller flera problem i relation till de samhällsförhållanden och den verklighet som studenten ingår i. Arbetet bör ge fördjupade upplevelser och insikter samt ett bredare perspektiv på utbildningens plats i samhället. Syftet kan också vara att särskilt gå igenom projektmetodik på ett tydligt och praktiskt sätt.

Progression (termin 4–6)

Projektkursens syfte, omfattning och utformning är faktorer som styr när under utbildningen kursen bör ligga. Inslaget bör ligga under senare delen av utbildningen för att uppnå avsedd nivå av tillämpning och fördjupning.

Studentdelaktighet (i planering)

Studenterna kan med fördel involveras i arbetet med att söka uppdragsgivare. Studenterna ges på så vis möjlighet att ytterligare träna på informationssökning och kommunikation.

Examination

Arbetet bör utmynna i en konkret produkt. Inslaget examineras genom muntlig och/eller skriftlig rapport. En redovisning för extern part kan också ingå i examinationen.

Nationella mål för kandidatexamen

Färdighet och förmåga, det vill säga att visa förmåga att muntligt och skriftligt redogöra för och diskutera information, problem och lösningar i dialog med olika grupper, och visa sådan färdighet som fordras för att självständigt arbeta inom det område som utbildningen avser.

Värderingsförmåga och förhållningssätt, det vill säga att visa insikt om kunskapens roll i samhället och om människors ansvar för hur den används.

Generiska färdigheter

Informationssökning
Samarbetsförmåga
Analytiskt tänkande
Problemlösning
Muntlig kommunikation
Skriftlig kommunikation

Beroenden och förutsättningar

Syftet med projektkursen måste vara tydligt formulerat.

Leveranskrav och omfattning på projektet behöver tydliggöras både för studenter och uppdragsgivare för att klargöra vad som är rimligt att utföra under avsatt tid.

Målen och kursbeskrivningen bör tydligt utformas för att undvika konflikt där emellan.

Det är viktigt att följa upp och stämma av under arbetets gång.

behov. Universitet och högskolor kan också ses som en viktig part att bidra till den egna produkt- eller tjänsteutvecklingen.

Nedanstående aktiviteter exemplifierar samverkansinslag som kan bidra till utveckling av program.

Programråd

Ett programråd är normalt sett ett forum där frågor som rör ett eller flera program diskuteras. Programrådet ska vara ett organ där både studenternas och yrkes- och samhällslivets erfarenheter, intressen och önskemål kommer till uttryck och tas till vara. Programrådets uppgift är att vara rådgivande och rekommendera hur programmet bör utvecklas. Rådet bör också följa upp programmets utveckling och informeras om de utvärderingar som görs av programmet.

Följande funktioner bör ingå i rådet: programansvariga lärare, biträdande programansvariga, ämnesföreträdare för huvudämnena, avnämare, alumnirepresentanter samt minst en studentrepresentant.

Inom lärosäten finns det olika sätt att organisera programråd; vissa bedriver planläggning av ett flertal utbildningsprogram i nämnder. I dessa nämnder inkluderas en stor mängd program och kurser, vilket innebär att det blir svårare att styra eller kontrollera samverkan. Andra programråd är knutna enbart till ett eller några få program och i dessa programråd är det vanligt att programansvarig själv är involverad i undervisningen. I de fallen kan programråden ha större inverkan på planeringen av samverkansinslagen.

Externa ledamöters påverkan på utbildningsprogram varierar. Vissa program har specificerat ett råd, parallellt till programrådet, som enbart innehåller externa ledamöter, med syfte att utveckla utbildningsprogram. Tydligast blir detta i branschråd som utformas i syfte att utveckla helt nya program.

Branschråd/Företagsnätverk/Näringslivsnätverk

Ett branschråd är en mötesplats där parterna möts regelbundet för utbyte mellan representanter från utbildningen och branschintressenter i det omgivande samhället. Syftet är att samverka kring skapandet och utvecklandet av en attraktiv grundutbildning för studenter och en relevant utbildning för arbetslivet.

Extern vistelse (personrörlighet)

Med extern vistelse avses lärare som inom ramen för sin tjänst under en period vistas och är delaktig i verksamhet i annan sektor (t.ex. i näringsliv eller offentlig sektor). Syftet är att förstärka arbetslivsanknytningen till program och bidra till att öka lärarens kompetens inom området.

Samverkan i undervisning och lärprocesser

En vanlig uppfattning bland studenter som närmar sig slutet av sin utbildning är att de inte har tillräcklig erfarenhet att stödja sig mot för att kunna möta arbetslivets krav: "Jag har läst mycket teori men vet inte hur jag kan omsätta den i praktik!" Arbetsmarknaden upplevs dessutom många gånger som diffus och osäker. Ibland riktas också kritik mot utbildningen för att vara allt för teoretisk. Detta är mer vanligt uttryckt bland studenter som läser mot en generell examen än mot en yrkesexamen.

Ett djupinriktat lärande kräver oftast en variation av olika undervisningsformer och inslag av studentaktiviteter för att nå effekt. Att omsätta teoretiska kunskaper till praktisk handling bidrar till ett aktivt lärande och till utveckling av generiska kompetenser. I många fall tränas tillämpningen inom ramen för de vetenskapliga metoder som är rådande inom ämnet. Ett samverkansinslag kan fungera som förstärkning i lärprocessen genom att kunskaper och erfarenheter inhämtas i det sammanhang där de ska användas. Genom detta kan också studenternas insikter om ämnets användbarhet och den egna kompetensen förstärkas.

I rapporten "Utbildningens användbarhet" framhåller Sveriges förenade studentkårer (2013a) att studenter inte önskar *fler* samverkansinslag, utan höjd kvalitet och vetenskaplig förankring av befintliga sådana. Studenterna framhåller dock många gånger praktik som önskvärt, men samma inslag kritiserar också för bristande vetenskaplighet. Därför är det givetvis av högsta vikt att införandet av aktiviteten föregås av noggrann planering och konstruktiv länkning.

Det kan också finnas en uppfattning och kultur inom vissa ämnen att samverkan inte alltid är förenligt med de vetenskapliga traditionerna. Företag och organisationer som tar emot praktikanter, eller examensarbetare, fokuserar många gånger på *vad* som utförs och *att* det utförs, medan lärosätet ofta efterfrågar en teoretisk koppling, det vill säga *hur* uppgiften har lösts och på vilka vetenskapliga grunder.

Nedan beskrivs vanliga samverkansinslag i kurser inom utbildningsprogram som syftar till att bidra till studenternas lärande och medvetenhet om hur teori kan omsättas i praktik.

Verksamhetsförlagd utbildning (VFU)

VFU är arbetsplatsanknutna lärprocesser där studenterna med stöd av ett vetenskapligt förhållningssätt utvecklar professionsrelevanta kunskaper, färdigheter och förmågor genom praktiska utmaningar i mötet med sitt professionsområde. Verksamhetsförlagd utbildning förekommer framförallt inom lärarutbildningen och inom en rad olika vårdutbildningar.

VFU är ett föreskrivet sätt att skapa praktik som förbereder för arbetslivet. Eftersom samverkansformen är föreskriven råder det inga tvivel om att kursansvarig ska bedriva samverkan. Utmaningarna handlar snarare om hur inslaget bör organiseras. Aspekter som behöver behandlas är tidsplanering, samordning mellan arbetsplatser, handledare och utbildningens progression, hur avtal mellan samverkanspart och lärosäte bör formuleras, samt hur utvärderingen ska se ut, både vad gäller studentens och handledarens prestation. I undersökningar i detta projekt framkommer det att VFU kräver mycket tid och resurser för att vidmakthålla platser och duktiga handledare.

Praktik

Praktik är när en student tillbringar en viss avsatt tid för att få praktisk erfarenhet av konkreta arbetsuppgifter i en för utbildningsprogrammet relevant verksamhet utanför högskolan. Syftet är att praktiskt tillämpa teoretiska kunskaper man förvärvat under sin utbildning. Praktiken ska ha en tydlig koppling till studentens huvudämne och genomföras under handledning av en yrkesverksam på fältet.

Praktik liknar till sin karaktär VFU, både vad gäller arbete och struktur. Till skillnad från VFU är det dock upp till kurs- eller programansvarig om man vill bedriva praktik eller inte. I delar av undersökningar inom projektet beskriver ett antal utbildningsprogram att de valt att bedriva praktik för att öka relevansen i utbildningen, men även för att underlätta övergången mellan studier och arbetsliv. En problematik som framhållits är att det är mycket resurskrävande att säkerställa praktikplatser. Det finns också risker med att arbetsuppgifterna under praktiken inte är tillräckligt avancerade och att lärandemålen då kan bli svåra att uppfylla. Eftersom antalet platser inom högre utbildning har ökat över tid, och att en del praktikplatser är beroende av konjunkturläget, har detta inneburit att ett antal program valt att ta bort kravet på praktik. Ett tydligt exempel på det är civilingenjörsutbildningar som för ett antal år sedan hade krav på verkstadspraktik, något man inte längre har.

Externt examensarbete

Med externa examensarbeten menas arbeten som sker i samverkan med extern part utanför akademien där en resursperson från den externa parten ska finnas tillgänglig.

Inom vissa utbildningsområden är externa examensarbeten snarare en norm än ett undantag. Inom andra områden ses externa examensarbeten som ett problem då man anser att de akademiska eller teoretiska inslagen blir lidande av att studenter arbetar med externa organisationer. Till viss del är detta en

konsekvens av att olika utbildningsområden har olika struktur vad gäller examensarbeten. Vissa program driver dessa som kurser med tidsmässigt gemensamma starter och avslut. Att då ta hänsyn till externa krav kan innebära att man även behöver göra avkall på gemensamma tider. I andra program ser man däremot alla examensarbeten som individuella, med liten eller ingen samordning av start eller avslut. Därför kan man ta hänsyn till individuella tider och förseningar förorsakade av extern samverkanspart. Inom dessa program upplever man inte att det finns problem med avvägningen mellan teori och praktik; snarare att en applicering av teoretiska modeller på verkliga problem är en viktig del av lärandet i hela programmet och därmed i examensarbetet.

Externa projekt

Ett externt projektarbete är ett pedagogiskt arbete där studenter i samarbete med företag, organisationer eller andra aktörer i samhället utforskar och behandlar ett eller flera problem i relation till de samhällsförhållanden och den verklighet som studenten ingår i. Arbetet ska ge fördjupade upplevelser och insikter samt ett bredare perspektiv på utbildningens plats i samhället. Arbetet ska utmynna i en konkret produkt, som kan vara en muntlig eller skriftlig rapport, eller förmedlas genom andra medier eller handlingar (Skrvset & Lund 2000).

Inom många utbildningsprogram är externa projektarbeten vanliga, inte minst i kurser i den senare delen av utbildningarna. I likhet med externa examensarbeten finns det i projektkurser ofta en ambition att applicera teoretiska modeller i praktik. Det framkommer i undersökningar i projektet att processen med att driva projektarbeten också kan utgöra ett mål i sig självt. Arbetet utvecklar studenters förmåga att planera, driva och genomföra ett projekt tillsammans med andra gruppmedlemmar. I vissa fall kan detta vara ett problem då individuella projekt kan ha stora skillnader i komplexitet och stöd från externa parter. Målet att kunna driva en process i grupp är inte heller examinerat annat än i en slutprodukt, oftast i form av en projektrapport. Med andra ord betygsätter kursansvariga oftast slutprodukten, men sällan processen.

Gästföreläsare

En gästföreläsare är en person som är eller har varit verksam i yrkeslivet och som håller en föreläsning för studenterna, oftast i syfte att sätta den aktuella kursen i ett större sammanhang.

En mycket stor andel kurser har gästföreläsare, där motiven också kan skifta beroende på målet. Ibland handlar det om att skapa motivation för studenter, andra gånger att belysa praktiska frågeställningar eller att stärka teoretiska budskap.

Många kursansvariga är mycket positivt inställda till gästföreläsningar, men i projektet har de också framhållit problem med att studenter väljer bort gästföreläsningar i högre utsträckning idag än för 10–15 år sedan. Detta har inneburit att vissa kursansvariga minskar antalet gäster som föreläser. Att studenter uteblir från föreläsningar och andra inslag som inte är obligatoriska är en ökande trend inom vissa utbildningsprogram. En del av förklaringen till beteendet kan härröras till att studenterna redan i grundskolan tränats i att se vad som krävs för måluppfyllelsen, ”Kommer det här på tentan?” En tydlig redogörelse från kursansvarig i form av beskrivningar i studiehandledning eller annat om hur innehållet möter de förväntade studieresultaten kan bidra till att studenter ser en ökad relevans i föreläsningen, och således närvarar i högre utsträckning.

Entreprenörskap i utbildningsprogram

Entreprenörskap i utbildningsprogram utgörs av specifika aktiviteter inom programmet som syftar till att studenterna skall få kunskap om hur kunskapsbaserade idéer kan utvecklas till innovationer i samhället, antingen i form av eget företagande eller inom ramen för en anställning. Studenten skall problematisera och reflektera över begreppen entreprenörskap och entreprenöriell verksamhet.

Vid de flesta lärosäten finns idag en stödstruktur för innovation och entreprenöriella inslag. Många gånger fokuserar verksamheterna på nyttiggörande av forskningsbaserade resultat, produkter eller tjänster, men det finns också många goda exempel på aktiviteter som riktar sig mot studenter på utbildningsprogram. Inslag av entreprenörskap inom program kan fylla en funktion av att synliggöra studenters eget potentiella företagande, men också finnas i form av en uttalad pedagogisk ansats. Att träna färdigheter i initiativtagande och argumentation och att öka studenternas förmåga att se möjligheter – även kallat entreprenöriellt lärande – kan underlätta studenternas förhållningssätt till och genomförande av andra samverkansinslag såsom praktikarbete eller examensarbete.

Samverkan för att underlätta övergången mellan studier och arbetsliv

Beroende på ett utbildningsprograms design, profilering och inriktning är det mer eller mindre uttalat vad studierna förväntas leda till. Många program, oavsett om de leder till en yrkesexamen eller generell examen, har identifierat de branscher och yrkeskategorier studenterna förväntas verka i efter avslutad utbildning. Det finns också program som av olika anledningar valt att inte profilera sig mot en

specifik bransch eller arbetsområde. Utbildningen kan istället leda till kompetens inom en disciplin såsom beteendevetenskap, samhällsvetenskap eller naturvetenskap. Programmets struktur bygger då ofta på en kombination av ett urval av fristående kurser som studenterna kan välja fritt inom. Detta försvårar också till viss del organiserandet av samverkansinslag. Studenterna befinner sig på olika kurser och dessutom ibland inom andra ämnesdiscipliner.

Studenter väljer många gånger program utifrån intresse för ämnet. Under programmets gång uppkommer ofta frågan, ”Vad blir jag, vad kan jag jobba med?” Vid de flesta lärosäten idag sker det en mängd olika samverkansaktiviteter – både inom ramen för utbildningsprogrammen och även bland andra aktörer (studentföreningar, kårer, fackförbund, karriärcenter). Studenternas motivation och vilja till delaktighet i samverkansinslag behöver inte alltid förknippas med det egna lärandet. Däremot framhålls det ofta att samverkansinslag är viktiga i processen att identifiera sig i sin kommande yrkesroll och visa på tänkbara arbetsområden, vilket i sig kan öka studiemotivationen och bidra till ökad genomströmning.

Erfarenheter i form av utvärderingar som gjorts i projektet pekar på att studenterna många gånger inte prioriterar samverkansinslag som ligger utanför ordinarie undervisning. Samtidigt finns också många exempel på studentdrivna och välbesökta initiativ som arbetsmarknadsdagar, mässor, studiebesök och liknande.

Vid planerandet av samverkansinslag som har syftet att främja övergången från studier till arbetsliv är det viktigt att involvera studenterna. Där finns det givetvis en mängd olika lösningar. Allt från att ge studenterna medel och utrymme att utföra aktiviteten i egen regi, till att göra det i samverkan med studenter. Det är också viktigt att studenternas önskemål om vad de faktiskt vill uppnå med aktiviteten beaktas.

Nedan ges exempel på inslag som kan användas i syfte att underlätta övergången från studier till arbetsliv. Dessa är också de vanligast förekommande samverkansinslagen som studenter bedriver i egen regi.

Arbetsmarknadsdag

En arbetsmarknadsdag är en mötesplats där studenter, företag och organisationer träffar varandra. Företagen och organisationerna berättar om sina verksamheter och sitt rekryteringsbehov och studenter får chans att ställa frågor till företagen och berätta om sin utbildning och sig själva. Arbetsmarknadsdagar är också tillfällen för deltagarna att finna varandra för examensarbeten, praktikplatser eller liknande.

Studiebesök

Ett studiebesök är ett organiserat besök på ett företag, en organisation eller annan arbetsplats där studenter och lärare träffar företrädare för arbetsplatsen som berättar om och visar den egna verksamheten och studenterna ges möjlighet att ställa frågor kring verksamheten.

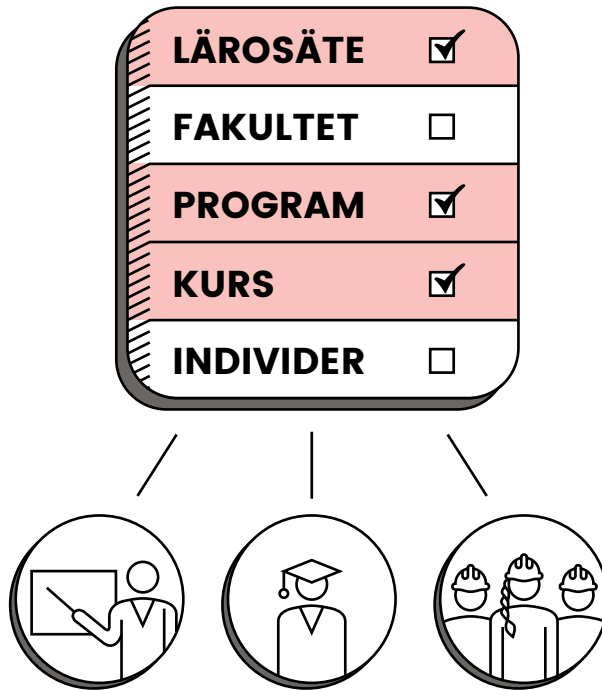
Temadag

En temadag är en dag på ett utbildningsprogram med externt inbjudna gäster där allt kretsar kring ett visst tema. Exempel på inslag i en temadag är föreläsningar, utställningar och workshops. Man kan också ha debatter och så kallade ”hearings” – utfrågningar inför publik.

Mentorföretag/fadderföretag

Ett mentorföretag/fadderföretag är ett företag eller en organisation till vilken en eller flera studenter är knutna under studentens utbildningstid. Adepten och mentorn träffas eller har kontinuerlig kontakt under studietiden med syftet att adepten ska få en större inblick i arbetslivet samt en ökad förståelse för tidigare förvärvad teoretisk kunskap.

5. Utvärdera samverkan för utveckling av kvalitet

Detta kapitel har bäring på följande av ESG:s standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring (se kapitel 1):

- 1.1 Policy för kvalitetssäkring
- 1.2 Utformning och inrättande av utbildning
- 1.3 Studentcentrerat lärande, undervisning och bedömning
- 1.5 Undervisande personal
- 1.6 Läranderesurser och studentstöd
- 1.7 Informationshantering
- 1.9 Kontinuerlig uppföljning och regelbunden granskning av utbildningarna

Samverkan med externa aktörer är för många lärare, kurs- och programansvariga ett medel för studenterna att nå lärandemålen. Samverkan är för dessa en given del i det pedagogiska arbetet. Detta kapitel belyser frågor som rör hur lärosäten kan dra nytta av studenters och externa parter erfarenheter från samverkan för att på så vis bidra till utvecklingen av kvalitet i utbildningar. Vi hävdar att det synsätt lärosäten har till samverkansinslag i utbildningar kommer att präglade på vilket sätt man väljer att följa upp samverkan i dialoger kring utbildningskvalitet.

- Samverkan bör vara en del i det pedagogiska arbetet för att på så vis kunna vara en del i lärosätens ordinarie kvalitetsarbete.
- Att utvärdera samverkan bör inte handla om att införa nya utvärderingar utan snarare om att utvärdera och diskutera samverkan inom ramen för befintliga kvalitetssäkringssystem.
- Lärosäten behöver en fördjupad förståelse och kunskap om vad samverkan i utbildningar innebär avseende dess effekter och på vilket sätt den bidrar till studenters lärande och till kvalitetsutveckling.
- För att kunna värdera studenters prestationer och lärande i kurser som innehåller samverkansinslag behöver lärosäten utveckla mer flexibla bedömningsformer där inte bara resultat bedöms utan där det även finns utrymme för studenter att reflektera över sitt lärande.

* * *

Lärosäten utmanas i sitt arbete när samverkan förväntas vara en naturlig och integrerad del i utbildningar. Projektets utgångspunkt, att samverkan leder till ökad kvalitet och relevans inom högre utbildning, kräver dock fördjupad förståelse och kunskap för vad samverkansinslag i utbildningar innebär avseende dess effekter och på vilka sätt de bidrar till studenters lärande och därmed till kvalitetsutveckling. Lärosäten bör därför sträva efter att förstå och lära av hur samverkan fungerar på olika nivåer och vilka möjligheter och utmaningar som finns med samverkan.

En del av arbetet med att försöka förstå hur samverkan fungerar inom högre utbildning har varit att utveckla metoder för att kategorisera och kvantitativt kartlägga antalet samverkansinslag i utbildningar, vilket ger en uppfattning om vilken slags samverkan utbildningar arbetar med och i vilken omfattning. Antalet samverkansinslag kan dock inte sägas ha en direkt koppling till utbildningars kvalitet och relevans. Det är i mötet mellan studenter, lärare och extern part som samverkan blir verklighet och en del i det pedagogiska arbetet. För att effekterna av samverkan ska kunna synliggöras och förstås krävs därför snarare en kvalitativ utgångspunkt. Studenter och externa parter är viktiga aktörer i återkoppling av utbildningsinnehåll för att en grund till kvalitetsutveckling ska

kunna läggas. Det är just genom olika perspektiv som relevansen kan stärkas och hög kvalitet uppnås. Lärare får viktig återkoppling som har betydelse för hur kommande kurser planeras och genomförs. Genom att följa upp kurser med samverkansinslag kan vi bredda vår förståelse och bygga en beredskap inför vad som bäst gynnar kvalitet i och genom samverkan. I och med det kan samverkan bli en pedagogisk arbetsform som bidrar till ökad kvalitet i utbildningar. (Se bilaga 1 för exempel på utvärderingar som genomförts i projektet.)

Vad ska vi följa upp?

Studenter ska förberedas inför ett föränderligt arbets- och samhällsliv och utbildningar ska präglas av hög användbarhet och relevans (Sveriges förenade studentkårer 2013a, b). Det är i detta sammanhang som lärosäten genom samverkan inte bara ska möjliggöra lärandemiljöer och lärandesituationer som länkar teori och praktik, utan också klara av att följa upp och återkoppla resultaten från dessa. Men, utmaningen handlar inte enbart om metoder och former för utvärdering – den centrala frågan är *vad* som ska utvärderas och vilket *syfte* en utvärdering fyller. I "Standarder och riktlinjer för kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning" (UKÄ 2015) betonas det att uppföljning inte enbart bör handla om att säkerställa kvalitet utan också om att vara en viktig del i det kvalitetsutvecklande arbetet och i studenters lärandeprocesser. Såväl interna aktörer som externa parter förväntas vara involverade i detta arbete. Utbildningar ska "utvärderas och justeras regelbundet, dels sätten att ge utbildningen på, dels de olika pedagogiska metoderna" (UKÄ 2015, 13). Målsättningen i detta måste vara att hitta en balans i vad som utvärderas så att det blir kvalitetsdrivande och inte tynger det dagliga arbetet med omfattande åiterrapportering. Erfarenheter från projektet visar att det här är en viktig fråga för lärare – att när balansen inte finns riskerar utvärderingar att upplevas som en kontroll snarare än som grund för utveckling.

Projektets resultat visar att i de flesta undersökta utbildningsprogram betraktas samverkansinslag som en integrerad del i det pedagogiska arbetet. En slutsats blir därför att samverkansinslag är en självklar del i lärosätens kvalitetssäkringssystem och därför också bör följas upp i det löpande kvalitetsarbetet. Att integrera samverkan handlar då inte om att införa nya utvärderingar eller dialoger där man specifikt diskuterar förhållandet mellan samverkan och kvalitet. Istället handlar det om att inom ramen för existerande utvärderingar och dialoger för kvalitet följa upp och diskutera samverkan. En viktig fråga är därför vilket synsätt lärosäten har till samverkansinslag i utbildningar, det vill säga huruvida

man ser dessa som del i det pedagogiska arbetet eller som separata aktiviteter i förhållande till övrig undervisning. Det synsätt lärosätena har kommer att prägla på vilket sätt de väljer att följa upp samverkan i dialoger kring utbildningskvalitet.

Idag saknas enhetliga kvalitetskriterier som specifikt följer upp samverkansinslag i utbildningar och hur dessa kopplar till kvalitet. "Andel examensarbeten i samverkan" och "sysselsättning efter avslutad utbildning" är exempel på nyckeltal som kan ge viss information om utbildningars relevans; men, att bedöma vilken effekt samverkansinslag har i förhållande till, till exempel, "sysselsättning efter avslutad utbildning" kräver mer ingående och långsiktiga studier. Uppföljning av alumner ger en värdefull inblick, men samtidigt bör det finnas en medvetenhet om att utbildningars relevans är mångfacetterad i förhållande till dagens föränderliga arbetsmarknad. Yrken förändras, nya tillkommer och nya kombinationer av kunskap efterfrågas. En kontinuerlig dialog med externa parter är därför att förorda framför att endast ta fram fasta nyckeltal.

Lärare som projektet har intervjuat har också betonat att när samverkan är del i ett pedagogiskt arbetssätt är det studenters lärande, och huruvida de når sina lärandemål, som är det centrala. Samverkan blir i detta sammanhang det som möjliggör för studenter att möta olika lärandemiljöer och att lära i olika situationer. Men, genom samverkansinslag i utbildningar är det inte enbart studenter som bygger sina erfarenheter och sina kunskaper – även lärare och externa parter får möjlighet att utveckla sin kompetens, något som erfarenheter från projektet visat. Kursvärderingar inom projektet har visat att lärandet vid ett samverkansinslag sträcker sig långt utanför lärandemål för studenter. Det är genom att lyssna och lära av samtliga involverade samverkansparter som vi kan få en bild av och förstå effekterna av samverkan.

I arbetet med att förstå hur samverkan i högre utbildning fungerar har flera undersökningar genomförts för att kartlägga och mäta antalet samverkansinslag inom utbildningsprogram vid svenska lärosäten. Svenskt Näringsliv, till exempel, har i en samverkanstudie (beskriven i Almerud 2012) rankat utbildningsprogram i förhållande till den samverkan som ingår i utbildningar. Dessa typer av kartläggningar ger ett underlag som visar på de former av samverkan som sker och vilka samverkansparter som är involverade. I projektet har en inledande kartläggning av samverkan i utbildningar lagt grund till en förståelse för bredden och spridningen av olika samverkansinslag. Lärdomar och erfarenheter från de utbildningar som aktivt arbetar med samverkansinslag har gett värdefull inblick i vilka möjligheter och utmaningar som samverkan medför i det pedagogiska arbetet. Sammantaget kan denna information vara av betydelse för vilka strategiska satsningar lärosäten kan behöva göra och för att synliggöra den samverkan som

sker. Genom att det blir tydligt vad som sker och hur det fungerar kan frågor av mer organisatorisk art komma i dager och behovet av resurser och stödjande processer kan bli klarlagda. Även om en kartläggning av antalet samverkansinslag i utbildningar fyller ett syfte kan den inte påstås säga något om utbildningars relevans och kvalitet. När man fokuserar på att kvantifiera samverkan är risken att antal premieras före kvalitet, vilket resulterar i att lärandeperspektivet och frågan om relevans i förhållande till utbildningsinnehåll går förlorad.

Nätverk och partnerskap är en förutsättning för samverkan, men det är inte en garanti att omfattande och effektiva partnerskap leder till ökad kvalitet i utbildningar (Thune 2011). Det handlar om att arbeta för högkvalitativa samarbeten som utvecklar ömsesidiga relationer (Tudor & Mendez 2014; Brandt et al. 2008). Dessa samarbeten handlar ofta om långsiktiga processer som successivt bygger upp en förståelse och samsyn för varandras olika mål och uppdrag.

Kopplingen samverkan och utbildningskvalitet

För att kunna säga något om sambandet mellan samverkan och utbildningskvalitet behöver vi alltså se på samverkan ur ett pedagogiskt perspektiv där studenters lärande står i centrum. Denna slutsats, vilken är baserad på projektets empiri, förutsätter att det är kursansvariga lärares kompetens och bedömning som ligger till grund för hur samverkan kan integreras i utbildningar, bidra till relevans och stimulera till lärande. Därför behövs en fördjupad förståelse och kunskap om vilka faktorer som gynnar möjligheter till samverkan och hur samverkan bidrar till lärandeprocessen.

För att nå denna fördjupade förståelse krävs en ansats som omfattar ett lärosätesövergripande perspektiv och utgår från arbetet med vad samverkan i utbildningar innebär. Övergripande strategier och stödjande processer är viktiga för att skapa goda förutsättningar och incitament för att utbildningssamverkan ska kunna ske (Bengtsson 2013). Det finns därför skäl att utvärdera de övergripande strategierna och undersöka om de stödjande processerna de facto ger en riktning med tydliga incitament för samverkan, i synnerhet i förhållande till resurssättning, kompetensutveckling och meritering. Det är sedan genom att utvärdera den direkta samverkan i utbildningar som vi får svar på hur väl de övergripande strategierna omsätts i praktiken och vilka de eventuella effekterna av samverkan är. Att dela med sig av exempel från den samverkan som sker skapar också möjligheter till erfarenhetsutbyte och kunskapsutveckling inom lärosäten, vilket kan resultera i en större medvetenhet kring samverkans möjligheter och utmaningar.

Samverkansinslag är ofta resurs- och tidskrävande och hänger alltför ofta på enskilda lärares initiativ och intresse. Lärdomar från projektet visar att visioner, strategier och styrdokument förvisso ger en betydelsefull riktning, men att om dessa inte omsätts i stödjande praktiska förutsättningar försvåras möjligheterna till samverkan i utbildningar. I valet mellan olika pedagogiska arbetssätt riskerar därför samverkan att få ge vika till förmån för mindre resurskrävande arbetsformer.

Kursvärderingar: studenter och externa parter värdering av samverkan

Enligt högskolelagen (SFS 1992:1434) och högskoleförordningen (SFS 1993:100) har studenter rätt att framföra sina synpunkter efter en genomförd kurs. I ESG:s (UKÄ 2015, 12–13) riktlinjer om ett studentcentrerat lärande betonas betydelsen av att stimulera studenter till egen reflektion och engagemang i lärandeprocesserna. Kursvärderingar är en central del i detta och dessa ger studenter möjlighet att själva värdera sin utbildning och därmed visa på förmåga att ta ansvar för sitt lärande.

Ett grundläggande problem som identifierats i projektet är att studenternas syn på kursvärderingar har förändrats till att vara en bedömning av lärares prestationer snarare än att vara ett verktyg för kursutveckling. Detta hör samman, åtminstone delvis, med att svarsfrekvensen på kursvärderingar ofta är låg och att lärare och programansvariga därför kanske fäster mindre vikt vid dessa. För att utvärdera studenters syn på samverkansinslag i kurser är det därför viktigt att formulera frågor på ett sådant sätt att de kopplas till lärandemål och att studenterna får återkoppling.

När utbildningar väljer att arbeta med samverkan blir det också möjligt att ta del av externa parter återkoppling på kursinnehåll. En kursvärdering som inkluderar extern part ger en viktig inblick i olika intressenters uppfattning om vad kvalitet och relevans i utbildningar innebär. Genom att följa upp studenters och externa parter synpunkter om bland annat kursstruktur, innehåll och effekter av samverkan kan lärosäten vidga sin förståelse och lära om hur olika former av samverkan fungerar och på vilka sätt dessa kan bidra till studenters lärande. Effekter av samverkan kan också synliggöras hos extern part genom att ställa frågor som handlar om vad samverkan inneburit för dem. Exempel från projektet visar att den här typen av frågor också visar på vilket engagemang som finns hos extern part, vilket bidrar till möjligheten att utveckla långsiktiga relationer.

En lärdom från projektet är att kursvärderingar som inkluderar extern part inte sker rutinmässigt utan snarare ad hoc, baserat på den kursansvariges intresse. Om en utvärdering med extern part sker är det framförallt i sammanhang kopplade till så kallad verksamhetsförlagd utbildning (VFU) och praktik. Vad som också framkommit i projektet är att kursansvariga ofta söker efter relevanta frågor att ställa. I de fall där man gör utvärdering med samverkanspart innefattas utvärderingen i grova drag av följande: studenters arbete, kontakten och kommunikationen med lärosätet, samt effekten av arbetet. Frågor om vad samverkan har inneburit för en extern part kan exempelvis handla om att värdera resultatet av studenternas arbete, till exempel hur väl studenterna har genomfört sitt arbete, om deras förkunskaper har motsvarat deras arbetsuppgifter eller huruvida studenterna har levererat intressanta och genomförbara förslag som verksamheten kan få praktisk nytta av.

En uppföljning kan ge insikter om vilka lösningar som finns för de utmaningar och svårigheter som samverkan kan ge upphov till. En slutsats är därför att lärosäten på ett konsekvent sätt behöver följa upp samverkansinslag och i möjligaste mån inkludera externa parter i kursvärderingar. Studenter, externa parter och lärare kan ha olika uppfattning om hur man ser på kvalitet och vad som anses vara relevant i en utbildning. Sammantaget kan en uppföljning ge en inblick i hur olika intressenter förhåller sig till vad en utbildning bör innehålla, något som i sig är en viktig grund för planering av utbildningars innehåll. Men, i förhållande till det uppdrag som lärosäten har som utbildningsanordnare är det alltid till syvende och sist lärosätet som har det yttersta ansvaret att säkerställa ett utbildningsinnehåll så att studenterna når sina examensmål.

Kursvärderingar: kursdesign för kvalitet i samverkansinslag

Att utveckla kursvärderingar som följer upp samtliga involverade parter är en utmaning. Generellt vad gäller kursvärderingar är att de ger en möjlighet för studenter att värdera en kurs och samtidigt reflektera över sitt lärande. Det här kan ske på många olika sätt som exempelvis med mer eller mindre strukturerade enkäter, i dialogform med studenter eller genom att studenter använder egna portfolios för återkoppling. Kursvärderingar brukar i regel vara konstruerade på så sätt att de täcker in strukturella och praktiska delar i kursen tillsammans med frågor om kursens innehåll, kopplingen till lärandemål och examinationens utformning. En kursvärdering som genomförs i en kurs med samverkansinslag aktualiserar också en rad andra aspekter i och med att en tredje part kan vara

direkt involverad i läroprocessen och kursinnehållet och därmed också kan ge återkoppling på kursen. Olika intressenter kan ha olika förväntningar på vad en kurs ska uppnå och vilka effekter som väntas.

I projektet har olika utbildningsprogram studerats och en slutsats visar på betydelsen av att en integrering av samverkansinslag i kurser även bör bygga på en progression som också länkar till övrigt utbildningsinnehåll. En annan erfarenhet som gjorts i projektet är behovet av förberedelser och en tydlig kommunikation mellan såväl studenter, lärare som extern part. När man utformar en kurs som ska innehålla samverkansinslag behöver man därför ge både studenter och externa parter tid för såväl förberedelser som för uppföljning och reflektion. Detta är i synnerhet viktigt för samverkansinslag som exempelvis praktik och VFU där externa handledare är direkt involverade i läroprocesser och därför behöver ha kännedom om lärandemål och bedömningsgrunder för att kunna utföra sitt uppdrag.

Följande är exempel på dimensioner att ta i beaktande i planeringen och genomförandet av en kurs med samverkansinslag (Smith & Worsfold 2014; 2015; Billet 2009):

- Kursinnehåll bör bygga på så kallad konstruktiv länkning (se även Biggs 1996). När samverkansinslag ingår i kurser och integreras i lärandemålen behöver de formuleras så att det finns en tydlig koppling mellan målbeskrivning, lärandemetoder och examination. I utbildningsprogram kan också samverkansinslag, och inte bara traditionell lärarledd undervisning, planeras in så att de med fördel följer en progression.
- Kurser med samverkansinslag bör eftersträva att studenter möter verkliga arbetsscenarier samt får autentiska frågeställningar och utmaningar. I kurser med praktik eller VFU ska de arbetsuppgifter som studenter utför motsvara deras förkunskaper, vara meningsfulla och leda till lärande.
- I kursinnehållet bör det finnas utrymme för en introduktion för både studenter och extern part där lärandemål och bedömningsgrunder klargörs, där ansvarsfördelning och uppdrag klargöras, och där praktisk information delges. Utrymme bör också planeras in för återkoppling och reflektion exempelvis via kursvärderingar.
- Studenten ska även vid lärosätet, och inte bara hos den externa parten, ha tillgång till en handledare under praktik och VFU. Det bör också finnas en tydlig struktur för kommunikation mellan lärosäte och extern arbetsplats för att eventuella behov av stöd hos studenter ska kunna hanteras.

Kursvärderingar brukar ge en indikation på hur pass nöjda studenter är med en kurs och med sin utbildning. När utbildningar integrerar samverkansinslag uppstår en rad faktorer som kan komma att påverka hur en kurs uppfattas oavsett hur väl en kurs har planerats och förberetts. Under en praktik, till exempel, kan

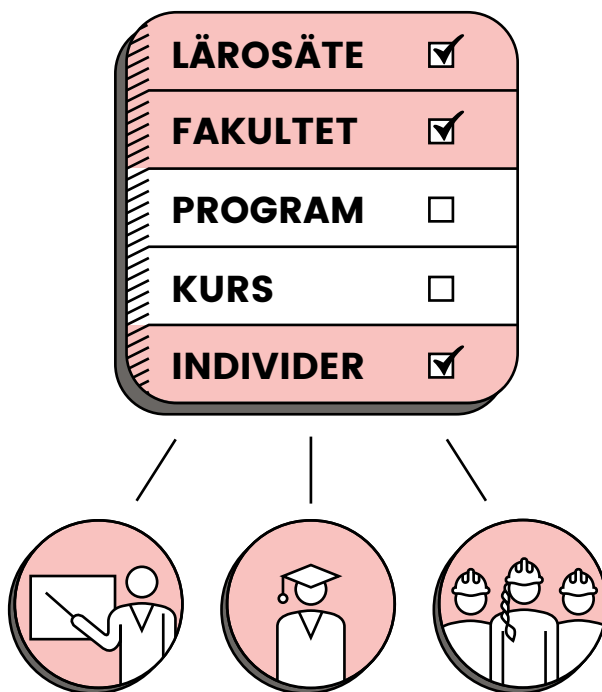
studenter komma att möta en variation av olika arbetsmiljöer, situationer och personer som kommer att påverka deras lärande och hur de upplever sin praktik.

Lärdomar från projektet har visat att denna variation och ibland skilda erfarenheter som studenter är med om har betydelse för hur man värderar kursen. Hur studenter uppfattar och värderar en kurs med samverkansinslag är därför något som inte enbart är avhängigt kursplanering utan även kräver god uppföljning. Men oavsett detta så är det ändå program- och kursansvariga som i slutändan ansvarar för utbildningskvaliteten och att studenterna ges rätt förutsättningar att nå sina lärandemål.

Bedömning av måluppfyllelse relaterat till samverkansinslag

Genom att integrera samverkan i utbildningar skapas bättre förutsättningar för ett arbets- och samhällsintegrerat lärande där studenter ges möjlighet att omsätta sina teoretiska kunskaper i ett praktiskt arbete samt utveckla generiska kompetenser och förmågor (Billet 2009). Samtidigt ställer denna integration krav på lärosäten, lärare och programansvariga att kunna hantera kvalitetssäkring av samverkansinslag i förhållande till lärande- och examensmål. När samverkan integreras i utbildningar sätter det därför fokus på hur bedömningar av studenters prestationer ska kunna hanteras i förhållande till deras lärande- och examensmål, i synnerhet när man inte alltid kan förutse vilka kunskaper och erfarenheter de får med sig i olika lärandemiljöer. När en extern part är involverad i bedömningar förutsätter det en god kännedom om vilka bedömningskriterier som gäller och de lärandemål som studenterna ska uppnå. Eftersom studenter med unika förkunskaper möter olika miljöer och oförutsägbara situationer, så kan bedömningar av deras prestationer behöva öppnas upp för mer flexibla och anpassade bedömningskriterier i förhållande till lärandemålen. Detta kommer också bli än mer tydligt med ett studentcentrerat lärande i enlighet med ESG och dess betoning på mer praktik i utbildningar (UKÄ 2015, 12). Genom att utveckla mer flexibla former av utvärdering och bedömning som engagerar och främjar studenters egen förmåga till självreflektion och kritiskt tänkande kan vi närma oss en större förståelse för det komplexa sambandet mellan samverkan och kvalitet och effekterna för studenters lärande (Wingrove & Turner 2015; Higgs 2014; York & Vidovich 2014).

6. Meriter och erkännande av samverkansskicklighet

Detta kapitel har bäring på följande av ESG:s standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring (se kapitel 1):

1.5 Undervisande personal

1.6 Läranderesurser och studentstöd

Sedan lång tid tillbaka har universitetslärares meritering främst handlat om den vetenskapliga skickligheten. I spåren av den högre utbildningens utbyggnad kom senare både önskemål och krav om att dokumentera den pedagogiska skickligheten (Rovio-Johansson & Tingbjörn 2001). Under senare tid har studentens övergång mellan utbildning och arbetsliv kommit alltmer i fokus (SOU 2015:70) och det är i detta sammanhang som samverkan med samhället tillskrivits en roll i undervisningen. Viktiga frågor är då hur man på olika nivåer inom ett lärosäte kan arbeta med att synliggöra, dokumentera, belöna och styra de samverkansaktiviteter som sker inom ramen för undervisningen.

Följande kapitel innehåller förslag på hur lärosäten kan främja utbildnings-samverkan och belöna enskilda individers engagemang och skicklighet. Mer specifikt vill vi lyfta fram följande:

- För att synliggöra lärarnas samverkansaktiviteter bör den pedagogiska portföljen utvecklas så att den omfattar även samverkansdimensionen av undervisningen.
- Införandet av samverkansmeritering bör vara en kollegial angelägenhet som behöver en bred förankring inom akademien då det finns stora olikheter mellan ämnesområden.
- När samverkansskicklighet finns dokumenterad i en pedagogisk portfölj är det möjligt att premiera lärarinsatsen genom individuell lönesättning, pedagogiska priser eller andra belöningsssystem, till exempel genom tilldelning av "meriteringsmedel" till fakulteter, institutioner eller lärarlag.
- De högskolepedagogiska kurserna bör adressera metoder och erfarenheter av samverkan i undervisning.
- Om samverkan anses vara strategiskt viktigt för lärosätets utveckling och konkurrenskraft bör det framgå i besluts- och styrdokument som rör rekryterings- och befordransfrågor.

Tillvägagångssätt

I kartläggningsarbetet genomförde vi initialt en dokumentstudie på respektive lärosäte vad gäller rutiner och dokumentation kring rekryterings- och befordransfrågor. Syftet var att erhålla en aktuell sammanställning av rekryterings- och befordransförfarandet vid Linköpings universitet, Malmö högskola och Umeå universitet. På respektive lärosäte finns centrala enheter som arbetar med fort- och vidareutbildning inom det högskolepedagogiska området, och vi gjorde därför också en genomgång av de högskolepedagogiska kurser som erbjuds vid våra lärosäten.

Avslutningsvis gjorde vi också en kartläggning av ansökningsformulär, och mer specifikt CV-formulär, hos ett antal forskningsfinansierare. Syftet var, för

det första, att se om och på vilket sätt samverkan efterfrågades. För det andra var vi intresserade av att se på vilket sätt lärares meriter inom utbildning och forskning dokumenteras och värderas vid ansökan om externa medel; då lärare ofta delar sin tid mellan forskning och undervisning har denna värdering påverkan på hur de dokumenterar sina samverkansaktiviteter. Vi kunde konstatera att flera forskningsfinansiärer efterfrågar aspekter av samverkan i sina utlysningar. Forskningsfinansiärernas efterfrågan av samverkan förväntas bidra till ökad kunskapsöverföring och större genomslag i samhället av den forskning som bedrivs.

Lärares dokumentation av sina meriter

Lärares förmåga att förmedla vetenskaplig undervisning var föremål för direktiven till universiteten redan år 1852 (Rovio-Johansson & Tingbjörn 2001). Under lång tid förblev dock den pedagogiska skickligheten underordnad den vetenskapliga skickligheten i professorernas dagliga arbete. I slutet av 1950-talet kom en ny typ av lärartjänst, universitetslektoratet. Dessa tjänster tillsattes av forskarutbildade lärare utan forskningsuppdrag, det vill säga rena undervisningstjänster (Andrén 2013). Det är i och med 1989 års högskoleutredning som de pedagogiska meriterna får ett genombrott då man föreslår att de ska dokumenteras, redovisas och bedömas; de pedagogiska meriterna får tydliga kriterier för bedömning men också krav på att de skriftligen ska dokumenteras. För första gången jämföras de pedagogiska meriterna med de vetenskapliga. I praktiken är det dock så att det vid anställningar och befordran fortfarande finns en tyngdpunkt på den vetenskapliga skickligheten (Rovio-Johansson & Tingbjörn 2001). Svenska lärosäten har sedan dess på olika sätt arbetat med att hitta former för att dokumentera och utveckla strukturer för dokumentation av den pedagogiska skickligheten. Många lärosäten har inrättat högskolepedagogiska centra med fort- och vidareutbildningskurser för att stärka den pedagogiska skickligheten hos lärarna. Synen på undervisningens betydelse statueras delvis genom dessa kurser och därför bör samverkan vara en del av innehållet. Vid Linköpings universitet är det numera ett krav vid anställning som universitetslektor att ha genomgått den här typen av kurser.

Samverkan har en lång tradition vid våra lärosäten och historiskt sett har samverkan varit en decentraliserad verksamhet (Benner & Sörlin 2015; Ramsten, Bjursell & Dobers 2014) på så sätt att lärare inom ramen för sin undervisning och forskning har drivit samverkan utifrån skilda behov, engagemang och, i vissa fall, krav.

Regering och riksdag har varit tydliga med att samverkan med samhället även ska omfatta grundutbildningen: "Regeringen anser att samverkan dels ska utveckla formen på utbildningen så att studenternas kontakter med det omgivande samhället ökar, dels ska bidra till att innehållet i utbildningen svarar mot de kunskaper och kompetenser som efterfrågas på arbetsmarknaden." (Högskoleverket 2004, 25). Tydligheten kring samverkans betydelse återkommer i regeringens forskningsproposition (prop. 2012/13:30, 61) där de ger Vetenskapsrådet och Vinnova i uppgift att "utreda och lämna förslag till ett resursfördelningssystem som gör det möjligt att fördela anslag till universitet och högskolor innefattande kollegial bedömning av universitets och högskolors kvalitet och prestation i forskning, inkluderande såväl vetenskapliga bedömningar som bedömning av dess relevans och nytta för samhället." För många högskolor innebär detta att samverkan blir en ledningsfråga kopplad till fördelning av resurser (Vetenskapsrådet 2014).

Samverkan i lärosätenas styrdokument

Under 2014–2015 genomfördes en dokumentstudie (Ramsten, Bjursell & Dobers 2014) av nio lärosätens styrdokument (fler än 70 dokument) samt en intervjustudie (Bjursell, Dobers & Ramsten 2015) med 31 forskningsledare och föreståndare vid tre lärosäten. Båda dessa studier var del av en större studie med syfte att kartlägga och bilda kunskap om betydelsen av samverkan vid rekrytering och befordran samt undersöka enskilda lärares och forskares syn på samverkan. Studien visade att det kan vara karriärsfrämjande för lärare och forskare att dokumentera och synliggöra samverkansskickligheten, utöver den pedagogiska och vetenskapliga skickligheten. Studien visade också att dokumentationen var till stor hjälp för lärosätena vid rekrytering, i synnerhet vad gäller synliggörandet av kompetenser och förmågor gällande samverkan. Det framkom att uppfattningen bland lärare och forskare var att samverkan kan bidra till ökad kvalitet i forskning och utbildning på lärosätena. Studien visade också att det finns ett behov av att fördjupa och utveckla förståelsen för vad samverkan kan bidra med i forskning och utbildning. I anställningsordningen, vilken identifieras som ett av de centrala styrdokument som har högst relevans för individens meritering, finns samverkansskicklighet med på en mer generell nivå till skillnad från vetenskaplig och pedagogisk skicklighet. Samverkansbegreppet återfanns knappt i de övriga styrdokument som ingick i studien. Det visar på ett tydligt behov av att revidera strategiska styrdokument för att synliggöra samverkan.

Resultat och diskussion

Projektet har påtagligt bidragit till att synliggöra lärarnas samverkan i undervisningen och har därmed påskyndat utvecklingsarbetet kring samverkansmeritering vid lärosätena i Linköping, Malmö och Umeå. Initiativ kring att dokumentera samverkan på individuell nivå drivs nu såväl från ledningsnivå som från ett kollegialt och ett lärandeperspektiv.

Individnivå

Samverkan i undervisningen blir allt viktigare och efterfrågas allt mer. Vi hävdar därför att den enskilda lärarens samverkansinsatser bör synliggöras och premieras i högre grad än vad som görs idag och att detta bör gälla såväl vid rekrytering som vid befordran.

I de befintliga meritportföljerna vid respektive lärosäte samlas samverkansmeriterna under rubrikerna "Meriter från samverkan med omgivande samhället och information om forskning och utvecklingsarbete" vid Linköpings universitet, "Redogörelse för samverkansmeriter" vid Umeå universitet, samt "Skicklighet i samverkan med det omgivande samhället" vid Malmö högskola.

Umeå universitet har inom ramen för projektet arbetat fram ett förslag till en samverkansintegrerad pedagogisk meritportfölj. Utgångspunkten är att samverkan ska synliggöras och förtydligas i den pedagogiska meriteringen. Det finns redan idag möjlighet att inkludera samverkan i den pedagogiska meriteringen men detta görs inte i någon större utsträckning. Genom att förtydliga vad som förväntas ingå i den pedagogiska portföljen ökar sannolikheten att lärarna lyfter in samverkan som en viktig del i den pedagogiska skickligheten. Arbetet med att ta fram förslaget vid Umeå universitet har skett fakultetsövergripande genom en arbetsgrupp med representanter från alla fakulteter samt Lärarhögskolan och universitetets centrala stöd för pedagogisk utveckling, Universitetspedagogik och lärandestöd. Lärosätet i Umeå, liksom i Malmö och i Linköping, är ett bredduniversitet där en meritportfölj behöver fungera väl för en mängd olika ämnesområden vilket har krävt ett omfattande arbete. Vid Umeå har arbetet resulterat i ett förslag på hur den samverkansintegrerade pedagogiska meritportföljen kan se ut.

Linköpings universitet har sedan länge en meritportfölj som omfattar "Samverkan med det omgivande samhället" men också "Information om forskning och utvecklingsarbete". Det senare kan ses ligga i linje med det klassiska folkbildningsidealet. Inom ramen för detta projektet har en översyn av lärares pedagogiska skicklighet och den pedagogiska egenreflektionen initierats.

Syftet med översynen är att tydligare beskriva samverkan som en del av undervisningen och på vilket sätt samverkan bidrar till att främja utbildningens kvalitet.

På Malmö högskola pågår en diskussion om och i så fall hur man skulle kunna genomföra en översyn kring frågor som rör meritering av samverkan. Förändringar behöver förankras i organisationen och utformningen av en meritportfölj, med tillhörande styrdokument, måste ta alla utbildnings- och forskningsområden i beaktande precis som görs vid Umeå universitet. Arbetet med att synliggöra och lyfta fram samverkan är en process som kräver kollegialt inflytande och måste få ta tid.

Lärosätena behöver utveckla system som stödjer dokumentation och synliggörande av lärarnas samverkansaktiviteter gentemot kollegor, studenter och ledning, men också gentemot externa aktörer. Flera forskningsfinansiärer, bland andra Vinnova och KK-stiftelsen, har sedan länge tillämpat en modell med samfinansiering och på senare år har de efterfrågat beskrivningar som berör forskningens genomslag och samverkan med det omgivande samhället. Forskningsfinansiärernas intresse för detta bidrar till att synliggöra lärares samverkansaktiviteter i både undervisnings- och forskningssammanhang.

Kollegial nivå

På de i projektet ingående lärosätena finns enheter där pedagogisk expertis arbetar med fort- och vidareutbildning inom det högskolepedagogiska området. Detta görs bland annat genom högskolepedagogiska kurser, där lärare undervisar lärare, samt genom workshops och seminarierier som uppmuntrar till möten och kunskapsdelning mellan kollegor och vetenskapliga discipliner. Dessa aktiviteter bidrar till det kollegiala ansvaret att upprätthålla och utveckla den pedagogiska skickligheten.

Didacticum vid Linköpings universitet är ett centrum som ska driva och bidra till en pedagogisk och didaktisk utveckling av universitetets utbildning och undervisning; Didacticum kompletterar det utvecklingsarbete som bedrivs inom fakulteter och institutioner. Den högskolepedagogiska kursen "Kursdesign, examination och utvärdering" omfattar samverkan och entreprenöriellt lärande i undervisningen.

Centrum för akademiskt lärarskap vid Malmö högskola har som uppgift att stödja den pedagogiska utvecklingen vid lärosätet. Detta görs dels i form av högskolepedagogisk utbildning och dels genom att skapa mötesplatser där högskolepedagogiska frågor diskuteras. Bland utbudet av tillgängliga aktiviteter finns nu, som ett resultat av detta projekt, workshopen "Samverkan

som pedagogisk modell” där lärare, kurs- och programansvariga utvecklar sina kurser eller program i riktning mot samarbete med andra aktörer i samhället.

Universitetspedagogik och lärandestöd vid Umeå universitet erbjuder kurser för pedagogisk utveckling till universitetets lärare. De arbetar fakultets- och ämnesövergripande för en god kunskapsöverföring och internt erfarenhetsutbyte. I dagsläget är samverkan som inslag i deras kursutbud högst begränsat; dock pågår nu diskussioner kring hur samverkan kan komma att ingå i kursutbudet.

Ledningsnivå

Om man från ledningen vill lyfta fram lärares samverkansskicklighet som en strategiskt viktig fråga för lärosätet bör detta framgå i relevanta besluts- och styrdokument vid lärosätet. På så sätt ger man en tydlig signal, både internt och externt, att samverkan inom utbildning och forskning är något som synliggörs och belönas.

Anställningsordningen är det dokument som på en övergripande nivå styr hanteringen av rekrytering och befordran. De i projektet ingående lärosätena har redan idag samverkan som en integrerad del av sina respektive anställningsordningar. Kriterierna för samverkan är dock inte lika utvecklade som kriterierna för de vetenskapliga och pedagogiska meriterna är. För enskilda lärare är dessa kriterier viktiga för den professionella utvecklingen men också för den kollegiala utvecklingen av utbildningsprogrammen. Synliggörandet av utbildningssamverkan är av dessa anledningar viktiga att dokumentera.

Inom ramen för detta projekt har Linköpings universitet gjort en revidering av centrala styrdokument. Syftet har varit att ta ett helhetsgrepp vad gäller rekryterings- och befordrandsdokument för att se var och på vilket sätt samverkansskicklighet för lärare kan tydliggöras. En utgångspunkt i detta arbete har varit att tydliggöra att samverkan utgör en integrerad del av lärares utbildnings- och forskningsaktiviteter och skall betraktas på så sätt framgent. Vid rekrytering och befordran ska den sökande till exempel beskriva på vilket sätt samverkan bidragit till samhällsutveckling.

Umeå universitet är ett av de svenska lärosäten som kommit längst vad gäller att på ledningsnivå belöna samverkansprestationer. Sedan 2011 tillämpar man en modell för resursfördelning av grundutbildningsanslagen som syftar till att uppmuntra institutionerna att samverka och knyta omgivande samhälle närmre utbildningarna och därmed också studenterna. Av det totala grundutbildningsanslaget fördelas knappt en sjättedel utifrån fyra kriterier varav ett är samverkan; denna andel har ökat från 11 procent 2014 till 18 procent 2016.

I Malmö högskolas utredningsarbete kring en uppdatering av meritportföljen och tillhörande styrdokument, lyfts centrala frågor kring hur samverkan ska värderas. Meritportföljen, som framöver bör digitaliseras, ses som ett värdefullt verktyg i syfte att tydliggöra lärosätesspecifika prioriteringar för meriteringsgrunder som till exempel samverkansaktiviteter. Anställningsordningen tillsammans med lönekriterier behöver ses över för att ge stöd för värdering och eventuell viktning av meriter. Dessa dokument inkluderat styrdokumentet bör harmonisera med högskolans strategi och kvalitetsramverk.

En samverkansintegrerad pedagogisk meritportfölj

Utbildning och forskning är kärnverksamheten vid våra högskolor och universitet. Därför bör samverkan bedrivas inom ramarna för just utbildning och forskning och inte för sin egen skull. Därför bör också dokumentation av samverkan inte särbehandlas utan integreras i lärosätenas befintliga pedagogiska portföljer för att underlätta lärarnas möjligheter att dokumentera samverkansaktiviteter. Det är viktigt att en samverkansintegrerad pedagogisk meritportfölj är gångbar såväl nationellt som internationellt. En gemensam syn på dokumentation av samverkan är en förutsättning för att man ska kunna jämföra, bedöma och konkurrera med avseende på samverkansskicklighet; detta för att inte samverkan ska bli ett hinder för individer i deras akademiska karriär och deras möjligheter att röra sig mellan lärosäten både nationellt och internationellt.

Lärosätena har ett stort ansvar att vid rekrytering och befordran efterfråga samverkansskicklighet i större utsträckning än vad som görs idag, och samverkansskicklighet bör lyftas fram och konkretiseras i strategiskt viktiga dokument som till exempel samverkansstrategier, anställningsordningar och dokumentationsmallar för meritering. Det bör tydligt framgå för den enskilde läraren hur samverkansskicklighet kan bidra till karriär- och löneutveckling. Viktning av samverkan bör göras på fakultets- och institutionsnivå på grund av att det är här den ämnesmässiga kompetensen finns och att det är här anställningar sker. Detta säkerställer att det som efterfrågas stärker både utbildningen och läraren i dennes pedagogiska arbete. På ledningsnivå bör ansvaret vara att underlätta, belöna och stimulera till diskussion för att utveckla samverkan vidare baserat på det arbete som görs vid fakulteter och institutioner.

Förutsättningarna för svenska lärosäten skiljer sig åt och detta påverkar hur samverkan bedrivs. De varierande förutsättningarna handlar, till exempel, om geografiskt läge och vilken typ av externa aktörer det finns i närområdet;

studier visar att företag och organisationer i stor utsträckning samverkar med närliggande lärosäten. Det spelar också roll hur lärosäten arbetar organisatoriskt, vilka kulturella skillnader det finns samt hur långt de har kommit i sina respektive förändringsarbeten vad gäller samverkan. De samverkansinslag och aktiviteter som bedrivs vid lärosätena idag är dock relativt likartade trots skillnader i förutsättningar. Det som skiljer lärosätena åt är samverkans omfattning, hur den organiseras, vilka resurser det finns, vem som har ansvar och hur den kvalitetssäkras.

Vi har under arbetets gång kunnat konstatera att det vid våra lärosäten har påbörjats ett intensivt utvecklingsarbete kring samverkansmeritering. För att våra lärare ska kunna prioritera samverkan i undervisningen bör samverkan både dokumenteras och belönas på liknande sätt som idag görs med vetenskaplig och pedagogisk skicklighet. Genom att tala om samverkansskicklighet lyfts dessa förmågor upp och detta är ett samtal som rör många lärare oavsett lärosäte.

Under arbetet har vi också konstaterat att det både finns skillnader och likheter mellan våra lärosäten, och att dessa har spelat en viktig roll för det gemensamma lärandet i projektet. Arbetet kring meritering av samverkan är inte på något sätt avslutat och samarbetet mellan våra lärosäten spelar en viktig roll.

7. Projektets avtryck

Linköpings universitet, Malmö högskola och Umeå universitet är de lärosäten som arbetat i projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram. Detta avslutande kapitel redogör för de avtryck projektet haft på ledningars och medarbetares inställning till utbildningssamverkan; huruvida arbetssätt och rutiner har påverkats; samt vad som planeras att hända i framtiden avseende utbildningssamverkan på de tre lärosätena.

Inställning till utbildningssamverkan: intresset har ökat

Vid de tre lärosätena har sammantaget cirka 180 lärare, kurs- och programansvariga intervjuats eller på annat sätt getts tillfälle att reflektera över den samverkan man bedriver. Detta har lett till ett ökat intresse för att bedriva samverkan i utbildningsprogram, och många programföreträdare önskar gemensamma mötesplatser för erfarenhetsutbyte inom respektive lärosäte och över lärosätesgränserna.

Man kan också konstatera att diskussionen om utbildningssamverkan blivit mindre polariserad och mer nyanserad – alltså mer en fråga om *hur ska vi samverka?* än *varför samverka?* Ett resultat av detta är att diskussionen om utbildningssamverkan numera ofta kopplas till frågan om utbildningskvalitet, och många ser samverkan som ett medel för studenterna att nå de nationella lärande- och examensmålen.

Vad gäller ledningars och medarbetares inställning till utbildningssamverkan har projektet bidragit till att skapa en ökad förståelse för vad utbildningssamverkan kan innebära och hur man på ett strategiskt sätt kan inkludera samverkansinslag i utbildningsprogram.

Påverkan på arbetssätt och rutiner: samverkansbegreppet har blivit mer konkret

Projektet har genom dialoger med ett flertal funktioner vid lärosätena (bl. a. med lärare, kurs- och programansvariga men också i utbildningsråd och kvalitetsråd och med samverkanskoordinatorer) skapat en ökad förståelse för hur man kan förhålla sig till samverkan, dels vad gäller samverkan med externa parter i syfte att utveckla utbildningsprogram, dels vad gäller specifika samverkansinslag i programmen. Dessa dialoger har gjort samverkansbegreppet mindre abstrakt, vilket gjort samverkansfrågan lättare att diskutera och lättare att kommunicera.

Mer konkret avseende projektets avtryck gällande arbetssätt och rutiner finns det vid Linköpings universitet numera ett styrelsebeslut som säger att alla utbildningsprogram ska vara samverkanssäkrade (för en diskussion om vad detta innebär, se kapitel 2). Vid lärosätet har man också tillsatt samverkanskoordinatorer på alla fakulteter och institutioner. Vid Malmö högskola och Umeå universitet har projektets resultat lett till att samverkansaspekten kommer att inkluderas i kvalitetsramverken, vilket är ett exempel på utvecklingen mot att på ett strukturellt, strategiskt och långsiktigt sätt bedriva utbildningssamverkan. Vid alla tre lärosäten lyfter man fram betydelsen av nationella samarbeten – att man genom dessa får kunskap om de metoder andra lärosäten använder för att gynna utbildningssamverkan, men också kunskap om de utmaningar andra står inför.

Framtiden: meritering, utvärdering och plattformar

Att strategiskt integrera samverkan i utbildningsprogram innebär många utmaningar. I Linköping, Malmö och Umeå kommer man bland annat att arbeta vidare med frågan om utbildningssamverkan i relation till meritering (se kapitel 6; Bjursell, Dobers & Ramsten 2014 och Ramsten, Bjursell & Dobers 2015), men också att utveckla nya samverkansplattformar för att bidra till mer variation i den samverkan utbildningsprogrammen bedriver idag. Genom att systematiskt variera samverkansinslag bidrar utbildningar till att öka studenternas samhälls-engagemang och beredskap att bidra till positiv samhällsutveckling.

Inom de program som medverkat i projektet sker fortsatt utveckling. Till exempel handlar det om att utveckla nya utvärderingsmetoder för samverkansinslag, att stötta samverkansinslag som drivs av studenter och att införa entreprenörskurser och moment av entreprenöriellt lärande. Vid lärosätena kommer vi att fortsätta värna och utveckla samverkan inom alla våra utbildningar.

Referenser

- Almerud, M. 2012. "Högskolekvalitet för bättre matchning och fler jobb – så rustar vi studenter för ett modernt arbetsliv." Svenskt Näringsliv. Tillgänglig på http://www.svensktnaringsliv.se/material/rapporter/hogskolekvalitet-for-battere-matchning-och-fler-jobb_571422.html
- André, C-G. 2013. *Visioner, vägval och verkligheter: Svenska universitet och högskolor i utveckling efter 1940*. Lund: Nordic Academic Press.
- Bengtsson, L. 2013. "Utbildningssamverkan – för jobb, innovation och företagande." Rapport i samarbete med Almega, IT & Telekomföretagen, Jusek, DIK, Sveriges Ingenjörer och Unionen. Tillgänglig på <https://www.almega.se/politik-och-ekonomi/rapporter/utbildningssamverkan-for-jobb-innovation-och-foretagande>
- Benner, M. & Sörlin, S. 2015. "Samverkansuppgiften i ett historiskt och institutionellt perspektiv." Vinnova Analys, VA 2015:02. Tillgänglig på <http://www.vinnova.se/sv/Aktuellt-publicerat/Publikationer/Produkter/Samverkansuppgiften-i-ett-historiskt-och-institutionellt-perspektiv/>
- Biggs, J. 1996. "Enhancing teaching through constructive alignment." *Higher Education*, vol. 32:3, 347–364.
- Biggs, J. & Tang, C. 2007. *Teaching for quality learning at university: what the student does*. Upplaga 3. Maidenhead: McGraw-Hill/Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Billet, S. 2009. "Realising the educational worth of integrating work experiences in higher education." *Studies in Higher Education*, vol. 34:7, 827–843.
- Bjursell, C., Dobers, P. & Ramsten, A-C. 2014. "Samverkan med det omgivande samhället. Jämförande studie baserad på relevanta dokument från nio lärosäten." Delrapport delprojekt 1B inom KLOSS. Tillgänglig på http://www.kth.se/polopoly_fs/1.604723/KLOSS_1B_delrapport_maj_2014.pdf
- Brandt, E., Dæhlen, M., Hagen, A., Hertzberg, D., Kaloudis, A., Seip, Å., et al. 2008. "Effekter av samarbeid mellom høyere utdanning og arbeidsliv – en forstudie." Fafo-notat 2008:11. Fafo and NIFU STEP. Tillgänglig på http://www.fafo.no/-/fafo/media/com_netsukii/10055.pdf
- Elmgren, M. & Henriksson, A. 2013. *Universitetspedagogik*. (2., oförändrade uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- ESG. 2015. "Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)." Brussels, Belgium. Tillgänglig på http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf
- ESU. 2015. "Bologna with Student Eyes 2015: Time to meet the expectations from 1999." European Students' Union, co-funded by the European Commission, Brussels. Tillgänglig på <http://www.esu-online.org/asset/News/6068/BWSE-2015-online.pdf>
- EUA. 2015. "Trends 2015: Learning and Teaching in European Universities." European University Association. Tillgänglig på http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/EUA_Trends_2015_web
- Higgs, J. 2014. "Assessing the immeasurables of practice." *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, Special Issue, vol.15:3, 253–267.
- Högskoleverket. 2004. "Högskolan samverkar." Högskoleverkets rapportserie 2004:38 R. Tillgänglig på <https://www.uka.se/download/18.1ff6bf9c146adf4b4967f4/1404210969784/0438R+H%C3%B6gskolan+samverkar.pdf>
- Krassén, P. 2013. "Företagens syn på högre utbildning." Svenskt Näringsliv. Tillgänglig på http://www.svensktnaringsliv.se/material/rapporter/foretagens-syn-pa-hogre-utbildning_570352.html
- Proposition 2012/13:30. *Forskning och innovation*.
- Ramsten, A-C., Bjursell, C. & Dobers, P. 2015. "Meritvärde av samverkan." Projekttrapport delprojekt 1B inom KLOSS. Tillgänglig på https://www.kth.se/polopoly_fs/1.601802/KLOSS_delprojektrapport_1B.pdf
- Rovio-Johansson, A. & Tingbjörn, G. 2001. "Pedagogisk skicklighet och pedagogiska meriter – historik och praktik." Högskoleverkets rapportserie 2001:18 R. Tillgänglig på <https://www.uka.se/download/18.1ff6bf9c146adf4b496843/1404212214504/0118R+Pedagogisk+skicklighet+och+pedagogiska+meriter+historik+och+praktik.pdf>
- Skrivelse 2015/16:76. *Kvalitetssäkring av högre utbildning*.
- SFS 1992:1434. *Högskolelag*.
- SFS 1993:100. *Högskoleförordning*.
- SFS 2013:119. *Lag om ändring i högskolelagen (1992:1434)*.
- Skørset, S. & Lund, T. 2000. *Projektarbete i skolan*. (översättning S. Andersson) Lund: Studentlitteratur.
- Sköld, B. 2016. "Samverkan och utbildningskvalitet – en litteraturoversikt om utbildningsrelaterad samverkan mellan universitet/högskola och privata/offentliga organisationer." Helix working paper series. Linköpings universitet.

- Smith, C. & Worsfold, K. 2014. "WIL curriculum design and student learning: a structural model of their effects on student satisfaction." *Studies in Higher Education*, vol. 39:6, 1070–1084.
- Smith, C. & Worsfold, K. 2015. "Unpacking the learning-work nexus: 'priming' as lever for high-quality learning outcomes in work-integrated learning curricula." *Studies in Higher Education*, vol. 40:1, 22–42.
- SOU 2015:70. *Högre utbildning under tjugo år*.
- Sveriges förenade studentkårer. 2013a. "Utbildningens användbarhet – Sveriges förenade studentkårer om syftet med högre utbildning". Sveriges förenade studentkårer. Tillgänglig på <http://www.sfs.se/publikation/utbildningens-anvandbarhet-sveriges-forenade-studentkarer-om-syftet-med-hogre-utbildning>
- Sveriges förenade studentkårer. 2013b. "Studentens lärande i centrum – Sveriges förenade studentkårer om pedagogik i högskolan." Sveriges förenade studentkårer. Tillgänglig på http://www.sfs.se/sites/default/files/sfs_rapport_studentens_larande_i_centrum_kvalitet_ur_ett_studentperspektiv.pdf
- Sveriges förenade studentkårer. 2014. "SFS principprogram." Sveriges förenade studentkårer. Tillgänglig på http://www.sfs.se/sites/default/files/sfs_principprogram_taget_2014_.pdf
- Sveriges Ingenjörer. 2013. "Principer för kvalitet i samverkan." Sveriges Ingenjörer. Tillgänglig på <http://www.sverigesingenjorer.se/Om-forbundet/Sa-tycker-vi/Forskning--innovation/Principer-for-kvalitet-i-samverkan/>
- Thune, T. 2011. "Success Factors in Higher Education-Industry Collaboration: A case study of collaboration in the engineering field." *Tertiary Education and Management*, vol. 17:1, 31–50.
- Tudor, S. & Mendez, R. 2014. "Lessons from Covey: win-win principles for university-employer engagement." *Higher Education, Skills and Work-based Learning*, vol. 4:3, 213–227.
- UKÄ. 2015. "Standarder och riktlinjer för intern kvalitetssäkring inom det europeiska området för högre utbildning (ESG)." Universitetskanslersämbetet. Tillgänglig på <http://uka.se/download/18.1fa30044150a8829ca153c4/1447420695495/ESG-oversattning-standarder-riktlinjer-kvalitetssakring-hogre-utb.pdf>
- Vetenskapsrådet. 2014. "Forskningskvalitetsutvärdering i Sverige – Fokus: Redovisning av ett regeringsuppdrag rörande modell för resursfördelning till universitet och högskolor innefattande sakkunniggranskning av forskningens kvalitet och relevans." Vetenskapsrådets rapporter. Tillgänglig på <https://publikationer.vr.se/produkt/forskningskvalitetsutvardering-i-sverige-fokus/>
- Wilson, T. 2012. "A Review of Business-University Collaboration." Department for Business, Innovations and Skills, URN 12/610, London.
- Wingrove, D. & Turner, M. 2015. "Where there is a WIL there is a way: Using a critical reflective approach to enhance work readiness." *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, Special Issue, vol. 16:3, 211–222.
- York, J. & Vidovich, L. 2014. "Quality policy and the role of assessment in work-integrated learning." *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, Special Issue, vol. 15:3, 225–239.

Bilaga 1. Exempel på utvärdering av samverkansinslag

Kursutvärdering: samverkanspartens deltagande i projektkurser

Inom projektet sammanställdes ett antal utvärderingar som genomförts för projektkurser med samverkansinslag i vilka samverkansparten tillfrågats om sitt deltagande i kursen. Utvärderingarna var uppdelade på fyra områden:

1. Generell syn på om det var givande att vara delaktig i kursen.
2. Deras syn på studenternas arbete.
3. Deras syn på effekter av studenternas arbete, potentiellt eller faktiskt (som en bedömning eller som en ekonomisk värdering).
4. Deras syn på kontakter med kursledning och kursadministration, samt en generell syn på fortsatt samverkan med lärosätet.

Utvärderingarna visade på en genomgående positiv bild av projektkurserna, både vad gäller hur kurserna har fungerat och vilka effekter de medfört. Resultaten av utvärderingarna gav en återkoppling som kunde användas för kursutveckling, till exempel i termer av hur kursen klarat av administrationen i förhållande till samverkanspart, det vill säga hur enkelt eller smidigt det varit för extern part att delta i kursen.

Examinationsuppgift: studentens reflektion över sitt lärande i kurser med samverkansinslag

Syftet i uppgiften var att studenter, genom att använda metoden med meritportfölj, skulle få träna och synliggöra sina generiska och ämnesspecifika kompetenser kopplade till lärandemålen. Programansvarig ville också se om tidigare samverkansinslag haft effekt på studenternas lärande och på så sätt få återkoppling på betydelsen av progression i lärandet. Studenterna reflekterade i relation till de övergripande lärandemålen genom:

1. Dokumentation av teoretisk kunskap och reflektion om förståelse för helheten, det vill säga hur teorier, metoder, begrepp etc. hänger ihop med varandra och bidrar till lärande (kunskap och förståelse).
2. Praktisk tillämpning av teoretisk kunskap (färdighet och förmåga).
3. Vidareutveckling och presentation av kompetens (värderingsförmåga och förhållningssätt).

Resultatet visade att flertalet studenter reflekterade över att ett återkommande arbetsintegrerat lärande i utbildningen hjälpt dem i sin förståelse för de teoretiska och ämnesspecifika kunskaperna. Kontakter med arbetsgivare under utbildningen hade också ökat förståelsen för kommande arbetsuppgifter inom branschen.

Kursvärdering gällande verksamhetsförlagd utbildning (VFU): för studenter, externa handledare och kursansvarig

En kursvärdering genomfördes som inkluderade studenter, externa handledare och kursansvarig. Frågorna handlade om förutsättningarna i kursstrukturen och genomförandet i förhållande till lärandemålen och kursens effekter:

1. Förberedelser, praktiska förutsättningar, ansvarsfördelning, introduktion till kursen och lärandemål.
2. Kommunikation och relationer, förberedelser och förkunskaper i förhållande till arbetsuppgifter och till uppdrag.
3. Effekter av VFU; om och vad man lärt sig och på vilket sätt praktiken, och uppdraget som handledare, bidragit till lärande och utveckling.
4. Förslag till utvecklingsområden för kursen efterfrågades.

Resultaten från kursvärderingen gav värdefull återkoppling från de olika parterna om hur man såg på kursen och effekterna av samarbetet. Samtliga externa handledare gav också exempel på hur samarbetet med studenter och kursansvarig gett värdefulla erfarenheter som bidragit till att utveckla deras egna kunskaper. Studenterna kunde reflektera över relevansen i sina kunskaper i förhållande till sin kommande yrkesroll. Sammantaget bidrog resultaten till att öppna upp för en dialog kring fortsatt kvalitetsutveckling av utbildningen.

Utvärdering av karriärevent: studenter och externa parter s upplevelser

En utvärdering efter ett karriärevent som arrangerades inom ett utbildningsprogram visade på vikten av att arbeta proaktivt för att underlätta övergången mellan studier och arbetsliv. I samtal med arbetsgivare framkom att eventet bidragit till att bredda deras rekryteringsbas och se behov av nya kunskaper i förhållande till hur de av tradition brukade rekrytera. För studenterna blev det en direkt möjlighet till kontakter med arbetsgivare och att få bekräftelse på att deras kunskaper var relevanta. Vid en senare uppföljning hade majoriteten av studenterna erbjudits arbete inom sitt utbildningsområde. Sammantaget gav eventet en värdefull återkoppling till programansvarig om relevansen i utbildningens innehåll och möjligheter till nätverk med såväl arbetsgivare som alumner.

VÄGEN TILL SAMVERKANSSÄKRAD UTBILDNING

Möjligheter
&
Vemanningar

VÄGEN TILL SAMVERKANSSÄKRAD UTBILDNING

möjligheter och utmaningar

Vägen till samverkanssäkrad utbildning: möjligheter och utmaningar

En publikation från projektet Samverkanssäkrade utbildningsprogram
Denna publikation består av två delar. Den andra hittar du på samsak.mah.se.

© 2016 Linköpings universitet, Malmö högskola, Umeå universitet och författarna.
Vissa rättigheter förbehållna. Där inget annat anges är detta verk licensierat under en
Creative Commons Erkännande-IckeKommersiell 4.0 internationell licens.
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Projektet finansieras av Vinnova inom programmet
Universitets och högskolors strategiska utveckling av samverkan

ISBN 978-91-7104-674-1 (tryckt)
ISBN 978-91-7104-675-8 (pdf)

Grafisk form: Lucas Frisk Bergqvist & Jakob Ståleker Spenner

Tryckeri: Holmbergs

Antal exemplar: 500

Innehållsförteckning

9

Student som förändringsagent

Grafisk design

15

Kursutveckling i samarbete med alumner

Språkkonsultprogrammet

19

Psykologmottagning där studenter får träna

Psykologprogrammet

23

Att planera och utvärdera VFU

Tandhygienistutbildningen

27

Kursmentorer lyfter in skolans värld på lärarutbildningen

Lärarutbildningen

31

**Studenter möter
branschen i Umeå**

Råkmacka

35

**Samverkan som inspirerar
och skapar samhällsnytta**

StuFF

39

**Framgångsrikt nätver-
kande kopplat till kurs**

Idrottsvetenskap

43

**Six Sigma ger studenter
praktisk inblick i system-
atiskt förändringsarbete**

Quality management projektkurs

49

**Samverkansgrupp för att
utveckla långsiktiga
samarbeten**

Biomedicinprogrammet

53

**“Det där med det
vetenskapliga”**

Biomedicinska analytikerprogrammet

57

**Interprofessionellt lärande
driver samverkan framåt**

Medicinska fakulteten

61

**När samarbete är som ett
självspelande piano**

Produktionsledare: Media

Student som förändringsagent

Högt söktryck och studenter som klarar sig bra i arbetslivet. Utbildningen Grafisk design är ett av de mest populära programmen vid Malmö högskola, men hur blev det så? Ett av svaren är att studenterna har de verktyg som krävs för att påverka de sammanhang i vilka de är verksamma i under och efter studierna. De har blivit förändringsagenter.

Student som förändringsagent

Högt söktryck och studenter som klarar sig bra i arbetslivet. Utbildningen Grafisk design är ett av de mest populära programmen vid Malmö högskola, men hur blev det så? Ett av svaren är att studenterna har de verktyg som krävs för att påverka de sammanhang i vilka de är verksamma i under och efter studierna. De har blivit förändringsagenter.

Under de senaste nio åren har Christel Brost varit programansvarig för kandidatprogrammet Grafisk design – ett program som i hög grad präglas av samarbeten mellan studenter, företag och andra organisationer. Brost är den som utvecklat den pedagogiska modell för samverkan som ligger till grund för en av kurserna i programmet, Grafisk design 3.

Svårighetsgraden höjs successivt

Kursen genomförs under termin 3 och utgörs av ett större projektarbete (15 hp) tillsammans med extern part. Studenterna kommer därmed redan tidigt i programmet i kontakt med branschnära situationer. Under programmet höjs svårighetsgraden successivt. Studenterna får alltså möjlighet att utveckla de förmågor som krävs inför kommande delkurser.

Kurs: Grafisk design III (15 hp)
Antal studenter: 40
Termin: 3 av 6
Program: Grafisk design vid Malmö högskola

En pedagogisk modell i tolv steg

Upplägget för kursen följer Christel Brosts pedagogiska modell för samverkan som genom utvärderingar har förfinats och justerats under de nio år som kursen getts.

Modellen består av tolv steg där det första steget är att noga gå igenom kursens struktur och vad som förväntas av studenterna.

Steg 2 handlar om att uppdragsgivaren presenterar sin problemformulering för studenterna. Genom åren har studenterna tagit sig an komplexa uppdrag, till exempel breddad rekrytering till svenska designutbildningar, hur man visualiserar klimatfrågan, och hur elbolag kommunicerar med sina kunder.

Steg 3 och *4* innebär att man gör det så kallade Belbintestet för att studentgrupperna ska få en så dynamisk sammansättning som möjligt vad gäller ansvarsområden och kompetens. Därefter, i *steg 5*, kommer studentgruppen överens om en tidsplan för när de ska träffas och vilket arbete som ska vara gjort när de ses.

– Förmågan att jobba i grupp är väldigt viktig. Man sviker inte varandra och studenterna är bra på att hålla det kontrakt de skriver med varandra, säger Martin Farran-Lee, adjungerad professor i grafisk design och även delat programansvarig.

Steg 6 handlar om handledning som sker varje vecka utan att

Student, lärare och uppdragsgivare förhandlar om vilken kurslitteratur som ska ingå. Målet är att inkludera litteratur som stärker studenternas förståelse för uppdraget. Till exempel, om man i kursen ska angripa klimatproblem är det viktigt att studenterna vet vad en koldioxidekvivalent är.

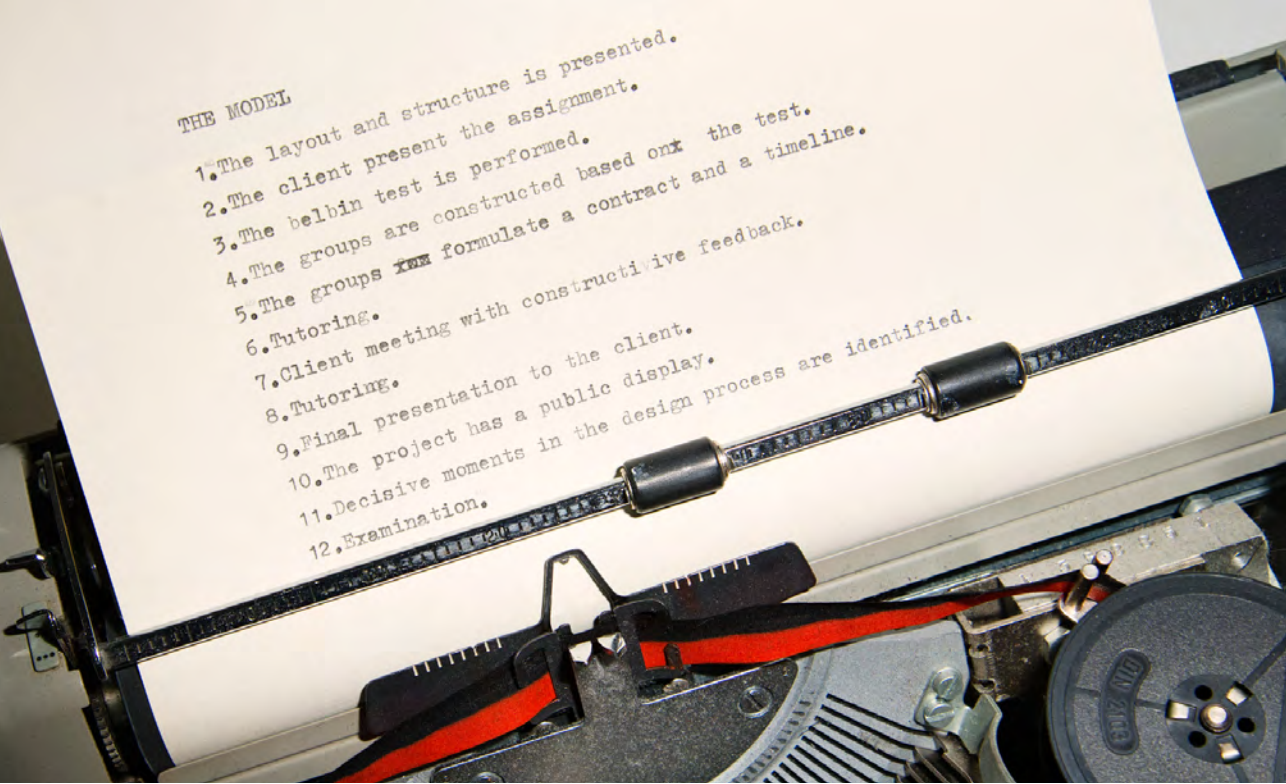
samarbetspartnern är med. I *steg 7* presenterar studentgrupperna 3–5 designförslag för partnern:

– Många av våra studenter är inte vana vid att jobba mot en uppdragsgivare, så detta brukar bli ett ganska känsligt moment. Tanken är att samarbetspartnern ska ge feedback på designförslagen, och detta kan kännas hårt för en student. Kanske partnern förväntat sig något annat? Men, detta är en central del av lärandeprocessen, säger Christel Brost, kursansvarig.

Steg 8 handlar om att lärare och studenter diskuterar den feedback studenterna fått och de slutför det förslag som bedömts som mest relevant.

I *steg 9* görs en slutredovisning för uppdragsgivaren som väljer ett vinnande förslag. Här diskuterar man också hur detta förslag ska tas vidare efter kursens slut. I detta steg ger också uppdragsgivaren feedback på hela projektet.

Därefter, i *steg 10*, planerar studentgrupperna och uppdragsgivaren för vilka sammanhang det som producerats ska visas upp i.

- THE MODEL
- 1.The layout and structure is presented.
 - 2.The client present the assignment.
 - 3.The belbin test is performed.
 - 4.The groups are constructed based on the test.
 - 5.The groups ~~are~~ formulate a contract and a timeline.
 - 6.Tutoring.
 - 7.Client meeting with constructive feedback.
 - 8.Tutoring.
 - 9.Final presentation to the client.
 - 10.The project has a public display.
 - 11.Decisive moments in the design process are identified.
 - 12.Examination.

Till exempel, i år kommer designförslagen att presenteras på den klimatkonferens som hålls i Malmö i mars. Man visar alltså för andra vad man presterat och detta är en central del av lärandeprocessen.

I *steg 11* analyserar studenterna de avgörande händelserna i designprocessen:

– Studenterna reflekterar över vad de lärt sig och vad som kunde gjorts annorlunda, både beträffande deras egen insats och upplägget för kursen. Först därefter följer det tolfte och sista steget, examinationen, berättar Christel Brost.

Modell som möjliggör förändrig

Genom denna väl genomarbetade pedagogiska modell får studenten den grund som krävs för att bli en förändringsagent. Sammanfattningsvis kan sägas att hela programmet genomsyras av nära kontakter med andra aktörer vilket gör att studenterna får mycket praktisk erfarenhet och ett nätverk. Studenterna är också synliga i staden och regionen, vilket gör att programmet i sig är synligt, vilket är en av orsakerna till att programmet är så populärt.

Under hösten 2015 arrangerades i regi av Samverkanssäkrade utbildningsprogram och Akademiskt lärarskap (AKL) vid Malmö högskola workshopen "Samverkan som pedagogisk modell" där lärare, kurs- och programansvariga vid Malmö högskola fick utveckla sina egna kurser med utgångspunkt i den modell som beskrivs ovan. <<http://mah.se/medarbetare/Medarbetare/heter/Medarbetare/heter-2015/Hur-hjalper-vi-studenterna-att-tillampa-sina-kunskaper/>>

Kursutveckling i samarbete med alumner

Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet tog 2015 ett nytt grepp för att vidareutveckla det treåriga Språkkonsultprogrammet: samarbete med alumner. Slutresultatet blev ett värdefullt utbyte, där alumner inte bara undervisade utan också medverkade i utformandet av en ny kursplan.

Kursutveckling i samarbete med alumner

Institutionen för språkstudier vid Umeå universitet tog 2015 ett nytt grepp för att vidareutveckla det treåriga Språkkonsultprogrammet: samarbete med alumner. Slutresultatet blev ett värdefullt utbyte, där alumner inte bara undervisade utan också medverkade i utformandet av en ny kursplan.

Kurs: Digital kommunikation (6 hp)
Program: Språkkonsultprogrammet vid Umeå universitet
Termin: 3 av 6
Antal studenter: 11
Tidpunkt för kursen: höstterminen 2015

– I kursutvecklingen av programmet bedömde vi att våra studenter behövde modernare och mer professionsanknuten kunskap om digital kommunikation. Alumnerna är de enda som både har aktuella kunskaper om digitala verktyg och lång erfarenhet av hur just språkkonsulter använder dem, berättar Marie Sörlin, programansvarig för Språkkonsultprogrammet vid Umeå universitet.

– När universitetet frågade oss om att medverka i programutvecklingen tackade vi omedelbart ja. Vi blev inspirerade av deras progressiva förhållningssätt, berättar Lisa Rönnblom, en av de alumner som medverkade.

Målet: en kurs kopplad till yrkeslivet

De tidigare kurserna Webbmedier och Språkteknologiska hjälpmedel skulle bli en. Den snabba tekniska utvecklingen och den digitala kommunikationens roll i språkkonsultens yrkesliv gjorde alumnernas erfarenheter centrala.

En utmaning var att förena arbetslivets praktik med akademins teori. Lösningen fick bli vetenskap och kurslitteratur som grund, med föreläsningar utifrån språkkonsultens arbetsliv:

– Att vi både fick utforma kursplanen och föreläsa på kursen var viktigt. Det lät oss använda konkreta exempel från vår vardag

för att visa sammanhangen mellan teorin och praktiken, förklarar Samuel Stenberg, den andra alumnen som deltog i arbetet.

Vad tyckte studenterna?

Den nya kursen Digital kommunikation blev populär. Så här tyckte två studenter:

- Kursen var så bra! Fantastiskt roligt med språkkonsulter som föreläsare, det gav en inblick i yrket och en lite annorlunda syn på utbildningen. Det märktes tydligt att föreläsningarna var framtagna av proffs, både på innehållet och på själva framförandet.

- I föreläsningarna kände jag alltid igen mig från den aktuella kurslitteraturen, samtidigt som innehållet var nytt och inte uppreparande, snarare fördjupande och förklarande.

En tredje lyfte examinationerna, som utformades som typiska språkkonsultuppdrag:

- Verkligen roligt med lite annorlunda examinationsformer! Även om de var utmanande har de varit de roligaste examinationerna hittills.

Samarbetet gav mersmak

Att studenterna var nöjda ser både universitetet och alumnerna som ett gott betyg.

– Studenternas respons gör oss trygga att de kommer att gå stärkta ut i arbetslivet och att samarbetet lönade sig. För företag som våra är det jätteviktigt att utbildningen utvecklas så här. Det säkerställer att de språkkonsulter som examineras har relevant och yrkeslivsanknuten kunskap, berättar Samuel och Lisa.

Även Marie är nöjd: – Samarbetet har fungerat fantastiskt bra och varit lärorikt för alla inblandade. Att få arbeta med alumnerna både vid kursutvecklingen och under kursens gång har varit kompetensutvecklande. Jag har också fått ökad förståelse för de kopplingar mellan teori och praktik som yrkesverksamma språkkonsulter behöver göra varje dag i vår alltmer digitaliserade värld.

Drivna alumner som samarbetar med universitetet

Lisa Rönnblom och Samuel Stenberg är alumner vid Umeå universitet och examinerade språkkonsulter i svenska. Efter examen år 2011 startade de båda företag med säte i Umeå: Lisa finns på Bättre Text, Samuel på Uppfatta. Båda företagen har anställt språkkonsulter från utbildningens senare kullar och återkommande erbjudit praktikplatser åt programmets studenter.

Psykologmottagning där studenter får träna

Psykologmottagningen ingår som en del i utbildningen av blivande psykologer vid Linköpings universitet. Här får studenterna kvalificerad och kontinuerlig handledning av erfarna legitimerade psykologer och psykoterapeuter, parallellt med att de tränar på sin kommande yrkesroll. Patienterna får i sin tur förmånen att möta en och samma psykologstudent under lång tid och betalar dessutom inget för sin behandling.

Psykologmottagning där studenter får träna

Psykologmottagningen ingår som en del i utbildningen av blivande psykologer vid Linköpings universitet. Här får studenterna kvalificerad och kontinuerlig handledning av erfarna legitimerade psykologer och psykoterapeuter, parallellt med att de tränar på sin kommande yrkesroll. Patienterna får i sin tur förmånen att möta en och samma psykologstudent under lång tid och betalar dessutom inget för sin behandling.

– Även om man som patient inte kan bli remitterad till vår mottagning, utan måste höra av sig själv, så känner vi att vi har en lägre tröskel än många andra. Vi möter många patienter som kanske inte "kvalar in" på andra mottagningar, som har en rädsla för att söka vård eller som inte har råd att gå i behandling. Vi ser helt enkelt till att fler människor får tillgång till samtalsbehandling. Mottagningen kan också fungera som en avlastning för sedvanlig vård, eftersom vi har möjlighet att erbjuda psykologisk behandling till relativt många patienter, säger Maria Jannert, verksamhetschef och leg. psykolog/leg. psykoterapeut.

Psykologstudenterna arbetar på mottagningen en dag i veckan under tre terminer, mot slutet av sin utbildning. De får handledning varje gång och de möter hela tiden samma patienter. Studenterna ges möjlighet att träna på att planera och genomföra psykologisk behandling, att föra journal, att förhålla sig till sekretess samt att kommunicera med andra vårdgivare. Även om klienterna söker sig till mottagningen på egen hand kommer de ofta på rekommendation från andra vårdgivare som exempelvis primärvården, Samtalsmottagningen unga vuxna och Studenthälsan.

Ökad tillgång till behandling

Verksamhetens framgångsfaktorer är flera och olika beroende på ur vems perspektiv man tittar. Patienterna får via Psykologmottagningen ökad tillgång till psykologisk behandling, mottagningen har stort patientfokus och många patienter uttrycker att de känner sig väldigt sedda.

- Och studenterna uppskattar att de får in riktig klinisk verksamhet i sin utbildning, vilket ger dem möjlighet att ställa mycket mer komplexa analyser än i fiktiva fall, säger Maria Jannert.

De svårigheter eller utmaningar man stött på har varit av enklare art och gått att lösa. Vissa studenter känner till exempel viss oro inför mötet med sin första patient samt för hur de ska lyckas släppa jobbet när de kommer hem.

- Det här är en process som det är viktigt att komma igenom och som det är mycket bättre att öva på hos oss än ute på ett riktigt jobb. Det handlar om att träna sig i att bli professionell, säger Maria Jannert.

Bli filmade

Vissa patienter tycker att det kan kännas jobbigt att bli filmade, vilket är något som görs för att handledaren ska kunna stötta sina studenter på bästa vis och bedöma mötet mellan patient och student i efterhand. Handledarens utmaning är att hela tiden balansera mellan att se till både studentens utveckling och patientens väl och ve.

Samtliga handledare är legitimerade psykologer och psykoterapeuter. De rekryteras via en upphandling och kan komma från såväl privata mottagningar som landstinget eller från olika håll inom psykiatrin.

– En annan av våra fördelar är att vi är väldigt flexibla. Vi är inte låsta av att patienten måste eller ska komma till oss ett visst antal gånger, utan vi låter patientens behov och studentens inlärningsbehov styra antalet besök, avslutar Maria Jannert.

Kurs: Psykologiska behandlingsmodeller och principer
handlett kliniskt arbete (kursen är på 22,5 hp varav klientarbetet är 7,5 hp)
Antal studenter: 45-50 studenter, två kurser samtidigt
Antal patienter: 200 per år
Termin: Termin 6-8 av 10 terminer
Program: Psykologprogrammet vid Linköpings universitet

Att planera och utvärdera VFU

Traditionell utbildning har väl inarbetade rutiner för hur man utvärderar enskilda föreläsningar, kurser och hela utbildningsprogram. Men, när delar av utbildningen sker i samverkan med externa aktörer uppstår nya utmaningar. Till exempel, hur utvärderar man bäst processen och resultatet av verksamhetsförlagd utbildning, VFU?

Att planera och utvärdera VFU

Traditionell utbildning har väl inarbetade rutiner för hur man utvärderar enskilda föreläsningar, kurser och hela utbildningsprogram. Men, när delar av utbildningen sker i samverkan med externa aktörer uppstår nya utmaningar. Till exempel, hur utvärderar man bäst processen och resultatet av verksamhetsförlagd utbildning, VFU?

Tandhygienistutbildningen vid Malmö högskola har tagit ett helhetsgrepp vad gäller planering och utvärdering av den VFU som genomförs under termin 3. Bland annat har de sett till att tillsammans med Folktandvården Skåne dra upp riktlinjer för hur VFU:n ska se ut.

Kursansvariga Kerstin Stagnér berättar:

– Genom att tidigt i processen inleda en dialog med ledningen för Folktandvården Skåne har vi lyckats skapa en gemensam syn på hur vi ska göra. Dels kring vad studenten behöver kunna för att få komma in i verksamheten, dels kring vad handledarna på Folktandvården behöver kunna för att ta hand om studenten på bästa sätt. Vi skapade alltså ett gemensamt upplägg och gemensamma riktlinjer för samarbetet.

För att denna gemensamma förståelse skulle uppnås även hos studenter och handledare arrangerades en handledarträff där kursansvarig, handledare och studenter träffades för att diskutera lärandemålen, det vill säga på vilken grund studenternas insats skulle bedömas.

Karin Sjögren, som varit med att utforma upplägget, berättar:

– Dessa möten var oerhört viktiga för att skapa samsyn och etablera en kontakt mellan student och handledare. Men också för

Bild: Flickranvändare
rocketboom CC:BY

att handledarna skulle få möjlighet att utbyta erfarenheter sinsemellan. Många är helt nya i rollen som handledare och då är det viktigt att lära av dem som gjort det förut.

Kerstin Stagnér fortsätter:

– De flesta av handledarna har heller ingen utbildning i hur man handleder. Därför bjöd vi på handledarträffen in en person som pratade om just handledning och bedömning.

Utvärdering av helheten

Utvärderingen av VFU:n har gjorts på flera nivåer. Man har tittat på förberedelserna och introduktionen för handledare och student, men också på vad studenterna bidragit med till verksamheten. Detta har gjorts genom intervjuer, enkäter och besök på arbetsplatserna.

*Kurs: Prevention och behandling av karies och
parodontal sjukdom (30 hp varav sex dagars VFU)
Antal studenter och handledare: 16 studenter och 16
handledare från Folk tandvården på olika håll i Skåne
Termin: 3 av 4
Program: Tandhygienistutbildningen (tvåårig, 120 hp)
vid Malmö högskola*

- Tanken har varit att fånga upp lärandet, både hos student och handledare. Studenterna har tillsammans med personer som är experter på kompetensutveckling och karriärutveckling fått reflektera över vad de lärt sig, och handledarna har vi själva haft en dialog med, säger Kerstin Stagnér.

Resultatet? Många handledare berättar att de genom samarbetet fått nya perspektiv på sin egen yrkesroll och att samarbetet med högskolan gett dem kompetensutveckling.

Många studenter lyfter fram vikten av att få uppleva hur det är att jobba som tandhygienist "på riktigt", även om flera också tycker att de borde fått större klinisk erfarenhet innan de gick på VFU.

Samtliga handledare pratar om att man måste vara noga med planering och framförhållning, och att man måste vara medveten om att studentsamarbetet leder till minskade patientintäkter eftersom varje besök av nödvändighet tar längre tid i anspråk när en student ska vara delaktig.

Kursmentorer lyfter in skolans värld på lärarutbildningen

Lärarutbildningen vid Linköpings universitet arbetar nära Östergötlands förskolor och skolor, bland annat genom att lyfta in konkreta exempel från skolans värld i utbildningen. Till sin hjälp har de 19 kursmentorer som kombinerar en tjänst inom förskola, fritidshem, grundskola eller gymnasieskola med att arbeta deltid för lärarutbildningen. En lösning som gynnar såväl utbildningen, studenterna, lärarna som skolan.

Kursmentorer lyfter in skolans värld på lärarutbildningen

Lärarutbildningen vid Linköpings universitet arbetar nära Östergötlands förskolor och skolor, bland annat genom att lyfta in konkreta exempel från skolans värld i utbildningen. Till sin hjälp har de 19 kursmentorer som kombinerar en tjänst inom förskola, fritidshem, grundskola eller gymnasieskola med att arbeta deltid för lärarutbildningen. En lösning som gynnar såväl utbildningen, studenterna, lärarna som skolan.

– Kursmentorererna arbetar tillsammans med kursledningen och har som uppgift att lyfta in fältets perspektiv i kursen, samtidigt som de har möjlighet att vara med och påverka kursens innehåll. Många kursmentorer ingår i flera av kurserna och kan därmed bidra till att skapa en slags röd tråd, till nytta för både studenter och kursansvariga. De deltar i planering, genomförande och uppföljning av lärarutbildningens olika kurser och ansvarar för planering, stöd och uppföljning av den verksamhetsförlagda utbildningen (VFU), säger Catarina Jeppsson, programansvarig utbildningsledare för VFU.

När det gäller VFU kan en kursmentor till exempel ansvara för och delta i seminarier med studenter inför och efter en period av VFU. Kursmentor introducerar även utvecklingsguiden med tillhörande utvecklingsplan för studenterna inför VFU:n. Utvecklingsguiden är ett viktigt verktyg för att synliggöra studentens utveckling för både studenter och handledare samtidigt som det är ett bra diskussionsunderlag. Kursmentorn kan även vid behov besöka en student under en VFU-period, för att ytterligare följa upp och stötta studenten eller handledaren i bedömningsfrågor.

– Kursmentorn kan på detta sätt bidra till att kvalitetssäkra uppföljningen av studenternas professionsutveckling. Kursmentorn är med fördel delaktig vid samtal mellan student och kursansvarig inför eventuell om-examination, när en student har fått underkänt

på sin VFU. Jag uppfattar våra kursmentorer som väldigt ambitiösa och mycket viktiga för att förstärka både kvaliteten på utbildningen och fältanknytningen, säger Catarina Jeppsson.

Agerar bollplank

Att bidra med verksamhetens eller skolans perspektiv till kurserna på lärarutbildningen kan till exempel ske genom att kursmentorn fungerar som bollplank till kursteamet i den didaktiska diskussionen. Det kan också handla om att utifrån kurslitteraturen transformera teori till praktik tillsammans med studenterna och att bidra med exempel från den egna undervisningen.

– Kursmentorererna är jätteviktiga för kursernas innehåll. De kommer ofta in med frågeställningar och dilemman som kan användas i kurserna. De är också duktiga och kompetenta lärare, som kan lyfta upp problem och saker som de ser kan användas i utbildningen, säger Catarina Jeppsson.

En kursmentor kan även bidra till den egna verksamhetens utveckling genom att fungera som bollplank till rektor eller förskolechef, när skolan ska utvecklas på vetenskaplig grund. De kan slutligen, med utgångspunkt i studenternas utbildning, utmanas och inspireras att förändra den egna undervisningen.

Mentorerna viktig kanal

En utmaning som Catarina Jeppsson och hennes kollegor står inför i dag är att se till att all den bedömning som sker av studenter ute på praktik blir så rättssäker som möjligt. I det här arbetet är kommunikationen med fältet avgörande.

– Det här är en viktig fråga och en stor utmaning. I dagsläget är det fler nivåer som ska hanteras av fler personer än innan och här är kursmentorerna en viktig kanal. Här funderar vi på om de skulle kunna medverka i processerna mer än de gör i dag. Kanske skulle de kunna bidra i utbildningen av handledarna och stötta handledarna ännu mer än vi förmår idag, säger Catarina Jeppsson.

Uppdraget som kursmentor avtalas läsårsvis och förlängs därefter med ett år i taget, om inte kursmentorn själv väljer att sluta, vilket inte sker särskilt ofta. Många fortsätter sina uppdrag i flera år. När någon slutar lysas tjänsten ut på skolorna i länets 17 avtalskommuner samt bland friskolor med samverkansavtal. Kursmentorsuppdraget motsvarar oftast 10–20 procent av en heltidstjänst och avlönas av Linköpings universitet. Resterande del av tjänsten behåller mentorerna i sin dagliga skolgärning.

Kan du ge något konkret exempel på hur en kursmentor kan göra skillnad?

– När till exempel en kursmentor med inriktning fritidshem möter blivande fritidspedagoger så kan de ofta på ett bra och tydligt vis berätta om skillnaden mellan att vara lärare och att arbeta på fritidshem. De levandegör sin verksamhet och bidrar till att motivera studenterna för sina studier. De kan lyfta in aktuella händelser från sin vardag och belysa innehåll i kurserna i relation till fältet. Kursmentorerna kan bidra med vad som sker kring skolutveckling från ett praktikperspektiv genom att berätta och visa på vad som händer ute i skolorna i realtid. Skolan är i ständig och snabb förändring och kursmentorerna blir en viktig informationskälla, till exempel när det gäller digitaliseringen av skolan. Många av kursmentorerna är inspirerande personer som brinner för sin sak, med möjlighet att inspirera och motivera både studenter och lärare, avslutar Catarina Jeppsson.

Inslag i utbildningen: Kursmentorer, det vill säga yrkesverksamma förskollärare, lärare och fritidspedagoger som är mentorer vid Lärarytbildningens samtliga utbildningar.

Program: Förskollärarytprogrammet, Grundläraryt med inriktning mot Fritidshem, F-3 och 4-6, Ämnesläraryt år 7-9 samt Ämnesläraryt gymnasiet.

Termin: Alla terminer.

Antal studenter: Cirka 4000 studenter.

Studenter möter branschen i Umeå

Sedan 2011 träffar Umeås studenter det regionala näringslivet på mötesplatsen Råkmacka. Varje Råkmacka riktar in sig mot olika studentgrupper och branscher för att näringslivsrepresentanter ska få träffa studenter som kan vara intressanta för just sin bransch.

Studenter möter branschen i Umeå

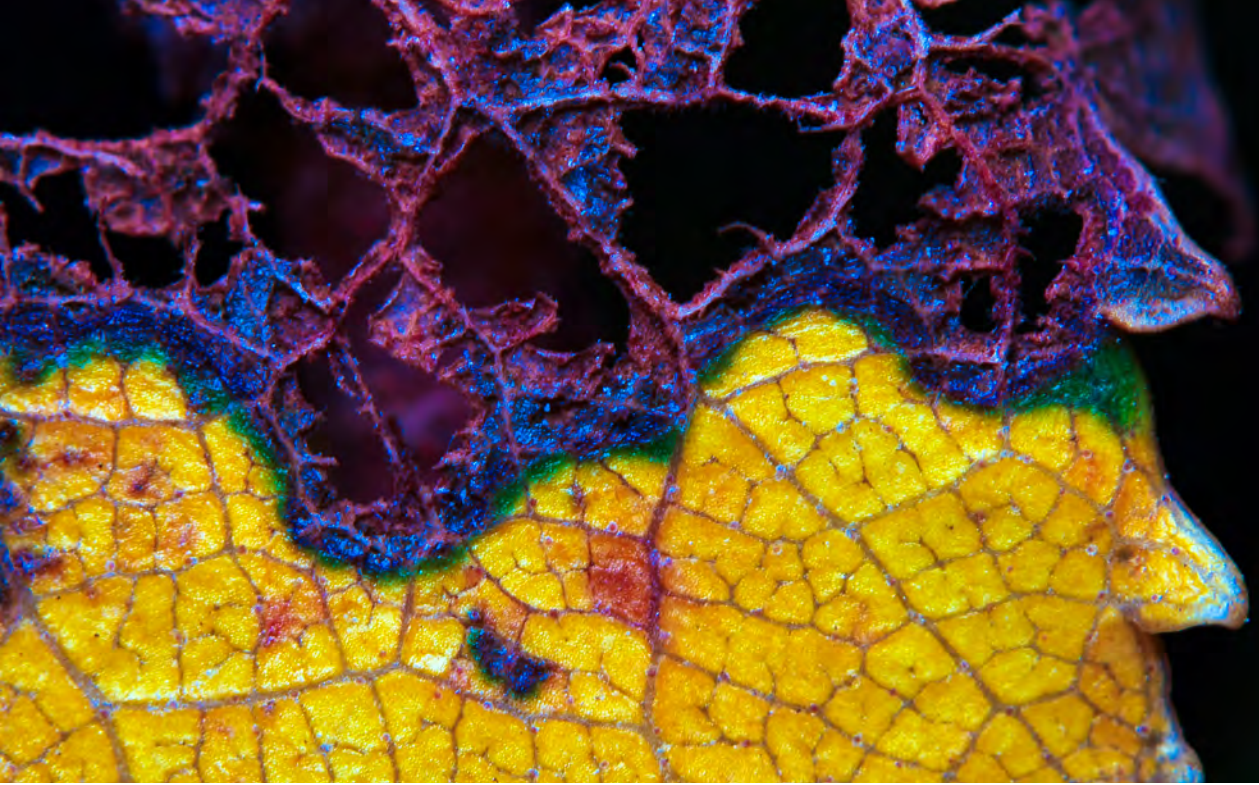
Sedan 2011 träffar Umeås studenter det regionala näringslivet på mötesplatsen Råkmacka. Varje Råkmacka riktar in sig mot olika studentgrupper och branscher för att näringslivsrepresentanter ska få träffa studenter som kan vara intressanta för just sin bransch.

Umeåregionen har en stor och bred arbetsmarknad och Umeå universitet är ett av Sveriges mest riksrekryterande universitet. Studenter som kommer till Umeå för att plugga känner dock inte till de möjligheter regionen erbjuder vad gäller arbete. Råkmacka finns därför som en mötesplats där Umeås studenter och det regionala näringslivet får en chans att träffas för att lära sig mer om varandra och utbyta kontakter.

Samarbete mellan lärosäte och näringsliv

Den första Råkmackan arrangerades i februari 2011 och sedan dess har fler än 1800 studenter och 130 företag och organisationer fått chansen att mötas. Råkmacka drivs och arrangeras i ett samarbete mellan Umeå kommuns Näringslivsservice, Örnsköldsviks kommun, Enheten för externa relationer vid Umeå universitet, Umeå studentkår, Umeå naturvetar- och teknologkår samt Umeå medicinska studentkår.

Varje Råkmacka riktar in sig mot olika studentgrupper och branscher för att näringslivsrepresentanter ska få träffa studenter som kan vara intressanta för just sin bransch, och det omvända. Mötesplatsen håller på en halvdag och i programmet ingår en allmänt hållen presentation av regionens näringsliv, korta och målgruppsanpassade presentationer av 3-4 yrkesaktiva i den aktuella branschen, och lunch och mingel.

Linus J Stark, Näringslivsservice Umeå kommun, säger:

- Utifrån vårt perspektiv funkar Råkmacka utmärkt. Vi tror att ju mer alla känner till vilka möjligheter som finns i regionen, desto bättre val kan de göra för framtiden. Och för de som inte stannar så tror vi att de blir bättre ambassadörer för Umeå. Det som jag tror är nyckeln till att samarbetet fungerar så bra är att det är väldigt konkret och hands on. Inte bara "flum" och fina ord som samverkan, gränsöverskridande etc. Alla vet vad som förväntas av en och arbetsinsatsen är i sammanhanget inte så stor (gäller även för föreläsarna). Och när vi sen ser att det ger så bra feedback från studenterna så vill man ju inte sluta.

Bild: Flickranvändare
Dan Bergstrom CC:BY-NC

Studentkontakter genom studentkårerna

Studentkårerna sköter kontakten med studenter i aktuella program och några studenter från det aktuella programmet rekryterar sina studiekompisar till den aktuella Råkmackan. Umeå universitet tar tillsammans med kommunrepresentanter kontakt med intressanta personer i den aktuella branschen och bokar in föreläsarna.

Ibland krockar det planerade eventet med tenta- eller praktikperioder, och det kan även vara svårt att boka upp föreläsare inom den aktuella branschen. Beroende av hur stora studentgrupperna är för det aktuella programmet kan man slå ihop liknande ämnen för en och samma Råkmacka.

Uppskattat evenemang

Vid utvärderingarna som görs efter varje arrangemang har man endast två gånger fått ett snittbetyg från deltagarna som varit under 4 på en 5-gradig skala.

Några studenters uttalanden om Räkmacka:

»Relevanta representanter. Inspirerande tal. Bra med många kvinnliga representanter, annars brukar det mest vara medelålders män jag kanske har lite svårare att relatera till.«

»Bra att få höra olika yrkesgrupper inom socionomyrket. Intressant att höra om yrken som man inte direkt förknippar med socionomer.«

»Givande att höra vad man kan jobba som och få perspektiv som öppnar ens ögon till arbeten man kanske annars inte har tänkt på.«

»Intressanta presentationer. Positivt att höra om karriärvägar, val och deras åsikter om vad som krävs av oss som framtida anställda.«

»Föreläsningarna var bra; bra att alla hade olika bakgrund, erfarenheter och arbetsplatser. Också bra att de var från både Umeå och Örnsköldsvik. Bra att man fick välja "rum" så man verkligen fick lyssna på de som var intressanta för just mig.«

Antal studenter: fler än 1800 studenter har deltagit

Antal företag och andra organisationer: fler än 130

Antal program: fler än 40, bland andra programmen för Kulturanalys, Biomedicin och Beteendevetenskap

Termin: i mitten eller slutet av program

Samverkan som inspirerar och skapar samhällsnytta

Studentkåren för utbildningsvetenskap och Filosofisk fakultet (StuFF) vid Linköpings universitet erbjuder ett antal evenemang med samverkansinslag. För att bygga kontakter mellan studenter och arbetsgivare arrangerar de bland annat arbetsmarknadsdagar, studiebesök och föreläsningar. Förhoppningen är att inspirera och skapa samhällsnytta.

Samverkan som inspirerar och skapar samhällsnytta

Studentkåren för utbildningsvetenskap och Filosofisk fakultet (StuFF) vid Linköpings universitet erbjuder ett antal evenemang med samverkansinslag. För att bygga kontakter mellan studenter och arbetsgivare arrangerar de bland annat arbetsmarknadsdagar, studiebesök och föreläsningar. Förhoppningen är att inspirera och skapa samhällsnytta.

– Att samverka skapar stort mervärde för oss som studenter. Dels kan det kan ge personlig vinning för den enskilde studenten; inspirera och förhoppningsvis fungera som ögonöppnare samt ge nya idéer kring vad de kan göra efter sina studier. Dels kan det för oss som studentkår handlar om samhällsnytta; vi kan via våra arrangemang skapa möten mellan parter som kanske inte annars hade mötts och i bästa fall skapa kreativa mervärden. En del projekt och idéer hade aldrig kommit till stånd om inte personerna hade mötts på våra evenemang säger Martina Johansson, ordförande för StuFF.

En hel del av kåraktiviteterna äger rum inom StuFF:s sektioner, som är kopplade direkt till respektive utbildningsprogram. Utöver detta finns det evenemang som arrangeras av kåren centralt, nämligen:

- **Radar** är StuFF:s arbetsmarknadsdag på Campus Norrköping, för samtliga StuFF:s sektioner i Norrköping. Fördelen med att arrangera en dag för flera program samtidigt är att det ger företagen möjlighet att träffa olika studenter. Och studenterna får komma i kontakt med företag som de kanske annars inte skulle kommit i kontakt med och i bästa fall upptäcka nya jobb-erbjudanden.
- **Lyskraft** är ett samarbete på flera nivåer mellan StuFF, Norrköpings kommun och Linköpings universitet. De finansierar studentprojekt och ger studenterna möjligheter att komma i kontakt med arbetsmarknaden och skaffa sig erfarenheter. Samarbetet är inte enkelriktat, utan det kan lika gärna vara kommunen som kommer till studenterna med ett problem som de vill ha hjälp med, som det omvända. En annan form av samarbete kan vara en forskare som samarbetar med en tjänsteman på kommunen.
- **LuMiNk**, som finansieras av Lyskraft, är ett projekt där studenter är mentorer åt högstadieelever och hjälper dem med läxor. Elever och mentorer möts regelbundet på en galleria i Norrköping, där de först fikar och sedan arbetar målmedvetet tillsammans med dagens uppgifter. De flesta mentorerna är lärarstudenter.

– Våra studenter ser överlag mycket positivt på samverkan, även om just ordet samverkan inte används så ofta. Samverkan ger en koppling till arbetslivet, vilket många efterfrågar, inte minst eftersom det finns en oro över framtida jobbmöjligheter. En utmaning för oss som samhällsvetare är att de stora företagen ofta framför allt letar efter ingenjörer. Här gäller det för oss att visa upp att det finns ett behov även av våra utbildningar. Det gäller att berätta att vi ser våra studenter breda kompetens som en styrka och inte en svaghet, säger Martina Johansson.

Populära arbetsmarknadsdagar

– De mest besökta aktiviteterna är de arbetsmarknadsdagar som kårens 18 olika sektioner arrangerar. Vi representerar 15 000 studenter och jag skulle tro att minst 50 procent av dem i någon form berörs av våra aktiviteter. Vi har många externa samarbetspartners inom såväl offentlig sektor, näringsliv som ideell sektor och föreningsliv, säger Henrik Olofsson, näringslivsansvarig på StuFF.

Fotograf: Peter Modin,
Linköpings universitet

StuFF har på senare tid engagerat sig i flyktingfrågan och arrangerat en del flyktingaktiviteter. Klädbiblioteket är ett annat populärt inslag, där studenterna kan låna kläder.

Finns det något ni skulle vilja förbättra?

– Vi skulle önska oss mer samverkan inom utbildningarna. I dag arrangeras ibland en del föreläsningar med externa föreläsare, men det skulle vi vilja se mer av. Gästföreläsningar och studiebesök borde vara en mer integrerad del av våra utbildningar. Att hitta fler externa föreläsare med relevanta yrken vore önskvärt och vi är gärna med och bidrar till att hitta de här personerna, avslutar Martina Johansson och Henrik Olofsson.

Framgångsrikt nätverkande kopplat till kurs

Institutionen för idrottsvetenskap, IDV, på Malmö högskola har testat ett nytt samverkanskoncept för att ta reda på hur studenter, lärare och representanter från olika idrottsorganisationer och företag kan träffas för att inspirera, nätverka, diskutera och lära känna varandra.

Framgångsrikt nätverkande kopplat till kurs

Institutionen för idrottsvetenskap, IDV, på Malmö högskola har testat ett nytt samverkanskoncept för att ta reda på hur studenter, lärare och representanter från olika idrottsorganisationer och företag kan träffas för att inspirera, nätverka, diskutera och lära känna varandra.

Program: Idrottsvetenskap vid Malmö högskola

Termin: alla terminer, inklusive alumni

Antal studenter som deltagit: 50

På IDV är forskningssamverkan vanligt förekommande, men bortsett från renodlade gästföreläsningar och praktik har det varit ovanligare med strategiska och systematiska lösningar för samverkan inom utbildning.

En utmaning med gästföreläsningar är att föreläsarna sällan själva tar med sig något från undervisningstillfället, och då momentet är frivilligt tenderar studenterna att utebli. En utmaning vad gäller praktik är att den inte alltid nyttjar det faktum att studenterna läser en kurs med vissa lärandemoment och lärandemål. Praktiken är frikopplad från utbildningen och studenten utför i hög grad arbetsuppgifter som praktikorganisationen har på agendan.

Frukostträffar

IDV:s lösning blev att arrangera frukostträffar, kallade Näta @IDV, med flera och kortare presentationer, och där det även fanns tid för mingel och öppen diskussion. IDV valde att ha olika teman för de olika frukostträffarna för att på så vis koppla det till olika moment som studenterna läste, vilket också gjorde att vissa studenter fick in det på sina scheman. Resultatet blev att studenterna inte bara mötte lärare och personer från idrottens praktikfält, utan de möttes även över årskullarna.

– Det har varit otroligt inspirerande att arrangera de här nätverks-träffarna och det har märkts att behovet finns där, säger Mikaela Färnqvist, initiativtagare och projektledare för Näta @IDV.

– Studenterna har varit väldigt engagerade och professionella och de har kommit med många bra idéer för hur Näta @IDV kan utvecklas ännu mer, och organisationerna har även de bjudit till utifrån de förutsättningar de haft och varit nyfikna på studenterna och hur vi kan samarbeta än mer. Det finns mycket att bygga vidare på. Nu är frågan mest hur vi gör detta bäst, berättar Mikaela Färnqvist.

Studenterna som arrangörer

Utmaningen för framtiden, menar Mikaela Färnqvist, är att utveckla en strategi och plan för hur man ska jobba med samverkan i utbildningen. Men även att få en organisation för detta på plats; en organisation som inte ska vara lika personberoende som den nuvarande är. Färnqvist säger:

– Det jag hoppas är att studenterna själva kan arrangera nätverksträffarna. Alltså att bestämma tema, vilka som ska föreläsa, fixa lokal och beställa mat. Ett annat förslag är att institutionens studentråd ska driva det eftersom det där sitter representanter från

På frukostträffen Idrott och nätverk var det en grupp studenter som fick kontakt med generalsekreteraren för dam-VM i ishockey. Några av dessa studenter gjorde sedan sin praktik eller jobbade som volontärer under evenemanget. Efteråt fick studenterna nya jobbförfrågningar vilket resulterade i att hela gruppen på sex studenter från olika årskullar fick följa med till herr-VM i Tjeckien där de gjorde ett strålande jobb.

alla årskullar. Institutionens forskare, lärare och administratörer får då mer rollen som bollplank.

Vilka risker finns det med att låta studenterna själva göra det?

Mikaela svarar:

– Vi måste få studenterna att våga arrangera själva och sen finns vi som stöd om det skulle behövas. Vad är det värsta som kan hända? Vi kan alltid lyfta in de här arrangemangen som olika lärandemoment i våra kurser. Det kan till exempel vara moment som handlar om hur man bygger relationer, om projektledning eller om riskanalys. Om vi inte tillåter att arrangemangen misslyckas eller blir på andra sätt än vad vi själva tänkt från början så förstör vi ju hela grejen. Samverkansinitiativ som dessa måste fortsätta utvecklas eftersom studenterna och organisationerna runt omkring oss utvecklas.

Att göra tillsammans

Nätverksträffarna kommer att fortsätta, men just nu vet man inte riktigt hur eller i vilken form. I utvärderingen som genomförts finns kommentarer som ”jag kommer absolut fortsätta gå om det fortsätter” och ”det är ett ypperligt tillfälle för studenter att träna på att bygga sitt professionella nätverk, lära sig hur det funkar och koppla till utbildningen de studerar.”

Deltagarna har även gett förslag på hur man kan göra annorlunda: mer tid för interaktion och för frågor och fler personer från näringslivet. Mötesplatser utomhus eller på andra arenor önskas också.

– Det handlar till exempel om att också ha aktiviteter på eftermiddagar och kvällar, eller möjligheten att diskutera gemensamma frågor i en panel, berättar Mikaela, som redan nu planerar för en workshop där en idrottsorganisation berättar om en utmaning och sedan diskuterar forskare, studenter och andra inbjudna denna utmaning tillsammans.

Six Sigma ger studenter praktisk inblick i systematiskt förändringsarbete

Civilingenjörsstudenterna inom Maskinteknik och Industriell ekonomi vid Linköpings universitet får, inom ramen för en projektkurs, genomföra ett kvalitetsrelaterat förbättringsprojekt utifrån problemlösningsmetoden Six Sigma. Projektet utförs i samverkan med en extern samarbetspartner som behöver hjälp att lösa ett uttalat problem. Studenterna är i slutet av sin utbildning och arbetar i projektet två och två, med stöd av en erfaren handledare från universitetet.

Six Sigma ger studenter praktisk inblick i systematiskt förändringsarbete

Civilingenjörsstudenterna inom Maskinteknik och Industriell ekonomi vid Linköpings universitet får inom ramen för en projektkurs, genomföra ett kvalitets-relaterat förbättringsprojekt utifrån problemlösningsmetoden Six Sigma. Projektet utförs i samverkan med en extern samarbetspartner som behöver hjälp att lösa ett uttala problem. Studenterna är i slutet av sin utbildning och arbetar i projektet två och två, med stöd av en erfaren handledare från universitetet.

Six Sigma är en problemlösningsmetod som blev känd på 1980-talet och som har rötter i Japan. Till skillnad från Lean (som är en vanlig problemlösningsmetod i dag, men mer kvalitativ) så är Six Sigma inriktad på att leta fakta, analysera data samt hitta samband mellan orsak och verkan.

Innan studenterna kommer till projektkursen i Six Sigma har de först läst bland annat matematisk statistik, statistisk processstyrning och lärt sig om Six Sigma-metoden i teorin. Under projektkursen är det tid att testa sina kunskaper i praktiken.

– Efter att ha löst problem utifrån fiktiva fakta i en tidigare kurs får studenterna nu möta ett företag eller en organisation med ett verkligt problem. Mot slutet av projektet ska studenterna leverera lösningar och förbättringsförslag, simulera den förbättrade prestanda de får fram med sina nya lösningar och sedan jämföra dagsläget med sitt förslag, säger Peter Cronemyr, som är ansvarig för kursen.

50 projekt

Projektkursen Six Sigma har funnits sedan höstterminen 2012 och under de fyra år den hittills funnits har 50 projekt klarats av. Samarbetspartners har varit företag och organisationer som kommer från en rad olika sektorer, till exempel flyg- och

Kurs: Quality Management Projektkurs – Specialisering Six Sigma (12 hp).

Antal studenter: 20-40 per år varav 50 procent internationella studenter.

Till och med hösten 2015 har 100 studenter certifierats och fått Six Sigma Green Belt, vilket innebär att de kan arbeta enligt metoden i sitt blivande yrkesliv.

Termin: Årskurs 4 och 5.

Program: Civilingenjörsutbildningarna Maskinteknik och Industriell ekonomi samt internationella masters- och Erasmusstudenter vid Linköpings universitet.

turbinindustri, mekanisk tillverkning, energisektorn, bostadsbolag, konsulter, kommuner och sjukvården. När projektet är slutfört beräknar studenterna tillsammans med företagets controller ut den potentiella besparingen av förbättringsåtgärderna.

– På fyra år har studenternas projekt genererat besparingar på 29 miljoner kronor, eller i snitt drygt 600 000 kronor per organisation. Men alla dessa besparingar till trots; det mest bestående resultatet för företag och organisationer har ofta varit att de börjat tänka i termer av systematiskt förändringsarbete, samtidigt som studenterna får möjlighet att applicera sina kunskaper på ett verkligt fall. De här projekten fungerar ofta som pilotprojekt och innebär en injektion till ett mer offensivt kvalitetsutvecklingsarbete för företag och andra organisationer, säger Peter Cronemyr.

Förmedla kunskap

Utöver kunskap inom Six Sigma som problemlösningsmetod, och en hel del andra akademiska kunskaper som studenterna förvärvat under sin utbildning, får de under projektet också öva sig på projektledning. Tillsammans ska studenterna förmedla sin kunskap till dem de möter ute på företaget och dessutom få de här personerna att utföra en rad uppgifter.

– Det är viktigt att företaget ställer upp med data om problemet, gärna redan insamlade data, samt med tillgång till personal som är kunniga inom den process som ska förbättras, säger Peter Cronemyr.

Kursen i Six Sigma har varit mycket populär och fick hösten 2015 betyget 4,92 (av 5) i kursutvärderingen.

– Studenterna är väldigt nöjda och tycker det är spännande och lärorikt att tillämpa teoretiska kunskaper ”på riktigt”. Och även om många av dem lagt ned väldigt mycket tid på kursen så är det ändå ingen som tycker att de lagt ned för mycket tid, säger Peter Cronemyr.

Tidskrävande kurs

Detta med tidsåtgången verkar annars vara den enda utmaning eller det ”problem” som kursen hittills stött på. För kursen är tidskrävande, för alla parter. En annan svårighet som Peter Cronemyr nämner är att det inledningsvis kunde vara svårt att hitta företag som ville vara med. Att förklara vad deras medverkan skulle innebära var inte gjort i en handvändning och ett deltagande kunde vid en första anblick verka akademiskt och lite krångligt.

– Men ju mer etablerade vi blivit och ju fler goda exempel vi kunnat visa upp, desto enklare har det blivit att locka företag och organisationer att vara med, säger han.

När projektet är avslutat får företaget eller organisationen med sig ett bra beslutsunderlag för att komma till rätta med det problem de behövde hjälp med att lösa. Och vid utvärderingar av vad de deltagande företagen tycker framgår det att de allra flesta tycker att deras engagemang i Six Sigma har överträffat deras förväntningar.

– Vi kommer att fortsätta på inslagen väg. Alla inblandade är väldigt nöjda och det vi eventuellt funderar på framåt är att bredda oss lite, avslutar Peter Cronemyr.

Ett Six Sigma-projekt genomförs i fem faser:

- Definiera: Formulera problem och mål.
- Måta: Skaffa fakta/data och avgränsa problemet.
- Analysera: Analysera data och hitta grundorsaker till återkommande problem.
- Förbättra: Åtgärda grundorsaker och genomföra förbättringar.
- Styr: Utbilda, mäta och följa upp.

Samverkansgrupp för att utveckla långsiktiga samarbeten

Biomedicinprogrammet vid Umeå universitet har nyligen inrättat en samverkansgrupp som bland annat har till uppgift att ordna praktikplatser och underlätta för samverkansinslag i enskilda kurser. Målet är att skapa långsiktiga samarbeten.

Samverkansgrupp för att utveckla långsiktiga samarbeten

Biomedicinprogrammet vid Umeå universitet har nyligen inrättat en samverkansgrupp som bland annat har till uppgift att ordna praktikplatser och underlätta för samverkansinslag i enskilda kurser. Målet är att skapa långsiktiga samarbeten.

Kurs: Examensarbete (15 hp)
Antal studenter: 40
Termin: 6 av 6
Program: Biomedicinska analytikerprogrammet vid Malmö högskola

Många programråd är väldigt homogena. Medlemmarna är ofta knutna till universitetet och många har huvudelen av sin karriär och därmed sitt nätverk inom akademien. Detta kan innebära en svårighet i arbetet att attrahera samverkansinslag till utbildningsprogrammen. För att underlätta för kursansvariga och enskilda lärare att komma åt specifik kompetens för samverkansinslag har en samverkansgrupp inrättats för programmet i Biomedicin vid Umeå universitet.

Underställd programrådet

Samverkansgruppen (även kallat branschrådet) är underställd programrådet och i exemplet Biomedicin skall tre uppgifter hanteras: man skall ge feedback till programrådet rörande utbildningsprogrammets innehåll och underlätta för samverkansinslag i enskilda kurser; man skall hjälpa till med att förse programets studenter med externa praktikplatser och examensarbeten; och man skall stödja ett nyligen inrättat entreprenörstema som ingår i en arbetsmarknadsorienterad kurs (vilken ges av Enheten för näringsliv och samhälle vid Umeå universitet) samt generellt bidra med branschspecifika inslag på denna kurs.

Samverkansgruppen består av två representanter från programrådet och en av dessa har rollen som samverkansansvarig.

Vidare ingår kursansvarig för arbetsmarknadskursen samt 4-6 externa representanter. Den samverkansansvarige leder arbetet och målet är att gruppen skall träffas en gång per termin.

Bred kompetens viktig

För att få en så bred spridning som möjligt rekryterades de externa medlemmarna från branschorganisationer, från ett stort internationellt företag samt från lokala aktörer. Dessa rekryteringar möjliggjordes via personliga kontakter samt med hjälp från paraplyorganisationer.

Ett uppenbart problem är att hålla kontinuitet i samverkansgruppen. Genom att lyfta ut samverkansgruppen från programrådet undviker man att den hanterar onödiga och ej samverksrelaterade frågor. På så sätt kan belastningen på gruppen minimeras och de externa medlemmarna "sparas" något. För kontinuitetens skull är det viktigt att den samverkansansvarige inte byts ut alltför ofta.

Som resultat kan nämnas att ett långsiktigt samarbete med ett internationellt företag är på väg att påbörjas och att den arbetsmarknadsorienterade kursen har uppdaterats med ett entreprenörtema och branschspecifika inslag.

“Det där med det vetenskapliga”

Att få institutionen och den externa handledaren att komma överens om “det där med det vetenskapliga”. Det är en av utmaningarna som det Biomedicinska analytikerprogrammet vid Malmö högskola måste lösa om de ska komma vidare i sin strävan efter att fler examensarbeten ska göras i samverkan med externa aktörer.

“Det där med det vetenskapliga”

Att få institutionen och den externa handledaren att komma överens om “det där med det vetenskapliga”. Det är en av utmaningarna som det Biomedicinska analytikerprogrammet vid Malmö högskola måste lösa om de ska komma vidare i sin strävan efter att fler examensarbeten ska göras i samverkan med externa aktörer.

Kurs: Examensarbete (15 hp)
Antal studenter: 40
Termin: 6 av 6
Program: Biomedicinska analytiker-
programmet vid Malmö högskola

– Vår samverkan är egentligen mycket traditionell. Vi har våra ramar och samverkansavtal med Region Skåne, men vi är inte lika bra på att samverka med företag. Vi strävar efter att fler examensarbeten ska göras i samverkan med externa aktörer, och under året som gick lyckades vi med detta, säger Agneta Bjuväng som är programansvarig.

För att uppnå fler samarbeten har programansvarig pratat med många representanter för företag och andra organisationer. Detta resulterade i att en stor majoritet av studenterna på programmet fick möjlighet att göra sitt examensarbete utanför institutionen.

– Studenterna var bland annat på djursjukhus, på life science- och läkemedelsföretag, på innovationsföretag och på Lunds universitet. Alltså på arbetsplatser som sysslar med någon form av laborativt arbete.

Att studenterna har upplevt det som relevant att göra dessa examensarbeten “på en riktig arbetsplats” råder det ingen tvekan om. Frågan är hur företagen och de externa handledarna ser på saken.

Svårt att förstå anvisningar

Knäckfrågan handlar om förväntningarna på den vetenskapliga nivån, men även om vilka utbildningsmålen egentligen är:

– Har vi på institutionen och de externa handledarna samma utbildningsmål? Nej, inte som det ser ut idag. De har målet att få en viss typ av forskning gjord. Vi har målet att få en kandidatuppsats gjord, säger Agneta Bjuväng.

Genom enkäter frågade man de externa handledarna om huruvida de var nöjda med studentens arbete. Svaren var blandat positiva och negativa.

– Mycket handlade om studiedesignen, alltså de kriterier och mål vi satt för examensarbetet. Det finns ju vissa regler som studenterna måste följa, till exempel vad gäller upplägg och referenshantering. Många handledare tyckte att studenterna inte informerade dem i tillräcklig omfattning om de riktlinjer som vi på institutionen gett. Detta trots att vi hade skickat ut anvisningarna för hur man ska skriva examensarbetet till både student och handledare, kommenterar Agneta Bjuväng.

Förväntningar som skiljer sig åt

I enkäterna framkommer det dock att handledarna oftast var nöjda med själva slutprodukten av studenternas arbete, till exempel en ny analysmetod. Däremot blev många studenter besvikna när deras uppsatser inte fick så högt betyg som de förväntat sig – detta på

grund av att den vetenskapliga nivån inte var tillräckligt hög.

En annan utmaning i att samverka med externa partners är att nivån på studenterna är så skiftande. En undermålig studentinsats kan leda till att den externa partnern väljer att inte samarbeta mer i framtiden, särskilt om det är ett litet företag som haft bara en student.

- De utmaningar vi står inför är att vi måste titta på hur förutsättningarna för examensarbeten i samverkan med extern part kan göras bättre. Vi måste också titta på vilka effekterna av detta är i jämförelse med att göra interna examensarbeten, säger Agneta Bjuväng.

Interprofessionellt lärande driver samverkan framåt

Ett viktigt inslag i utbildningarna vid Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet är de moment där alla studenter läser tillsammans, för att utveckla och träna sin förmåga att samverka i sina olika yrkesroller. Det handlar om lärande över yrkesgränserna och kallas interprofessionellt lärande, IPL. Linköpings universitet är föregångare inom området och har format "Linköpingsmodellen".

Interprofessionellt lärande driver samverkan framåt

Ett viktigt inslag i utbildningarna vid Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet är de moment där alla studenter läser tillsammans, för att utveckla och träna sin förmåga att samverka i sina olika yrkesroller. Det handlar om lärande över yrkesgränserna och kallas interprofessionellt lärande, IPL. Linköpings universitet är föregångare inom området och har format "Linköpingsmodellen".

– Grundtanken med vår modell är att det interprofessionella lärandet ska gå som en strimma genom alla våra utbildningar. Kurserna Hälsa, etik och lärande 2 och 3 är inlagda mot slutet av samtliga utbildningar och två av dem utformas i samverkan med Region Östergötland, framför allt den sista som äger rum på våra kliniska undervisningsavdelningar. Samverkan mellan olika yrkesgrupper, mellan ämnen, mellan teori och praktik samt mellan universitetet och de som anställer, är avgörande för att möta framtidens krav, säger universitetslektor Ann-Charlotte Ericsson.

Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet har haft interprofessionellt lärande på sin agenda sedan universitetet grundades. Begreppet står dels för ett pedagogiskt perspektiv i lärandet, dels för olika arbetsformer i lärprocesserna, både hos studenter och lärare.

Ut i verkligheten

– Det är viktigt att våra studenter kommer ut i verkligheten, så att de får tillämpa sin kunskap och se yrkesverksamhet "in action". När vi inledde arbetet Etik, lärande och hälsa 2 kändes en del av projektuppgifterna påhittade, vilket kunde kännas krystat. Nu identifieras projektuppgifterna utifrån verksamhetens riktiga problem, vilket har lyft kvaliteten på arbetena samt ökat

motivationen hos studenterna. Så det känns roligt att ha vänt den trenden, säger Ann-Charlotte Eriksson och fortsätter:

– Samverkan är extra viktig i dag och framåt, både över yrkesgränserna och mellan oss och våra externa parter, för att vi ska kunna förbereda våra studenter på de framtida utmaningar som sjukvården står inför; exempelvis en allt större andel åldrande befolkning. I mötet med en multisjuk äldre gäller det att de olika yrkeskategorierna kan samarbeta väl. Här är det vårt ansvar som hälso- och sjukvårdsutbildning att utbilda professionella som kan samarbeta och förstå varandras kompetens.

Här ni stött på några utmaningar i er samverkan med regionen?

– Nej, egentligen inte. Regionen ser att ju mer de samverkar med oss, desto bättre går det när våra studenter kommer till dem för att jobba, säger Ann-Charlotte Eriksson.

Den sista av de tre kurserna inom interprofessionellt lärande äger alltså rum på någon av sjukhusets kliniska undervisningsavdelningar. Här jobbar studenterna över yrkesgränserna och får möjlighet till inblick i såväl den egna professionen som inblick i andras kompetens.

– Studenterna är nöjda och känner sig trygga med att få ”prova på” att arbeta i den här miljön. De yrkesverksamma som möter dem tycker också att momentet är bra och viktigt och

patienterna är överlyckliga, eftersom det ger dem god tillgång till vårdande personal. Kommunikation och att förstå varandras ”språk” över yrkesgränserna är viktigt, säger Ann-Charlotte Eriksson.

Kunskap om ledarskap

Det som skulle kunna utvecklas framåt och som har efterfrågats av studenterna är mer kunskap kring ledarskap och ”team-building”. En del läkarstudenter skulle också vilja ha fler läkare som handledare, för att öka träningen i sin kommande yrkesroll.

- Det här behöver vi arbeta mer med och bli bättre på. Ju mer vi kan förbereda studenterna på hur man gör när man kommer ut som ung och ny och förväntas arbeta i grupp och kanske även leda arbetet och därmed även äldre kollegor av andra yrkeskategorier, desto bättre, säger Ann-Charlotte Eriksson.

Medicinska fakulteten i Linköping anses som föregångare när det gäller utveckling av interprofessionellt lärande. 1986 infördes det som obligatoriska moment i utbildningarna och i dag är fakulteten ledande inom området. 1999 var de först i världen med att införa kliniska utbildningsavdelningar för interprofessionellt lärande, ett upplägg som har byggts på och utvecklats sedan dess.

- ”Linköpingsmodellen”, med en sammanhållen kursplan för interprofessionellt lärande, framhålls ofta som förebild och har fått genomslag som etablerad undervisningsform vid medicinska fakulteter inom och utom landet. Vi har också ett samlande kunskapscentrum och tar emot flera nationella och en hel del internationella studiebesök från andra lärosäten, avslutar Ann-Charlotte Eriksson.

Kurs: Hälsa, etik och lärande 1 (7,5 hp under termin 1) Hälsa, etik och lärande 2 (3 hp på olika terminer beroende på utbildning och utbildningens längd), Hälsa, etik och lärande 3, förlagt till kliniska undervisningsavdelningar (3 hp, på olika terminer beroende på utbildning och utbildningens längd, men alltid mot slutet av utbildningen.)
Antal studenter: Cirka 400 studenter under termin 1, varierande för de andra momenten.
Program: Alla utbildningar vid Medicinska fakulteten vid Linköpings universitet.

När samarbete är som ett självspelande piano

Samarbete med branschen, reflektion och utvärdering. Dessa faktorer är viktiga för att studenten ska kunna förvandla information till kunskap. Detta menar Henriette Lucander som är studierektor och programansvarig för det treåriga kandidatprogrammet Produktionsledare: Media vid Malmö högskola – ett program som handlar om ledning och optimering av produktion i mediebranschen.

När samarbete är som ett självspelande piano

Program: Produktionsledare:
Media, vid Malmö högskola
Antal studenter: 20
Termin: alla terminer

Samarbete med branschen, reflektion och utvärdering. Dessa faktorer är viktiga för att studenten ska kunna förvandla information till kunskap. Detta menar Henriette Lucander som är studierektor och programansvarig för det treåriga kandidatprogrammet Produktionsledare: Media vid Malmö högskola – ett program som handlar om ledning och optimering av produktion i mediebranschen.

PRODUKTIONSLEDARE: MEDIA

– För att verkligen ha nytta av studiebesök och praktik är det viktigt att studenten ges möjlighet att reflektera över sin egen roll, säger Henriette Lucander.

Samverkan med branschen har alltid varit en viktig utgångspunkt i programmet, dels på grund av att det startades på grundval av att branschen efterfrågade det, och dels på grund av att samverkan blivit en viktig pedagogisk metod.

Programmet samarbetar inte bara med företag utan även med ideella föreningar och andra typer av organisationer. I nuläget innehåller alla kurser inslag av samverkan. Allt ifrån gästföreläsningar, studiebesök och nätverkande till praktik och projekt med näringslivet.

– Vi gör dock inga “verkliga” projekt eftersom många av våra tidigare studenter driver egna företag, och vi vill inte konkurrera med dem, säger Henriette Lucander.

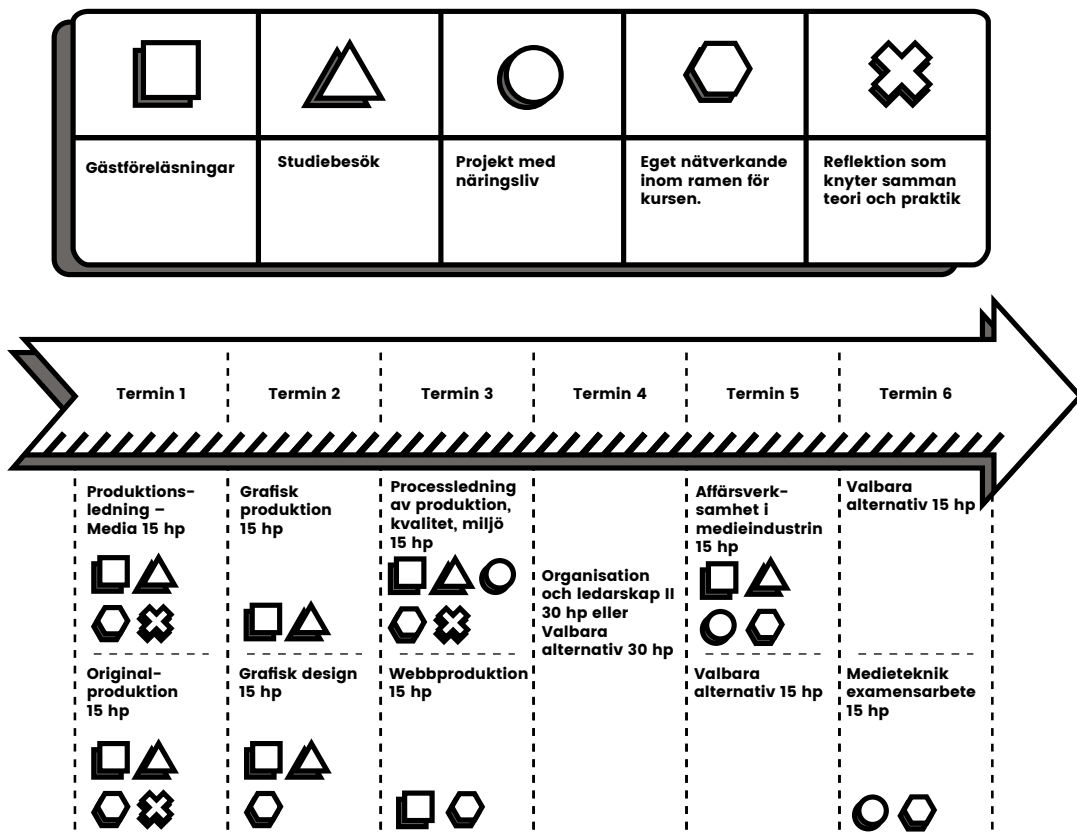
Praktik, inte PRAO

Genom åren har lärare och programansvariga märkt att studenter är mogna att gå på praktik efter tre terminer. Målet är ju att studenten ska kunna bidra till verksamheten och inte bara bli ansvarig för kaffekokningen. Studenterna ansvarar själva för att hitta praktikplatser – som en slags förövning till att söka jobb.

De har ganska lätt att hitta praktikplatser, bland annat genom den LinkedIn-grupp för alumner där studenterna kan efterfråga praktikplatser. Även företagen själva kommer med förslag. Målen för praktiken sätts av studenten tillsammans med företaget och godkänns av kursansvarig.

Alla vinner på det

Vilka är då effekterna och vinsterna av att samverka? I korthet kan man säga att det för studenten handlar om att koppla teori och praktik. För företaget handlar det om att få teoretisk inblick i sina arbetsmetoder och att få nya, duktiga medarbetare. För forskaren handlar det om att få kontakt med företag för gemensamma

Inslag av samverkan i programmet, från termin 1 till termin 6.

forskningsprojekt, och för läraren är det viktigt pedagogiskt att få andra att säga samma saker som en själv, fast på ett annat sätt:

– Ibland känner man sig som en mamma, det vill säga att ingen lyssnar på vad jag själv säger, men om jag tar in någon annan som säger samma sak – då lyssnar studenterna, säger Henriette Lucander.

Programmets samarbetspartners är väldigt engagerade, och många alumner vill komma och berätta om hur det är att jobba i branschen. Lucander beskriver samarbetet som ett självspelande piano, det går liksom av sig självt nu när alla ser värdet av det.

Men även ett självspelande piano kan bli ostämt. För att samverkansvalsen fortsatt ska klinga vackert har programmet ett utvecklingsråd som består av studentrepresentanter från varje klass och 10–12 företag, och det står många på kö som vill in.

– Representanter från branschen lyfter ofta problem som är akuta här och nu, men vi måste titta mycket längre framåt i tiden. Det är ibland en utmaning att synka dessa viljor, avslutar Henriette Lucander.